

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**SATVERSMES TIESAS IETEKME UZ PAKALPOJUMU SNIEDZĒJA
UN KLIENTU ATTIECĪBĀM DABASGĀZES LIETOŠANAS
NOTEIKUMU PĀRKĀPUMU GADĪJUMOS**

MAGISTRA DARBS

Autors: Santa Rubīne
Studenta apliecības Nr.: sr20023
Darba vadītājs: Mg.iur. Pauls Zeņķis

Rīga 2021

ANOTĀCIJA

Maģistra darbs “Satversmes tiesas ietekme uz pakalpojumu sniedzēja un klientu attiecībām dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumos” ir uzrakstīts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedrā, studiju programmas “Tiesības un organizāciju pārvaldība” ietvaros.

Autore maģistra darbā ir izpētījusi normatīvo aktu regulējumu saistībā ar dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu, kā arī dabasgāzes tirgus atvēršanas radītos izaicinājumus. Maģistra darba mērķis ir analizēt un noskaidrot Satversmes tiesas spriedumu ietekmi uz dabasgāzes pakalpojumu sniedzēja un klientu attiecībām šajā jomā.

Maģistra darba rezultātā secināts, ka tieši Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2021-03-03 būtiski mainījis gan dabasgāzes pakalpojumu sniedzēju savstarpējās attiecības atbildības jautājumā, gan attiecības ar klientiem, gan kaitējuma pierādīšanas kārtību dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumā.

Atslēgvārdi: dabasgāzes tirgus, dabasgāzes lietošanas noteikumi, pārkāpums, pakalpojumu sniedzēja reorganizācija, Satversmes tiesa, Satversmes tiesas spriedumu ietekme.

ABSTRACT

The master's thesis “The Influence of the Constitutional Court on the Relationship between a Service Provider and Customers in Cases of Natural Gas Use Regulation violations” is written at the Department of Civil Law, Faculty of Law, University of Latvia, within the study program “Law and Organizational Management”.

In the master's thesis, the author has studied the regulation of regulatory enactments regarding the violation of natural gas use regulations, as well as the challenges caused by the opening of the natural gas market. The aim of the master's thesis is to analyze and clarify the impact of the Judgments of the Constitutional Court on the relations between the natural gas service provider and customers in this field.

As a result of the Master's thesis, it has been concluded that the Judgment of the Constitutional Court in case No. 2021-03-03 has changed both the mutual relations of natural gas service providers in the issue of liability, the relations with customers, and the procedure for proving damage in case of violations of the natural gas use regulations.

Keywords: natural gas market, natural gas use regulations, violation, reorganization of service provider, Constitutional Court, impact of Constitutional Court judgments.

SATURS

ANOTĀCIJA	2
ABSTRACT	3
IEVADS	5
1. DABASGĀZES LIETOŠANAS PĀRKĀPUMU PROBLEMĀTIKA UN NORMATĪVĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBA LĪDZ DABASGĀZES TIRGUS ATVĒRŠANAI	8
1.1. Dabasgāzes lietošanas pārkāpumu problemātika praksē	8
1.2. Normatīvā regulējuma attīstība attiecībā uz dabasgāzes lietošanas pārkāpumiem ..	17
2. DABASGĀZES TIRGUS ATVĒRŠANA	24
2.1. Dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja monopola izveidošanās Latvijā un tā tiesiskais pamats	24
2.2. Monopola uzņēmuma reorganizācijas pamats	26
2.3. Monopola uzņēmuma reorganizācijas veids	31
2.4. Iespējamie ieguvumi un problēmas pēc reorganizācijas	37
2.5. Normatīvais regulējums pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas attiecībā uz dabasgāzes lietošanas pārkāpumiem un problemātika	39
3. SATVERSMES TIESAS SPRIEDUMU IETEKME UZ PAKALPOJUMU SNIEDZĒJA UN KLIENTU ATTIECĪBĀM	43
3.1. Satversmes tiesas 2020.gada 20.marta spriedums lietā Nr.2019-10-0103 un tā pienesums	43
3.2. Satversmes tiesas 2020.gada 28.spetembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103 un tā pienesums	52
3.3. Satversmes tiesas 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr. 2021-03-03 un tā pienesums	59
KOPSAVILKUMS	68
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	72

IEVADS

Autore maģistra darba tēmu ir izvēlējusies, pamatojoties uz personisku iesaisti dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu jautājumos profesionālā darba pienākumu ietvaros. Proti, līdz dabasgāzes sadales sistēmas operatora izveidošanai autore darba pienākumu ietvaros pārstāvēja dabasgāzes pakalpojuma sniedzēju, tostarp prasībās par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumiem.

Vienlaikus, dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu sekas un normatīvo aktu regulējuma jautājumi maģistra darba izstrādes brīdī ir aktuāli, par ko liecina gan tiesu prakse, gan Satversmes tiesas spriedumi par normatīvo regulējumu. Fakts, ka Satversmes tiesas spriedumi par dabasgāzes lietošanu regulējošo normu atbilstību Satversmei¹ salīdzinoši īsā laika posmā ir vairāki, pats par sevi norāda uz tēmas aktualitāti. Līdz darba izstrādes pabeigšanai, 2021.gada 31.decembrim, Satversmes tiesā iesniegti vairāki pieteikumi un spēkā stājušies trīs Satversmes tiesas spriedumi par dabasgāzes lietošanas noteikumu (gan likuma, gan noteikumu) normu neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām – 2020.gada 20.marta spriedums lietā Nr.2019-10-0103, 2020.gada 28.septembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103 un 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.2021-03-03.

Kā galvenais problēmjautājums izceļas dabasgāzes lietošanu regulējošajos normatīvajos aktos paredzētās sekas par to pārkāpšanu – pakalpojumu sniedzējam noteiktās tiesības un/vai pienākums veikt konkrētus aprēķinus (i) par izlietotās dabasgāzes daudzumu un (ii) kompensāciju pārkāpuma konstatēšanas gadījumā.

Maģistra darba mērķis ir ar pētījumu palīdzību iegūt secinājumus par Satversmes tiesas spriedumu ietekmi uz pakalpojumu sniedzēja un klientu attiecībām un ierosinājumus par potenciālu šo attiecību risinājumu. Ievērojot, ka Satversmes tiesa gan novērš likumdevēja radītās kļūdas, gan savā ziņā sniedz likumdevējam vadlīnijas, pēc kurām vadīties, lai izvairītos no jaunām kļūdām, var pieņemt, ka Satversmes tiesas spriedumu rezultātā tiesiskās attiecības konkrētajā jomā tiek sakārtotas. Tomēr fakts, ka pēc būtības par vienu un to pašu regulējumu konkrētajā jomā Satversmes tiesas spriedumi skaitliski vairojas, mudina autori izpētīt, kāpēc

¹ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.10.2021.]

tas tā notiek, un izvērtēt, vai darba rezultātā ir iespējams sniegt Satversmei atbilstošu problēmjaudājumu risinājumu.

Mērķa sasniegšanai autore ieskatā nepieciešams veikt vairākus pamatuzdevumus:

1. Noskaidrot un analizēt dabasgāzes lietošanas noteikumu regulējumu un tā piemērošanas aspektus praksē, kā arī pētīt un analizēt juridiskajā literatūrā apskatītos jautājumus, kas skar attiecīgo dabasgāzes lietošanas regulējuma jomu.
2. Izvērtēt dabasgāzes tirgus atvēršanas procesa ietvaros monopola stāvoklī esoša pakalpojuma sniedzēja reorganizācijas procesu, tā ietekmi uz attiecīgo tiesisko regulējumu un dabasgāzes lietotājiem.
3. Analizēt attiecīgo Satversmes tiesas spriedumu ietekmi uz dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu regulējumu un pakalpojumu sniedzēja un klientu attiecībām.
4. Veikt pētījuma rezultātā iegūtās informācijas interpretēšanu atbilstoši tiesību teorijai un principiem, izdarīt secinājumus un sniegt iespējamus priekšlikumus problēmjaudājumu risināšanai.

Maģistra darba izstrādes procesā autore izmantos sekojošas pētnieciskās metodes:

- vēsturiskā metode – normatīvo aktu un ar to saistīto dokumentu izcelsmes, vēsturisko redakciju un attīstības izpēte.
- salīdzinošā metode – attiecīgās jomas tiesiskā regulējuma, tiesu secinājumu, tiesību zinātņu teorētiku un praktiķu viedokļu un teorijas avotu salīdzināšana.
- analītiskā metode – normatīvo aktu, tiesu prakses un citu tiesību avotu analīze.
- induktīvā metode – secinājumu, atziņu un ieteikumu sniegšana normatīvā regulējuma uzlabošanai, problēmjaudājumu risinājuma piedāvāšana.

Maģistra darba izstrādes laika posms ir no 2021.gada 6.jūnija līdz 2021.gada 31. decembrim. Maģistra darbs sastāv no ievada, trīs nodaļām un kopsavilkuma.

Maģistra darbs tiek sagatavots, ievērojot turpmāk minētās pētījuma robežas. Dabasgāzes nozare ietver dabasgāzes uzglabāšanu, pārvadi, sadali un tirdzniecību, bet maģistra darbā pamatā tiek skatītas attiecības starp dabasgāzes pakalpojuma sniedzēju (atkarībā no laika perioda tas var būt gan monopola uzņēmums “akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” (pirms dabasgāzes tirgus reorganizācijas), gan tirgotājs akciju sabiedrība “Latvijas

Gāze”, gan sadales sistēmas operators akciju sabiedrība “Gasos”) un klientiem – koncentrējoties uz mājsaimniecību lietotājiem. Tas pamatots ar apstākli, ka vispārīgi vērtējot, komersantu un rūpniecisko patērētāju vidū dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpšana lai arī pastāv, tomēr nav tik izplatīta, bet galvenokārt to, ka maģistra darba ietvaros aplūkotojos trīs Satversmes tiesas spriedumos Satversmes tiesā apstrīdētās normas tika vai tiktu piemērotas mājsaimniecības lietotājam un vienā no lietām Satversmes tiesa ir vērtējusi apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiskā spēka normai, tikai ciktāl tās attiecas tieši uz mājsaimniecības lietotāju (lieta Nr.2019-100103). Tādējādi maģistra darbā netiek aplūkotas, piemēram pārvades un uzglabāšanas operatora attiecības ar klientiem.

Maģistra darbs sagatavots par tādiem dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpumiem, kuru rezultātā enerģijas lietotājam ir samazināts uzskaitītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas, proti, nevis par izlietotās dabasgāzes maksājumu neveikšanu kā tādu vai citiem iespējamiem dabasgāzes nozari regulējošo normatīvo aktu pārkāpumiem.

Tā kā komersantam, kurš vēsturiski sniedza gan dabasgāzes uzglabāšanas, gan pārvades, gan sadales un tirdzniecības pakalpojumu, laika periodā, kas skar Satversmes tiesā apstrīdēto normu atbilstību, ir veikti divi reorganizācijas procesi, kā rezultātā ir izveidojušies trīs neatkarīgi komersanti un divi no tiem – dabasgāzes tirdzniecības pakalpojuma sniedzējs un dabasgāzes sadales pakalpojuma sniedzējs – savā starpā ir sadalījuši atbildības attiecības ar klientiem, tajā skaitā arī tās, kas skar dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpšanu minētajā nozīmē, maģistra darbā tiek aplūkots arī monopola uzņēmums, tā veidošanās un vispārīgi tā reorganizācijas process, kā arī no tā izrietošās sekas maģistra darba tēmas kontekstā.

1. DABASGĀZES LIETOŠANAS PĀRKĀPUMU PROBLEMĀTIKA UN NORMATĪVĀ REGULĒJUMA ATTĪSTĪBA LĪDZ DABASGĀZES TIRGUS ATVĒRŠANAI

1.1. Dabasgāzes lietošanas pārkāpumu problemātika praksē

Praksē dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumos dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam ir jāsaskaras ar ne mazums un dažādiem jautājumiem, kas var nebūt tieši saistīti ar pašu pakalpojuma sniegšanu. Sākot jau ar to, ka atkāpe no normatīvajos aktos noteiktā jeb pārkāpums pats par sevi ir jākonstatē. Tas ir arī jāpierāda jeb jāspēj konstatēt un pierādīt tehniska iejaukšanās dabasgāzes apgādes sistēmas darbībā, piemēram, pierādīt tādas gāzes skaitītāja bojājumus, kas radījuši iespēju lietot dabasgāzi bez uzskaites vai samazināt uzskaitīto dabasgāzes daudzumu. Dabasgāzes mēraparātu bojāšana un ar to novēršanu, pierādīšanu saistītie procesi rada problēmsituācijas.

Autores profesionālā pieredze dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja monopoluzņēmumā (līdz 2017.gada decembrim) un sadales sistēmas operatorā veicot darba pienākumus ir pierādījusi, ka konstatēta dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpuma gadījumā bieži neizdodas strīdu atrisināt ārpusstiesas kārtībā un pakalpojuma sniedzējs ir spiests vērsties tiesā savu ar likumu aizsargāto interešu un tiesību aizstāvībai. Strīdu situācijas nepastāv par to, ka gazificētajam objektam dabasgāze tiek piegādāta. Lai prasītu atbildību par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu, dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam papildus jau minētajam ir jānosaka, kura persona par pārkāpumu ir atbildīga. Dabasgāzes apgādes jomā pastāv īpaša situācija pateicoties vēsturiskam dabasgāzes apgādes sistēmu risinājumam. Līdz ar ko, lai cik tas pirmsšķietami vienkārši neliktos, noteikt patiesi atbildīgo dabasgāzes lietotāju par konstatēto dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu, daudzos gadījumos nemaz tik vienkārši nav.

Pateicoties vēsturiskajam normatīvo aktu regulējumam un dabasgāzes apgādes sistēmas īpatnībām faktiskais dabasgāzes lietotājs un dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpējs var nebūt tā persona, ar kuru ir noslēgts spēkā esošs līgums par dabasgāzes piegādi un kura tādējādi tiek uzskatīta par atbildīgu par, piemēram, gāzes skaitītāju lietošanu un saglabāšanu konkrētā laika periodā. Proti, dabasgāzes iekārtas (gāzes apkures katls) visbiežāk atrodas lietotāja pusē – gazificētajā objektā, un tikai retos gadījumos (piemēram, privātmājās)

dabaszgāzes patēriņa skaitītājs ir ārpusē. Līdz ar ko, dabaszgāzes lietotāju maiņa varēja notikt dabaszgāzes pakalpojuma sniedzējam nezinot, neizbeidzot noslēgto līgumu par dabaszgāzes piegādi, jaunajam lietotājam (vai mantiniekam) nenoslēdzot jaunu līgumu u.tml. Šādas situācijas praksē ir bijušas diezgan bieži un dabaszgāzes pakalpojuma sniedzējam ir bijušas ierobežotas iespējas izsekot lietotāju maiņai un attiecīgi – noteikt atbildīgo personu par izlietotās dabaszgāzes samaksu un dabaszgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpumu, ja tāds ticis konstatēts. Tomēr atbildētāja identificēšana ir neaizstājams process, lai dabaszgāzes pakalpojuma sniedzējs varētu vērsties tiesā savu ar likumu aizsargāto interešu un tiesību aizstāvībai. Tādēļ, arī gadījumā, ja dabaszgāzes piegādes līgums nav ticis noslēgts, lielākoties atbildība gūst uz īpašnieku, ja vien netiek pierādīts, ka gazificētais objekts bijis nodots lietošanā kādai citai personai. Tas pamatots ar Civillikumā² noteikto - Civillikuma 863.pants nosaka, ka tam, kas bauda vai vēlas baudīt kādas lietas labumus, arī jānes ar šo lietu saistītie pienākumi. Savukārt Civillikuma 864.pants nosaka, ka visas uz lietu gulošās nastas un apgrūtinājumi jānes lietas īpašniekam. Tāpat īpašnieku atbildību paredz Enerģētikas likuma³ 18.pants, kas nosaka, ka siltumenerģijas un gāzes apgādes iekārtas, kā arī elektroenerģijas apgādes instalācijas, kuras atrodas ēku un būvju iekšienē un kuras izmanto vienīgi šo ēku un būvju apgādei ar siltumenerģiju, gāzi vai elektroenerģiju, izņemot energoapgādes komersantu uzstādītus kontroles aparātus un mēraparātus, ir galveno lietu — šo ēku un būvju — blakus lietas, un visi ar tām saistītie izdevumi ir jāsedz un nastas ir jānes galvenās lietas īpašniekam vai valdītājam.

Pat, ja nav strīda par personu, kura ir atbildīga par gāzes skaitītāju lietošanu un saglabāšanu, autore, pamatojoties uz savas profesionālās darbības novērojumiem, var apliecināt, ka nepietiek arī ar pārkāpuma konstatāciju – ir jāspēj pierādīt to, ka (a) bojājumi ir radušies šīs personas darbības rezultātā un (b) attiecīgi radījuši iespēju patērēt dabaszgāzi bez maksas. Respektīvi, dabaszgāzes pakalpojuma sniedzējam jāpierāda ne tikai bojājumu esamība, jo iespējams tie paši par sevi nevar ietekmēt dabaszgāzes uzskaites sistēmu.

Vienlaikus autore norāda gan, ka praksē ir nostiprinājies fakts, ka normatīvo aktu prasības paredz atbildības iestāšanos nevis tikai par dabaszgāzes skaitītāja bojāšanu, vai par tā sabojāšanu tādā veidā, ka tas neuzskaita vai daļēji uzskaita patērēto dabaszgāzi, bet gan šo

² Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [08.11.2021.]

³ Enerģētikas likums: LV likums. Pieņemts 03.09.1998. [10.11.2021.]

noteikumu vai līguma pārkāpumu, kura dēļ lietotājam ir samazināts uzskaitītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas. Lai dabasgāzes patēriņa skaitītāji veiktu savu funkciju – dabasgāzes patēriņa uzskaiti – nepieciešams ir nodrošināt norēķinu uzskaites mēraparātu, dabasgāzes patēriņa skaitītāju, ar tiem saistītu telemetriju un telemehānikas sistēmu un plombu saglabāšanu. Dabasgāzes piegādes līgumi, kuri tiek noslēgti ar dabasgāzes lietotājiem, uzliek pienākumu lietotājiem nodrošināt skaitītāju un uzstādīto plombu saglabāšanu, kā arī dabasgāzes lietošanas normatīvie akti paredz šādus pienākumus (arī ziņošanu par pamanītiem bojājumiem) (sīkāk – nākošajā apakšnodaļā).

Tomēr būtiska problēma ir arī dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja nepieciešamība fiziski piekļūt dabasgāzes patēriņa skaitītājam, mērierīcei. Dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja iespējas pārtraukt dabasgāzes piegādi ir ierobežotas, jo atkarībā no laika, kad konkrētais objekts pieslēgts dabasgāzes sadales sistēmai, var būt nepieciešama iekļūšana attiecīgā lietotāja īpašumā, kur izvietoti dabasgāzes skaitītāji. Tomēr praksē lietotāji, kuri ir negodprātīgi, šo piekļuvi nevēlas nenodrošināt. Tāpat dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam tikpat kā nav iespējams konstatēt, kad tieši attiecīgais enerģijas lietotājs veicis prettiesiskās darbības un kāds dabasgāzes daudzums faktiski izlietots konkrētajā objektā. Ja lietotājs piekļuvi nenodrošina, energoapgādes komersantam ir normatīvo aktu regulējumā noteiktas tiesības pārtraukt dabasgāzes piegādi. Tomēr atkal – energoapgādes komersants šīs tiesības var izmantot tikai tad, ja lietotājs tam nodrošina iespēju piekļūt noslēgierīcei, kuru aizverot dabasgāzes piegāde konkrētajam enerģijas lietotājam tiek pārtraukta, vai arī tad, ja noslēgierīce neatrodas attiecīgajam lietotāja īpašumā.

Bojātu gāzes skaitītāju lietās faktu, ka ir samazināts uzskaitītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas ir tikpat kā neiespējami pierādīt bez speciālas pārbaudes veikšanas un eksperta atzinuma, piemēram, trasoloģiskās tiesu ekspertīzes mehanoskopisko pēdu izpētes specialitātē pēc apstiprinātas metodes, ja vien bojājumi nav acīmredzami.

Dabasgāzes patēriņa skaitītāji parasti ir noplombēti ar divām plombām – metroloģisko jeb rūpnīcas ražotāja plombu – ar kuru skaitītāju ražotāji jau sākotnēji rūpnīcā noplombēja skaitītāju, lai neradītu iespēju skaitīšanas ierīci atvienot no skaitītāja metāla korpusa – un ar dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja plombu, kas savukārt nodrošina to, lai skaitītājs netiktu atvienots no gāzes pievada. Rūpnīcas plombas noņemšana rada iespēju atvienot skaitīšanas

ierīces mehānismu no skaitītāja metāla korpusa – citiem vārdiem sakot – rada iespēju dabasgāzi patērēt bez uzskaites, jo skaitīšanas ierīce nemaz neatrodas pie skaitītāja metāla korpusa, caur kuru plūst dabasgāze. Ministru kabineta 2006.gada 22.augusta noteikumu Nr.665 "Noteikumi par metroloģiskajām prasībām gāzes patēriņa skaitītājiem un tilpuma korektoriem" 3.punkts un Ministru kabineta 2006.gada 22.augusta noteikumu Nr.673 "Noteikumi par metroloģiskajām prasībām mērīšanas līdzekļiem" 1.pielikuma 2.punkts, 17.2.apakšpunkts (attiecībā uz laika periodu līdz 20.04.2016.) un 2016.gada 12.aprīļa noteikumi Nr.212 "Mērīšanas līdzekļu metroloģiskās prasības un to metroloģiskās kontroles kārtība"⁴ 2.pielikuma 3.punkts, 13. un 14.punkts noteic, ka mērīšanas līdzekļiem jānodrošina atbilstošu metroloģiskās drošības līmeni, lai iesaistītās puses varētu uzticēties mērījumu rezultātiem, un aizsardzībai pret bojājumiem gāzes skaitītāja sastāvdaļām, kas var būtiski ietekmēt mērīšanas līdzekļa metroloģiskos raksturlielumus, jābūt projektētai tā, lai tā būtu droša un jebkura iejaukšanās tiktu identificēta. Dabasgāzes patēriņa skaitītāja patvaļīga atvienošana no dabasgāzes apgādes sistēmas var būtiski ietekmēt mērīšanas līdzekļa metroloģiskos raksturlielumus. Mēriekārta neuzskaitīs visu patērēto dabasgāzi, ja būs iespēja to atvienot un pievienot atpakaļ. Plomba nodrošina to, ka jebkura iejaukšanās dabasgāzes apgādes sistēmā tiks identificēta. Līdz ar ko, brīžos, kad tiek konstatēta plombas neatbilstība, viennozīmīgi tiek prezumēts, ka lietotājam tikusi radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas. Tādējādi, lai radītu iespēju dabasgāzi patērēt bez uzskaites, lietotājam ir jāsabojā (jāiejaucas) jebkura no plombām.

Praksē ir konstatēti gan gadījumi, kad plombas ir sabojātas, gan gadījumi, kad bojājumu pēdu slēpšanas nolūkos tās ir viltotas – bojātās plombas aizstātas ar vizuāli līdzīgām. Materiālo tiesību normas, kas reglamentē plombas statusu un nozīmi, attiecas uz visiem komunālo pakalpojumu sniedzējiem (AS "Latvenergo", AS "Rīgas ūdens", AS "Rīgas siltums", utt.), kuri izmanto mēriekārtas. Uzticību mērījuma rezultātiem rada plomba, kurā nav identificēta iejaukšanās. Secīgi iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas nebūs radīta, ja iejaukšanās plombā netiks identificēta. Skrāpējumi vai bojājumi kā tādi uz mēraparāta paša (piemēram, skarot kādam krītošam priekšmetam u.tml.) nav arguments un tie nav bojājumi, par kuriem dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs veic aprēķinu. Problēmsituācija ir tieši tādi

⁴ Mērīšanas līdzekļu metroloģiskās prasības un to metroloģiskās kontroles kārtība: Ministru kabineta noteikumi Nr.212. Pieņemti 12.04.2016. [11.11.2021.]

bojājumi, kas skar vai nu dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja uzstādītās plombas bojājumu, kad iespējams skaitītāju noņemt un dabasgāzi lietot, apejot to, kā arī tādi bojājumi, kas radušies iejaucoties rūpnīcas plombā, kas piestiprināta skaitīšanas mehānismam, ar mērķi atvienot skaitīšanas ierīci no mērierīces korpusa. Dabasgāzes lietotājs varētu iebilst par to, kā kāds var definēt to, kāds ir bijis bojājuma mērķis, tomēr ir skaidrs, ka vienīgā plombas funkcija, kā jau iepriekš minēts, ir nodrošināt mērījumu uzticamību. Ņemot vērā minēto, kā arī plombas novietojumu, nav iespējams veikt rūpnieciski uzstādītās skaitītāja plombas bojājumu, mehāniski neiejaucoties. Respektīvi tas nevar notikt vienkārši “garām ejot”. Tieši šim plomba domāta – lai pildītu funkciju identificēt iejaukšanos. Papildus plombas bojājumiem, par iejaukšanos var liecināt arī uzskaites mehānisma bojājumi un šajā gadījumā nav svarīgi, vai tādi bojājumi ietekmē gāzes skaitīšanas iekārtu, jo tie ietekmē pašu gāzes uzskaiti (vispārīgi šāda iejaukšanās rezultējas ar zobratīņu saķeres nenodrošināšanu un uzskaitē nenotiek). Iejaukšanās mehānisma darbībā ir jebkura darbība ar skaitīšanas ierīci, tostarp, tās atvēršana.

Tādējādi, iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas ir pamats piemērot attiecīgā jomu regulējošā normā noteiktās sekas, kas līdz šim ierasti bija samaksa par izlietoto dabasgāzi un kompensācija. Likumdevējs vēsturiski bija izlēmis, ka šādā situācijā energoapgādes komersants faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu nosaka Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Proti, faktiski patērētās dabasgāzes apjoms un arī energoapgādes komersantam nodarīto zaudējumu apmērs jānosaka pēc konkrētiem kritērijiem. Dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu regulējošos normatīvos aktus autore aplūko nākošajā darba apakšnodaļā, kā arī trešajā nodaļā, analizējot Satversmes tiesas spriedumus attiecībā uz šo normatīvo aktu spēkā esamību. Tomēr šeit jāatspoguļo normatīvajos aktos līdz maģistra darba izstrādes beigām iestrādātie risinājumi, kā aprēķināt izlietotās dabasgāzes daudzumu situācijā, kad konstatēts tāds pārkāpums, kura rezultātā nav zināms faktiski izlietotās dabasgāzes daudzums:

1. faktiski patērētās dabasgāzes daudzuma līdzīga laikposmā un līdzīgos apstākļos – metodes piemērošana praksē ir diezgan sarežģīta ne tikai attiecībā uz ražošanas un pakalpojumu sniegšanas objektiem, bet arī uz mājāsaimniecībām jaunajos projektos, kur siltināšanai izmantoti dažādi materiāli un arī iedzīvotāju skaits ir atšķirīgs. Nav skaidrs, cik daudz līdzīgu objektu dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam būtu jāizanalizē, lai noteiktu faktisko dabasgāzes patēriņu gadījumos, kad vēsturiskie dati nav pieejami. Proti, Patērētās

dabaszgāzes daudzuma noteikšanas metode (ņemot vērā faktiski patērēto dabaszgāzi līdzīgos apstākļos līdzīgā laikposmā) ir atvasināta no raksturlielumiem un pieņēmuma, ka dabaszgāzes bāzes stāvokļa parametri (temperatūra 20 °C, spiediens 1,01325 x 10⁵ Pa) ir bijuši līdzīgi kādā salīdzināmā laikposmā. Praktiski, tas nozīmētu, ka jābūt ilgstošiem un metroloģiskajām prasībām atbilstošiem faktiskā patēriņa mērījumiem, ilgstoši nemainīgiem raksturlielumiem, lai būtu iespējams sameklēt atbilstošu pagājušo gadu laika posmu, kurā gaisa temperatūra un spiediens gāzes vados ir ļoti līdzīgs ar salīdzināmo laika posmu.⁵

2. atļautā maksimālā dabaszgāzes patēriņa metode – ne vienmēr atzīstama par tādu, kas nenodrošina ekonomisko ekvivalenci. Atkarībā no neatļautās darbības, kuru veicis enerģijas lietotājs, pārkāpuma ilguma un citiem apstākļiem aprēķinātais dabaszgāzes daudzums var būt arī mazāks nekā pārkāpuma periodā faktiski patērētais un tīri teorētiski var novest pie nesamērīgi liela patērētās dabaszgāzes daudzuma aprēķināšanas attiecībā uz mājsaimniecību lietotājiem. Attiecībā uz tiem lietotājiem, kas nav mājsaimniecības lietotāji, maksimālā patēriņa metode var būt efektīvākais veids, kā noteikt dabaszgāzes patēriņu, jo vidējais iekārtas dabaszgāzes patēriņš var būt līdzvērtīgs maksimāli pieļaujamam patēriņam. Turklāt lietotājs ir tiesīgs mainīt atļauto maksimālo slodzi. Vienlaikus jāņem vērā, ka maksimāli pieļaujamais dabaszgāzes patēriņš stundā var nozīmēt arī to, ka mēriekārta uzskaitīs tikai tik m³ dabaszgāzes, cik ir maksimāli norādīts uz mēriekārtas, pat ja, apejot būvniecības noteikumus objektā, būs uzstādītas iekārtas, kuru patēriņš būs daudzkārt lielāks.⁶

3. Diferencētās dabaszgāzes patēriņa normas – šī metode objektīvi uzrāda visdrīzāk iespējamo un ticamāko dabaszgāzes faktisko patēriņu, jo diferencētās patēriņa normas ir vairākus gadu desmitus ilgu novērojumu un zinātnisko pētījumu rezultāts, kas tāpat kā fizikas likumsakarības un statistikas dati pastāv neatkarīgi no normatīvajos aktos dotā pilnvarojuma. Respektīvi, dabaszgāzes diferencētās patēriņa normas ir uzskatāmas par vidusmēra enerģijas lietotājam nepieciešamo vidējo enerģijas daudzumu, it sevišķi, attiecībā uz mājsaimniecības lietotājiem.

Jebkurā no pielietoto metožu rezultātiem ir jāsaprot, ka dabaszgāzes lietotājs vairs nenorēķinās pēc faktiskā dabaszgāzes patēriņa, bet gan pēc tam iespējami pielīdzināma

⁵ Pieaicinātās personas Dr.habil. sc.ing. Egila Dzelzīša 12.06.2020.viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 50-59.lpp.

⁶ Pieaicinātās personas SIA "Latvijas Gāze" 11.06.2020.viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 33-49.lpp.

aprēķinu kārtībā iegūta dabasgāzes patēriņa, jo norēķini pēc faktiskā patēriņa nemaz nav objektīvi iespējami pārkāpuma darbību rezultātā. Dabasgāzes lietotājs iejaukšanās rezultātā pats ir radījis situāciju, kad nav vairs iespējams pierādīt faktisko dabasgāzes patēriņu. Tomēr tieši šis ir vēl viens no strīdus augļiem praksē, kā to pierāda arī turpmāk maģistra darbā aplūkotajās Satversmes tiesas izskatītajās lietās izteiktie iebildumi, argumenti un viedokļi.

Jāuzsver, ka normatīvajos aktos paredzētie aprēķini par izlieto to dabasgāzi un kompensāciju par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumiem nav tikai, lai kompensētu dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam negūtos ienākumus par piegādātu dabasgāzi. Lai arī sabiedrisko pakalpojumu jomā vienmēr jārēķinās ar divām interesēm – pirmkārt, ar piegādātāja interesi nodrošināt sava uzņēmuma ekonomisko darbību un attīstību un, otrkārt, ar enerģijas lietotāja interesi saņemt nepārtrauktus, drošus un kvalitatīvus sabiedriskos pakalpojumus par samērīgiem tarifiem, tam papildus piemīt preventīva un sargājoša funkcija. Atbilstoši likuma “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem”⁷ 22.panta pirmo daļu un 24.panta pirmo daļu, kā arī Enerģētikas likuma 5.panta pirmo daļu energoapgādes komersantam ir pienākums saskaņā ar licencē noteiktajām prasībām nodrošināt esoša vai potenciāla enerģijas lietotāja drošu, pastāvīgu un stabilu apgādi ar citstarp dabasgāzi ekonomiski pamatoti pieprasītajā daudzumā un kvalitātē.

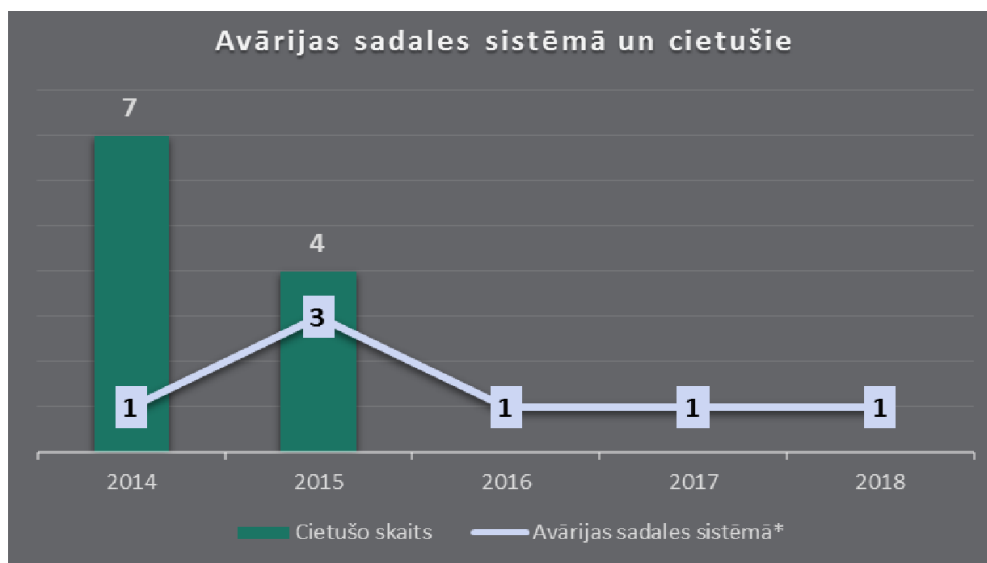
Autore, gan no profesionālās pieredzes, gan veicot izpēti maģistra darba sagatavošanai, secina, ka dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumi var novest ne vien pie dabasgāzes bezatlīdzības lietošanas un secīgi no tās izrietošas tarifu paaugstināšanās, bet arī pie dabasgāzes apgādes sistēmas funkcionāliem traucējumiem un visas sabiedrības drošības riska. Starp mājtsaimniecības lietotāja un lietotāja, kas nav mājtsaimniecības lietotājs, dabasgāzes apgādes sistēmām pastāv būtiskas funkcionālas atšķirības tajās izmantojamās jaudas dēļ un izrietoši atšķirīga avārijas iestāšanās varbūtība, tomēr dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpums vienmēr ir saistīts ar sprādzienbīstamību vai paaugstinātu risku.

Piemēram, 2014.gadā Liepājā, nesankcionētas iejaukšanās dabasgāzes sistēmā dēļ notika dabasgāzes noplūde, kas izraisīja sprādzienu⁸. Sprādziena rezultātā cieta vairāki cilvēki,

⁷ Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem: LV likums. Pieņemts 19.10.2020. [12.11.2021.]

⁸ Vinsents Makaris: lai notiktu sprādziens, jāsakrīt specifiskiem apstākļiem. Pieejams: <https://www.liepajniekiem.lv/viedokli/vinsents-makaris-lai-notiktu-spradziens-jasakrit-specifiskiem-apstakliem-118508> [aplūkots 20.11.2021.]

tai skaitā bērni, un divu daudzstāvu namu iedzīvotāji uz brīdi palika bez pajumtes.⁹ Kā vēl viens piemērs – arī traģēdija, kura notika Jelgavā, kur dabasgāzes sprādziena laikā ēkā bojā gāja 41 cilvēks, no kuriem četrpadsmit bija bērni.¹⁰ Lai neatkārtotos šādas situācijas, dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs izveidojis atsevišķu struktūrvienību, kura nodarbojas ar šādu risku novērtēšanu un novēršanu. Avāriju skaits līdz ar monitoringu ir samazinājies (skat. Attēlu Nr.1¹¹ un Attēlu Nr.2¹²).

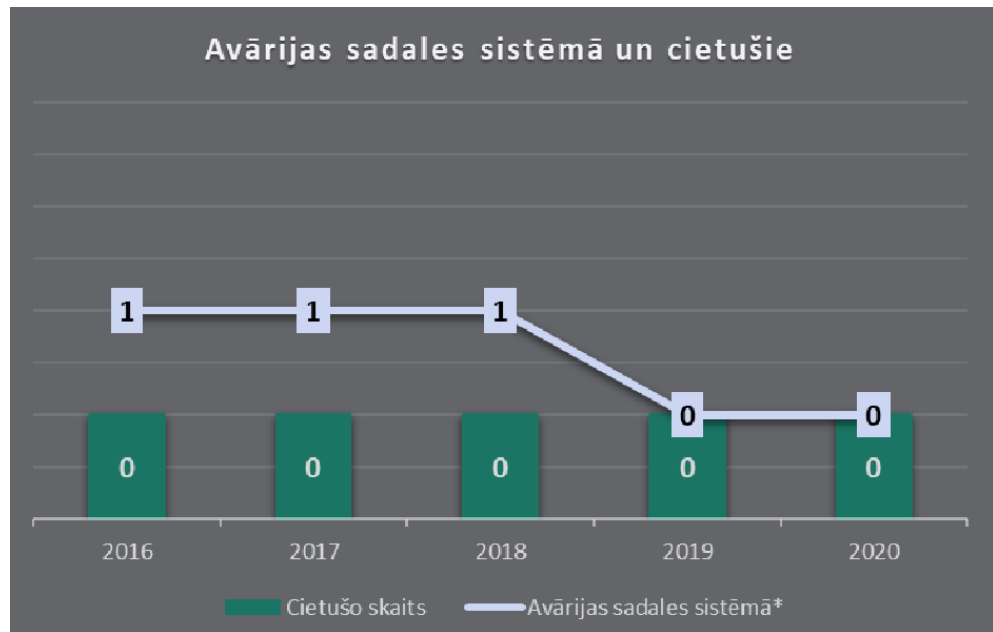
Attēls Nr.1.

⁹ Gāzes eksplozijas seku novēršanai piešķir teju 19 tūkstošus eiro. Pieejams: <https://www.liepajniekiem.lv/zinas/sabiedriba/gazes-eksplozijas-seku-noversanai-pieskir-teju-19-tukstosus-eiro-121338> [aplūkots 20.11.2021.]

¹⁰ Traģēdija, ko noklusēja, bet neaizmirs. 50 gadi kopš sprādziena Jelgavā. Pieejams: <https://www.apollo.lv/6497942/tragedija-ko-nokluseja-bet-neaizmirs-50-gadi-kops-spradziena-jelgava> [aplūkots 20.11.2021.]

¹¹ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” koncerna konsolidētais un Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” gada pārskats par 2018.gadu. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” konsolidētais nefinanšu ziņojums. 2018., 84.lpp

¹² Akciju sabiedrības “Gasol” 2020.gada korporatīvās sociālās atbildības ziņojums. ANO programmas Global Compact progresa ziņojums. Pieejams: https://www.gasol.lv/uploads/filedir/Par_uznemumu/KSA/2020_gasol_korporativa_socia_la_atbildiba.pdf [aplūkots 12.12.2021.]

Attēls Nr.2.

Atbilstoši spēkā esošo Ministru kabineta 2017.gada 7.februāra noteikumu Nr.78 “Dabaszgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi”¹³ (turpmāk – MK noteikumi Nr.78) 2.3.apakšpunktam avārija ir notikums, kas radies dabaszgāzes apgādes sistēmā tehnisku defektu, nepareizas ekspluatācijas vai citu neparedzētu faktoru iedarbības dēļ un kas apdraudējis vai radījis kaitējumu (tai skaitā zaudējumus) cilvēku veselībai, dzīvībai, mantai un videi. Savukārt avārijas situācija (2.4.apakšpunkts) ir jebkādi bojājumi dabaszgāzes apgādes sistēmā vai citi neparedzēti apstākļi, kas var apdraudēt cilvēka veselību, dzīvību, mantu un vidi vai radīt kaitējumu (tai skaitā zaudējumus).

Dabaszgāzei noplūstot telpās, gāze piepilda telpu no augšas un, sasniedzot noteiktu koncentrāciju, pat mazākā dzirkstele spēj izraisīt eksploziju, radot postošas sekas. Dabaszgāzes potenciālā bīstamība ir viens no svarīgākajiem aspektiem un zināšanu trūkums par dabaszgāzes fizikālajām īpašībām un tās lietošanu var radīt negatīvas sekas pašiem patērētājiem un to īpašumam, neatliekamo izsaukumu, avāriju skaita pieaugumu un papildus ieguldījumus Avārijas dienesta darbā. Dabaszgāze ir ugunsbīstama, sprādzienbīstama un smacējoša slēgtās telpās. Dabaszgāzes sprādzienā iespējamās sekas ir potenciāli ļoti graužoņas. Galvenie riski saistās ar nolietotu un vecu infrastruktūru, gāzes iekārtām patērētāju īpašumā un cilvēku rīcību gan lietojot dabaszgāzi, gan veicot patvaļīgas manipulācijas gāzes iekārtās.

¹³ Dabaszgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.78. Pieņemti 07.02.2017. [13.11.2021.]

Konstatējot tādu pārkāpumu, kas ļauj lietotājam samazināt uzskaitītās dabasgāzes daudzumu vai vispār saņemt dabasgāzi bez uzskaites, kas iespējams tikai ar aktīvu iejaukšanos dabasgāzes sistēmā, un attiecīgi – rada arī potenciālu bīstamību, dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs – pēc reorganizācijas atbilstoši lietu sadalījumam attiecīgi akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” vai akciju sabiedrība “Gasol” – aktīvi realizējis kontroli par pareizu un drošu dabasgāzes lietošanu un dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumā arī aktīvi īstenojis savu tiesību aizstāvību tiesvedības ceļā. Minēto apliecina diezgan liels tiesas procesu skaits un aktualitāte plašsaziņas līdzekļos, ko raisījusi lietotāju neapmierinātība par aprēķinātajām naudas summām pārkāpumu gadījumos. Kopš 2016. gada ir samazinājies tādu neatliekamo izsaukumu skaits, kuru iemesls ir paša lietotāja rīcība vai noplūdes un bojājumi galalietotāja telpās.¹⁴ Tādējādi autore secina, ka aktuāls ir jautājums par to, vai pastāv atbilstošs normatīvais regulējums, pamatojoties uz kuru dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam darboties.

1.2. Normatīvā regulējuma attīstība attiecībā uz dabasgāzes lietošanas pārkāpumiem

Lai būtu iespējams izsekot un izprast dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu regulējumu, dabasgāzes lietošanas pārkāpumu gadījumos, tai skaitā iepriekšējā nodaļā aprakstītās problemātikas ietvaros, nepieciešams neliels ieskats dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu secīgā attīstībā un to satura dinamikā. Šajā nodaļā autore ir saglabājusi normatīvajos aktos izmantotos terminus, kas nozares regulējumā laika gaitā ir mainījušies, tādējādi, aplūkojot konkrētu normatīvo aktu un tā normas, tiek lietota tajās izmantotā terminoloģija.

Dabasgāzes lietotāju un dabasgāzes pakalpojumu sniedzēju tiesiskās attiecības regulē Enerģētikas likums, Ministru kabineta noteikumi, norēķinu kartības, pušu starpā noslēgtie līgumi, kā arī citi normatīvie akti, kuros noteiktas gan dabasgāzes pakalpojumu sniedzēju, gan lietotāju tiesības un pienākumi, kā arī atbildība par normatīvo aktu neievērošanu.

¹⁴ Akciju sabiedrības “Gasol” 2020.gada korporatīvās sociālās atbildības ziņojums. ANO programmas Global Compact progresa ziņojums. Pieejams: https://www.gasol.lv/uploads/filedir/Par_uznemumu/KSA/2020_gasol_korporativa_socia_la_atbildiba.pdf [aplūkots 12.12.2021.]

Enerģētikas likuma 45.pants sākotnējā redakcijā (no 06.10.1998.) noteica, ka citastarp dabasgāzes sadales sistēmas operators ir atbildīgs par informācijas sniegšanu enerģijas lietotājiem par nosacījumiem, kas jāievēro, lai pieslēgtos dabasgāzes sadales sistēmai vai to lietotu, savukārt atbilstoši 84.pantam enerģijas piegādes noteikumus izstrādā Energoapgādes regulēšanas padome (Regulators). Savukārt redakcijā no 2005.gada 26.jūnija Enerģētikas likums tika papildināts ar 42.¹ panta pirmo daļu, kas noteica, ka kārtību, kādā energoapgādes komersanti piegādā un enerģijas lietotāji lieto gāzi, nosaka Ministru kabinets. Šī norma vēlāk tika papildināta, līdz tika izslēgta ar 2016.gada 11.februāra likumu, kas stājās spēkā 2016.gada 8.martā, vienlaikus Enerģētikas likumu papildinot ar 107.panta septīto daļu, kas stājās spēkā ar 2017.gada 3.aprīli. Minētā norma ir aktuāla arī pašlaik spēkā esošajā Enerģētikas likuma redakcijā. Tādējādi var secināt, ka likumdevējs ar Enerģētikas likumu izstrādāt dabasgāzes lietošanas kārtību un noteikumus ir delegējis Ministru kabinetam.

Attiecībā uz pārkāpumiem dabasgāzes lietošanas jomā Enerģētikas likums redakcijā, kas stājās spēkā no 2008.gada 4.jūlija, tika papildināts ar 42.³ panta pirmo daļu, no kuras izrietēja, ja energoapgādes komersants konstatē, ka enerģijas lietotājs ir pārkāpis Ministru kabineta noteikumus par dabasgāzes piegādi un lietošanu vai līgumu par dabasgāzes piegādi un tā rezultātā enerģijas lietotājam ir samazināts uzskatītais dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas, enerģijas lietotājs samaksā energoapgādes komersantam par izlietoto dabasgāzi, kā arī kompensāciju. Kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, nosaka Ministru kabinets. Attiecīgi ir jāvērtē, kādi Ministru kabineta noteikumi bijuši spēkā uz pārkāpuma konstatēšanas brīdi. Tieši šī norma – Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016.gada 7.martam, kā tiesību uz īpašumu ierobežojums tikusi apstrīdēta (tās atbilstība Satversmes 64. un 105.pantam) divos no trīs Satversmes tiesas spriedumiem.

Autore ir apkopojusi dabasgāzes lietošanu regulējošos noteikumus vēsturiski pārskatāmā laika periodā (ņemot vērā šī maģistra darba priekšmetu un Satversmes tiesas spriedumu materiālo tvērumu). Līdz dabasgāzes tirgus atvēršanai dabasgāzes lietošanu ir regulējuši Ministru kabineta noteikumi:

- **Ministru kabineta 20.01.1998.noteikumi Nr.23 “Gāzes piegādes un lietošanas noteikumi”**¹⁵ (turpmāk – MK noteikumi Nr.23) (tobrīd izdoti pamatojoties uz 1993.gada 15.jūlija Ministru kabineta iekārtas likuma 14.panta trešā daļa un tā darbību laikā regulēja Elektroenerģētikas tirgus likuma (25.05.2005.red.) Pārejas noteikumu 9.punkts):

Minētie noteikumi stingri noteica ēkas (gazificētā objekta) īpašnieka un dabasgāzes lietotāja atbildību par dabasgāzes lietošanas normu ievērošanu. Šo noteikumu 39.punkts noteica, ka patērētājs nedrīkst ietekmēt norēķinu uzskaites mēraparātu un skaitītāju darbību un ir atbildīgs par mēraparātu, skaitītāju un plombu saglabāšanu. Par mēraparātu darbībā konstatētajiem defektiem patērētājs diennakts laikā ziņo piegādātājam, savukārt 55.punkts noteica, ka ēkas īpašnieks ir atbildīgs par iekšējo gāzes apgādes sistēmu, bet tiešais patērētājs ir atbildīgs par gāzes iekārtas un aparatūras darbību. Šo noteikumu 124.punktā noteikts, ka patērētājs (mājsaimniecības lietotājs) cita starpā ir atbildīgs par radītajiem zaudējumiem, ja patērētājs ir izdarījis izmaiņas gāzes vadu pievadā skaitītājam vai sabojājis minēto pievadu, skaitītāju vai plombas.

Savukārt piegādātājam tika paredzētas tiesības pārtraukt dabasgāzes padevi piemēram gadījumos, ja gāzes aparatūra gāzes vadam ir pievienota patvaļīgi, patērētājs ir nelikumīgi lietojis gāzi, sabojājis skaitītāju vai skaitītāja un gāzes vadu plombas.

Atbilstoši 123.punktam, ja piegādātājs konstatē tīšus skaitītāja bojājumus, ir bojātas vai norautas skaitītāja un gāzes vadu plombas vai izdarīti citi pārkāpumi, kuru dēļ ir samazināts gāzes patēriņa rādījuma lielums vai radīta iespēja gāzi lietot bez maksas, piegādātājs sastāda aktu divos eksemplāros, no kuriem vienu eksemplāru izsniedz patērētājam. Akts ir spēkā arī tad, ja patērētājs atsakās to parakstīt. Piegādātājs, pamatojoties uz aktu, izdara pārrēķinu tarifa trīskāršā apmērā par laikposmu no pēdējās Piegādātāja izdarītās pārbaudes vai skaitītāja uzstādīšanas dienas. Patērētājam gāzes padevi atjauno pēc tam, kad patērētājs ir samaksājis par izlietoto gāzi un sedzis ar gāzes atvienošanu un pievienošanu saistītos izdevumus.

- **Ministru kabineta 12.02.2008.noteikumi Nr.99 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”**¹⁶ (turpmāk – MK noteikumi Nr.99):

¹⁵ Gāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.23. Pieņemti 20.01.1998. [20.11.2021.]

¹⁶ Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.99. Pieņemti 12.02.2008.[20.11.2021.]

Arī šie noteikumi satur pēc būtības līdzīgas normas, kā iepriekš aplūkoti, piemēram – 21., 33., 72., 79., 89.punktā noteikta ēkas īpašnieka atbildība un pienākumi, 21., 35., 71., 72., 85.punktā lietotāja (mājsaimniecības) atbildība un pienākumi, 39., 88.2.punktā noteiktajos gadījumos sistēmas operatora tiesības pārtraukt dabasgāzes padevi, tomēr nesatur normas par precīzu aprēķinu kārtību dabasgāzes lietošanas pārkāpuma gadījumā. Minēto noteikumu 56.punkts tikai nosaka, ka dabasgāzes padevi lietotājam atjauno pēc tam, kad lietotājs ir samaksājis sistēmas operatoram par sistēmas operatora aprēķināto nelikumīgi patērētās dabasgāzes daudzumu un līgumsodu, kā arī ar dabasgāzes padeves pārtraukšanu un atjaunošanu saistītos izdevumus. Kā arī 55.punkts paredz, ka, ja nav iespējams precīzi noteikt, no kura laika dabasgāze patērēta nelikumīgi, par perioda sākumu uzskata norēķinu uzskaites mēraparāta vai dabasgāzes patēriņa skaitītāja pēdējās pārbaudes vai uzstādīšanas laiku (ne ilgāku par diviem gadiem). Tādējādi noteikumos vairs nav iekļauta tieša norāde par to, kā veicami aprēķini pārkāpuma gadījumā, bet 45.punkts pasaka, ka par saņemto dabasgāzi lietotājs norēķinās saskaņā ar sistēmas operatora apstiprināto norēķinu kārtību, kurā arī paredzēts, kā lietotājs nolasa norēķinu uzskaites mēraparāta un dabasgāzes patēriņa skaitītāja rādījumus un paziņo tos sistēmas operatoram.

– **Ministru kabineta 16.12.2008.noteikumi Nr.1048 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”**¹⁷ (turpmāk – MK noteikumi Nr.1048):

Šie noteikumi cita starpā nosaka gan kārtību, kādā lietotājs lieto dabasgāzi, gan arī kārtību, kādā sistēmas operators nosaka faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, ja konstatē, ka lietotājs ir pārkāpis šos noteikumus vai līgumu par dabasgāzes piegādi, un tāpēc lietotājam ir samazināts uzskaitītās dabasgāzes patēriņa apjoms vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez maksas. Noteikumi laika gaitā nav grozīti. Šo noteikumu 56., 58. un 87.punktu atbilstība Enerģētikas likuma 42.³ pirmajai daļai (redakcijā līdz 2016.gada 7.martam) un Satversmes 64. un 105.pantam tika apstrīdēta un attiecīgi sīkāk tiek aplūkoti maģistra darba trešajā daļā. Lai arī minētie noteikumi formāli nav vairs spēkā, tomēr to piemērošana praksē ir iespējama.

¹⁷ Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.1048. Pieņemti 16.12.2008.[20.11.2021.]

– **Ministru kabineta 09.02.2016.noteikumi Nr.85 “Dabaszgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”**¹⁸ (turpmāk – MK noteikumi Nr.85):

Arī šie noteikumi satur līdzīgas normas, kā iepriekš aplūkoti, un arī šo noteikumu normu atbilstība Satversmei un Enerģētikas likumam tika apstrīdēta, konkrēti – 98., 99.2. un 100.punkts. Noteikumos ir definēta īpašnieka atbildība – 18., 21.punkts, lietotāja atbildība – 6., 12., 21., 33., 66., 68.punkts, un dabaszgāzes pakalpojuma sniedzēja darbības pārkāpuma gadījumā – 71., 94., 97., 98. un 99.punkts. Noteikumu 98.punkts nosaka, ka, ja sistēmas operators konstatē un pierāda līdz tiesisku pierādījumu ticamības pakāpei šo noteikumu, dabaszgāzes piegādes līguma vai sistēmas pakalpojuma līguma pārkāpumu, kas radies lietotāja darbības vai bezdarbības dēļ un kura dēļ lietotājam ir samazināts patērētās dabaszgāzes uzskaitītais daudzums vai radīta iespēja dabaszgāzi patērēt bez maksas, lietotājs samaksā par patērēto dabaszgāzi, kā arī kompensāciju saskaņā ar sistēmas operatora izrakstītu pretenziju par līgumsaistību izpildi. Lietotājam ir pienākums laikus un pilnā apmērā norēķināties ar sistēmas operatoru. Noteikumu 99.punkts nosaka, ka māsjsaimniecības lietotājam pārkāpuma dēļ patērētās dabaszgāzes daudzumu aprēķina, ņemot vērā lietotāja dabaszgāzes iekārtu maksimālo iespējamo dabaszgāzes patēriņu stundā vai ņemot vērā sistēmas operatora apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktās dabaszgāzes diferencētās patēriņa normas. Savukārt noteikumu 100.punkts nosaka, ka kompensāciju nosaka, reizinot aprēķināto patērētās dabaszgāzes daudzumu ar dabaszgāzes tirdzniecības tarifu divkārtšā apmērā. Ja nav iespējams precīzi noteikt, no kura laika samazināts patērētās dabaszgāzes uzskaitītais daudzums vai radīta iespēja dabaszgāzi patērēt bez maksas, par perioda sākumu uzskata dabaszgāzes norēķinu uzskaites mēraparāta pēdējās kontroles vai uzstādīšanas laiku (minētais periods nedrīkst būt ilgāks par diviem gadiem) (101.punkts). Lai arī minētie noteikumi ir zaudējuši savu spēku, to piemērošana praksē ir iespējama.

– **MK noteikumi Nr.78:**

MK noteikumi Nr.78 tika pieņemti brīdī, kad tikko bija noticis dabaszgāzes tirgus atvēršanas jeb dabaszgāzes pakalpojuma sniedzēja, monopoluzņēmuma akciju sabiedrības “Latvijas Gāze”, reorganizācijas pirmais posms. Reorganizācijas pirmā posma ietvaros no monopoluzņēmuma tika nodalītas tieši pārvades un uzglabāšanas funkcijas, kas pēc būtības

¹⁸ Dabaszgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.85. Pieņemti 09.02.2016. [25.11.2021.]

neskar maģistra darba priekšmetu – pārvades un uzglabāšanas funkcijas un specifiski to regulējošās normas neietilpst Satversmes tiesas spriedumu tvērumā saistībā ar dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpšanu. Tomēr šo noteikumu pamata redakcija (līdz 2020.gada 24.janvārim) tika sagatavota jau gatavojoties pilnīgai tirgus atvēršanai. MK Noteikumi Nr.87 to pamata versijā dabasgāzes lietošanas pārkāpumu gadījumos veicamo aprēķinu kārtību regulēja ar 87., 88., 89. un 90.punktu, kas pēc būtības bija līdzīgi iepriekš spēkā esošo Ministru kabineta noteikumu regulējumam. Tieši MK noteikumu 78 88.punkta (redakcijā līdz 2021.gada 12.augustam) un 89.punkta (pamata redakcijā) normu atbilstība augstāka juridiska spēka normām apstrīdēta un vērtēta Satversmes tiesas trešajā spriedumā, kurš aplūkots maģistra darba 3.nodaļā. Līdz brīdim, kad pabeigta maģistra darba sagatavošana, 2021.gada decembra beigām, MK noteikumos Nr.78 grozījumi ir veikti trīs reizes – 2020.gada 24.janvārī, 2021.gada 10.augustā un 2021.gada 15.oktobrī (Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr.2021-03-03 spēku zaudējot atsevišķām noteikumu normām).

Ar 2020.gada 24.janvāra grozījumu izdarīšanu cita starpā grozīts 89.punkts, kurā iekļauta formula: $K = (PDG - UDG) \times (Tm + CDG) \times 2$, un noteikumi papildināti ar 89.¹ punktu, paredzot, ka pārkāpuma rezultātā tiek veikts pārrēķins par izlietoto dabasgāzi un sadales sistēmas pakalpojuma tarifu mainīgo daļu dubultā apmērā atbilstoši 88. punktam, kas bija nepieciešams gan tādēļ, ka ar 2019.gadu ieviesta sadales sistēmas pakalpojuma tarifu fiksētā daļa un saskaņā ar jauno redakciju, ja lietotājs ir veicis maksājumu par tarifa fiksēto daļu, tā aprēķinā netiek iekļauta, savukārt, ja lietotājs nav veicis samaksu, tad to pieskaita aprēķinam atbilstoši 89.punktā noteiktajam.¹⁹

Ar 2021.gada 10.augusta grozījumu izdarīšanu cita starpā, ievērojot pirmajos divos Satversmes tiesas spriedumos – lietā Nr.2019-10-0103 un lietā Nr.2019-37-0103 – nodibināto, grozīts MK Noteikumu Nr.78 88.punkts, nosakot kā aprēķinu metodi patērētās dabasgāzes daudzumu līdzīgos apstākļos un līdzīgā laikposmā lietotājiem, kas nav māsaimniecības lietotāji un māsaimniecības lietotājiem, kuriem dabasgāzes iekārtas un aparāti ir izmantojami apkurei un ir uzstādīti gāzes ūdens sildītāji, un diferencētās dabasgāzes patēriņa mēneša un gada normas māsaimniecības lietotājiem, un 89.punkts, kurā iekļauta šāda aprēķinu formula:

¹⁹ Ministru kabineta noteikumu projekta “Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumos Nr.78 “Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). 04.12.2019. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40466601> [aplūkots 11.11.2021.]

$K = (PDG - UDG) \times (Tm + CDG)$. Tādējādi rasts citādāks risinājums aprēķinu veikšanai. Vienlaikus minētie noteikumi papildināti ar 2.pielikumu, kurā norādītas dabasgāzes diferencētās patēriņa mēneša un gada normas mājsaimniecības lietotājam un dzēsts 89.¹ punkts.²⁰ Kā pozitīvs jauninājums vērtējams 10.08.2021.grozījumiem noteikumus papildināt ar 149.¹ punktu, kas paredz mēraparāta darbības precizitātes pārbaudi gadījumos, ja mājsaimniecības lietotāja gada patēriņš mainās vairāk par 30%.

Tādējādi ir secināms, ka atbildība gazificētā objekta īpašniekam un dabasgāzes lietotājam (atkarībā no faktiskajiem apstākļiem) normatīvajos aktos vienmēr ir bijusi noteikta. Likumdevēja uzdevums, lemjot par lietotāja pienākumu samaksāt par izlieto to dabasgāzi, ja tas pārkāpis dabasgāzes lietošanas noteikumus, kuras daudzums nosakāms atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai kārtībai, un samaksāt kompensāciju, bija pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas nodrošinātu līdzsvaru starp dabasgāzes lietošanas noteikumus pārkāpušā enerģijas lietotāja tiesībām uz īpašumu, monopolstāvoklī esoša energoapgādes komersanta tiesībām uz īpašumu un sabiedrības interesēm uz drošu, nepārtrauktu un kvalitatīvu dabasgāzes apgādes sistēmas darbību.²¹ Lai atbildētu uz jautājumu, vai likumdevējam un Ministru kabinetam ir izdevies nodrošināt minēto līdzsvaru, autore maģistra darbā analizēs Satversmes tiesas spriedumus konkrētajā jautājumā un to ietekmi uz dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja un lietotāja attiecībām.

²⁰ Ministru kabineta noteikumu projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumos Nr.78 "Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). 01.06.2021. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40488815> [aplūkots 12.11.2021.]

²¹ Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98. punkta, 99.2. apakšpunkta un 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam): Satversmes tiesas 2020.gada 28.septembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103 Latvijas Vēstnesis, 191, 02.10.2020., 23.punkts

2. DABASGĀZES TIRGUS ATVĒRŠANA

2.1. Dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja monopola izveidošanās Latvijā un tā tiesiskais pamats

Gāzes saimniecības vēsture Latvijā aizsākās 1862.gadā, kad galvaspilsētā Rīgā, Bastejkalnā tika atvērta mākslīgās gāzes fabrika (Rīgas pirmā fabrika), kas ražoja akmeņogļu deggāzi pilsētas ielu apgaismošanai ar 678 gāzes laternām, kuras turpināja izmantot līdz pat 1941.gadam. Rīgas pirmā gāzes fabrika tika būvēta pēc Berlīnes būvmeistara Ādolfa Kīnēla seniora projekta.²² Latvija ir piedzīvojusi trīs dažādus gāzes veidus – fabrikā ražoto akmeņogļu deggāzi, sašķidrināto naftas gāzi un dabasgāzi. Bet lielā pieprasījuma pēc deggāzes dēļ 1875.gadā tagadējā akciju sabiedrības “Gasol” atrašanās vietā starp Bruņinieku un Matīsa ielas galiem tika atklāta Rīgas otrā gāzes fabrika un laika gaitā deggāzes ražošana tika pārorientēta tikai uz šo otro gāzes fabriku.²³

1920.-1940.gados strauji attīstījās deggāzes izmantošanas mājsaimniecībās, līdz ar patēriņa pieaugumu, samazinājās deggāzes tarifi un 1927.gadā tika noslēgts pirmais individuālais līgums par gāzes tarifa atvieglojumiem ar akciju sabiedrību “L.W.Groegginger” (vēlāk fabrika “Laima”), ko var uzskatīt par Rīgas Gāzes fabrikas pirmo kooperatīvo klientu. Otrā pasaules kara laika beigās aktuāla kļuva gāzes taupības propaganda, 1945.gadu Rīgas gāzes fabrika sagaidīja ar iztukšotām ogļu rezervēm, daļēji izpostītu gāzesvadu tīklu un nolietotām krāsnīm.²⁴ Rīgu iekļāva gazifikācijas plānā, kas paredzēja pilsētas apgādi ar dabasgāzi, un gāzes fabrikām vairs nebija nākotnes.

Tieši dabasgāzes vēsture Latvijā aizsākās 1962.gadā, kad tika pabeigts projekts, kura rezultātā Latviju sasniedza maģistrālais gāzesvads Dašava – Rīga no dabasgāzes ieguves vietas Ukrainā.²⁵ Ņemot vērā dabasgāzes ekonomiskās priekšrocības, ātri tika gazificēti rūpnieciskie objekti un pilsētas. Lai pārietu no mākslīgās gāzes uz dabasgāzi, Rīgas atbildīgajām institūcijām dažos gados Latvijā vajadzēja veikt maģistrālā gāzesvada vietējo atzaru izbūvi,

²² Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” 2007.gada pārskats. Rīga: AS “Latvijas Gāze” Sabiedrisko attiecību daļa, 2008, 35.lpp

²³ Vērtības un vēsture. Pieejams: <https://lg.lv/par-mums/vertibas-un-vesture> [aplūkots 26.09.2021.]

²⁴ Gāzei Latvijā 140. 1862-2002. Rīga: Preses nams, 2003, 22.lpp

²⁵ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” 2007.gada pārskats. Rīga: AS “Latvijas Gāze” Sabiedrisko attiecību daļa, 2008, 35.lpp.

rekonstruēt novecojušo un projektēt jaunu gāzesvadu tīklu, kā arī abonentu pievadus, pielāgot gāzes aparāturu dabasgāzes specifikai, pārkārtot uzņēmumus darbam gāzapgādes režīmā, sagatavot speciālistus u.tml. Šo darbu vadīšanai 1961.gadā tika izveidota LPSR Ministru Padomes Galvenā gazifikācijas pārvalde, kas vēlāk tika reorganizēta par LPSR Valsts gazifikācijas komiteju, kas savu darbību pārtrauca tikai 1987.gadā, kad nodibinājās ražošanas apvienība “Latvijas Gāze”.

Pēc Padomju Savienības sabrukuma Latvijas valdība pārņēma visu Latvijas teritorijā esošo gāzapgādes infrastruktūru – bijušās PSRS pakļautības objektus – Inčukalna pazemes gāzes krātuvi, Maģistrālo gāzesvadu Rīgas līnijas ražošanas pārvaldi un Rīgas sašķidrinātās gāzes eksporta bāzi, tresta “Ļengazspecstroj” strādājošo apgādes Rīgas nodaļu, Rietumu rajona gāzes izmantošanas Valsts uzraudzības galveno inspekciju un Latvijas teritoriālo uzraudzības inspekciju gāzes izmantošanā tautsaimniecībā, tās apvienoja kopējā struktūrā un iekļāva valsts firmas “Latvijas gāze” sastāvā.²⁶ Valsts uzņēmums tika reģistrēts 1991.gada 22.martā, atdaloties no PSRS uzņēmuma “Gazprom” ar nosaukumu Valsts firma “Latvijas gāze”, bet ar Ministru kabineta 1993.gada 30.decembra rīkojumu Nr.175-r tika aizsākta pārveide par Valsts akciju sabiedrību “Latvijas gāze”.²⁷ Pamatojoties uz Latvijas Republikas Ministru Kabineta 1995.gada 2.augusta rīkojumu Nr.444 „Par valsts akciju sabiedrības „Latvijas Gāze” privatizāciju”, valsts uzņēmums „Latvijas Gāze” tika iekļauta privatizējamo objektu sarakstā. 1997.gadā tika noslēgts pirmais privatizācijas līgums ar stratēģiskajiem investoriem un Latvijas valsts garantēja līdz 2017.gada 2.aprīlim saglabāt akciju sabiedrību “Latvijas Gāze” kā kopumu, piešķirt tai ekskluzīvas tiesības uz dabasgāzes pārvadi, uzglabāšanu, sadali un realizāciju. Šādu tiesību iegūšana saistāma ar investīcijām, kas ilgstošā laika periodā veiktas infrastruktūras objektos, jo tieši investīcijas nodrošinājušas pakalpojuma stabilitāti un drošumu ilgstošā laika periodā Latvijā.²⁸ 2002.gadā tika pabeigta akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” privatizācija. Akcionāru turēto daļu proporcijas ir mainījušās vairākkārt, bet kopš 2002.gada beigām akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” akcionāru vidū Latvijas valsts vairs nav. 2003. gada decembrī pēc uzņēmumu Ruhrgas Energie Beteiligungs

²⁶ Gāzei Latvijā 140. 1862-2002. Rīga: Preses nams, 2003, 136.lpp

²⁷ VAS “Latvijas gāze” Privatizācijas noteikumi. Pamatnoteikumi. Jaunā redakcija. Rīga, 1996. VAS “Privatizācijas aģentūra” izraksts

²⁸ A.Dāvis, K.Miķelsons, V.Zēbergs, N.Zeltiņš. Latvijas enerģētikas sektora ārējās neatkarības palielināšana reģionālo un globālo energosistēmu ietvaros. Enerģija un pasaule. 02.02.2008., 26.-30.lpp. Pieejams: http://85.254.195.140/images/stories/arhivs/LIELIE/2008_1.pdf [aplūkots: 16.12.2021.]

AG un E.ON Energie AG apvienošanās visas E.ON Energie AG akcijas tika nodotas Ruhrgas Energie Beteiligungs AG, kas 2004. gada jūnijā nomainīja nosaukumu uz E.ON Ruhrgas International AG.²⁹

Tieši veiksmīgi izvēlēti un piesaistīti akcionāri bija par iemeslu akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” straujajai attīstībai, kas turklāt nodrošināja Sabiedrībai stabilu vietu starptautiskajā gāzapgādes sistēmā kā nozīmīgam un stratēģiskam sistēmas dalībniekam.³⁰ Tomēr minētie procesi radījuši arī līdz pat tirgus atvēršanai (gan elektroenerģijas, gan dabasgāzes) Latvijas publiskajai enerģijas apgādes sistēmai raksturīgo informācijas nepieejamību, aizbildinoties ar tās komerciālo jūtīgumu un vienošanos savstarpējos komersantu līgumos.³¹ Kā jau minēts, akciju sabiedrībai “Latvijas Gāze” pateicoties privatizācijas līgumiem ilgstoši ir bijusi uzņēmuma darbības ekskluzivitāte.

Svarīgi norādīt, ka Padomju Savienībā toreiz aprēķinātā neizdevīguma dēļ mājsaimniecībās nebija uzstādīti dabasgāzes patēriņa skaitītāji, bet gāzes patēriņa aprēķini tika veikti par pamatu ņemot gan apkurināmo platību (m²), gan cilvēku skaitu mājsaimniecībā. Tikai pēc valsts uzņēmuma privatizācijas, pateicoties piesaistītajām investīcijām, paralēli citiem gāzes sistēmas drošības pilnveidošanas darbiem un gāzes vadu izbūvei, tika veikta dabasgāzes skaitītāju uzstādīšana.

2.2. Monopola uzņēmuma reorganizācijas pamats

Termins “reorganizācija” pēc būtības nozīmē pārkārtošanu, pārveidošanu un izveidošanu pēc citiem principiem³². Ilgstoši funkcionējošā monopola dabasgāzes nozarē, akciju sabiedrības “Latvijas Gāze”, reorganizācija netika izpildīta tādēļ, lai, piemēram, tādējādi būtu pausta tās dalībnieku griba saimnieciskās darbības organizēšanā, kas praksē ir biežākais reorganizēšanas pamats, bet gan, lai izpildītu likumdevēja prasību. Uzņēmuma reorganizācijas iemesli bija Eiropas Savienības prasības attiecībā uz tirgus liberalizāciju un Enerģētikas likuma 2016.gada 11.februāra grozījumi³³.

²⁹ R.Āboltiņš, D.Akule. Gāzes tirgus liberalizācija Latvijā: situācija un izaicinājumi. Pieejams: <https://providus.lv/petijumi/gazes-tirgus-liberalizacija-latvija-situacija-un-izaicinajumi/> [aplūkots 01.11.2021.]

³⁰ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” 2007.gada pārskats. Rīga: AS “Latvijas Gāze” Sabiedrisko attiecību daļa, 2008, 35.lpp.

³¹ Autoru kolektīvs Dr.Andra Sprūda vadībā. Pētījums “Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. 2009, Sorosa fonds Latvija, 77.lpp.

³² Svešvārdu vārdnīca. Izlabots un papildināts otrais izdevums. Rīga: Izdevniecība “Liesma”, 1978, 621.lpp.

³³ Likums “Grozījumi Enerģētikas likumā”: LV likums. Pieņemts: 11.02.2016. [22.11.2021.]

Proti, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, mainījās arī akciju sabiedrības „Latvijas Gāze” kurss, jo Eiropas Savienības akti paredz, ka ir jābūt veselīgai konkurencei un monopolstāvoklis nav pieļaujams. Eiropas Savienība ir izteikta no enerģijas resursu importa atkarīga ekonomiskā apvienība.³⁴ Pirmās liberalizācijas direktīvas (Pirmā enerģētikas pakete) tika pieņemtas 1996. gadā (elektroenerģija) un 1998. gadā (gāze), un tās bija jātransponē dalībvalstu tiesību sistēmā attiecīgi līdz 1998. gadam (elektroenerģija) un līdz 2000. gadam (gāze). Otrā enerģētikas pakete tika pieņemta 2003. gadā, un tajā ietilpstošās direktīvas dalībvalstu tiesību aktos bija jātransponē līdz 2004. gadam, taču tika paredzēts, ka daži noteikumi stāsies spēkā tikai 2007. gadā. Lai nodrošinātu vienota enerģijas tirgus veidošanos un konkurences apstākļus, Eiropas Savienība 2009.gadā bija pieņēmusi tā saukto trešo Eiropas Savienības enerģētikas likumdošanas paketi, ar ko grozīja otro enerģētikas paketi un nodrošināja pamatu iekšējā enerģijas tirgus idejas īstenošanai³⁵ – divas direktīvas un trīs regulas – viena direktīva attiecās uz gāzes nozari: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr.2009/73/EK (2009. gada 13. jūlijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu (turpmāk – Direktīva Nr.2009/73/EK³⁶), kā arī viena no regulām ir par piekļuves nosacījumiem dabasgāzes pārvades tīkliem: Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 13.jūlija Regula (EK) Nr.715/2009 par nosacījumiem attiecībā uz piekļuvi dabasgāzes pārvades tīkliem un par Regulas (EK) Nr.1775/2005 atcelšanu³⁷, kuras mērķis ir pilnīgi efektīva tīkla darbības nodalīšana no tirdzniecības un ražošanas darbībām, enerģijas pārrobežu tirdzniecības veicināšana, pārrobežu sadarbības un investīciju piesaistes sekmēšana, lielāks tirgus caurspīdīgums attiecībā uz tīklu darbību un piegādi, solidaritātes starp dalībvalstīm un nacionālo regulatoru efektīvas darbības nodrošināšana. Direktīva Nr.2009/73/EK, kas tika ieviesta Latvijas Republikas normatīvajos aktos, paredz dabasgāzes tirgus liberalizāciju – ražošanas un piegādes darbību nodalīšanu no tīklu (pārvades un sadales) darbībām – vai nu pilnīgi nodalot, vai nu izveidojot neatkarīgu

³⁴ Autoru kolektīvs Dr.Andra Sprūda vadībā. Pētījums “Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības politika un Latvijas iespējas. Sorosa fonds Latvija, Munks Print Partner, 2009., 71. lpp.

³⁵ ES faktu lapas. Iekšējais enerģijas tirgus. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/45/ieksejais-energijas-tirgus> [aplūkots 02.11.2021.]

³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/73/EK (2009. gada 13. jūlijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/73/oj/?locale=LV> [aplūkots 01.11.2021.]

³⁷ Ance Ansons. Reģionālā gāzes tirgus izveide un tā ietekme uz valstu tiesisko regulējumu. Jurista Vārds, 29/30 (1088), 23.07.2019.

pārvades sistēmas operatoru, kas veiktu pārvades darbības. Tieši Eiropas Savienības līmeņa tiesiskais regulējums, kas veicina dalībvalstīs esošās infrastruktūras integrāciju un līdz ar to vienota tirgus, informācijas aprites un pakalpojumu sniegšanas standartu izveidi un ir saistošs visām Eiropas savienības dalībvalstīm, ir pamats akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijai.

Situācijai Latvijā atbilda divas atsevišķas atkāpes no Direktīvas 2009/73/EK prasībām, kas bija piemērojamas atšķirīgos termiņos: “Jauna tirgus” atkāpe bija spēkā līdz 2014.gada 3.aprīlim, kad apritēja desmit gadi kopš pirmās komerciālās dabasgāzes piegādes saskaņā ar pirmo ilgtermiņa līgumu. “Izolēta tirgus” atkāpe Latvijai ir spēkā līdz brīdim, kad Latvijas dabasgāzes sistēma ir savienota ar jebkuras ES dalībvalsts, starpsavienoto dabasgāzes sistēmu, izņemot Igauniju, Lietuvu un Somiju; dominējošā piegādātāja daļa kopējā Latvijas dabasgāzes patēriņa nodrošināšanā ir mazāka par 75%. Tomēr, atbilstoši Eiropas Komisijas Enerģētikas ģenerāldirektorāta sniegtajam skaidrojumam Latvijai noteiktā derogācija attiecībā uz “izolēto tirgu” pēc Klaipēdas – Kuršēnai gāzes vada būvniecības projekta pabeigšanas (2016.gada sākums) var tikt uzskatīta par spēkā neesošu.³⁸ Ņemot vērā divu atkāpju no Direktīvas 2009/73/EK prasībām esamību, dabasgāzes tirgus reforma tiek īstenota divos posmos. Tādējādi, lai īstenotu dabasgāzes tirgus reformu pirmo posmu un pārņemtu Direktīvas 2009/73/EK prasības, Saeima 2014.gada 13.martā pieņēma Ekonomikas ministrijas sagatavoto likumprojektu „Grozījumi Enerģētikas likumā”³⁹, kas paredzēja, ka:

- no 2014.gada 4.aprīļa ir jānodrošina trešo personu piekļuve Latvijas dabasgāzes apgādes sistēmai, tajā skaitā sašķidrinātās dabasgāzes sistēmai;
- sadales sistēmas operatora nodalīšanai (no pārvades sistēmas operatora) ir jābūt pabeigtai līdz 2017.gada 3.aprīlim;
- pārvades sistēmas operatora nodalīšanai (no tirdzniecības un sadales sistēmas operatora) ir jābūt pabeigtai līdz 2017.gada 3.aprīlim, ja ātrāk nav iestājies viens no šādiem apstākļiem: Latvijas dabasgāzes sistēma ir savienota ar jebkuras Eiropas Savienības dalībvalsts, starpsavienoto dabasgāzes sistēmu, izņemot Igauniju, Lietuvu un Somiju, vai

³⁸ Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 02.10.2015. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/0DD3C2CAB8E7BA2AC2257ED200345E64?OpenDocument> [aplūkots 22.11.2021.]

³⁹ Likums “Grozījumi Enerģētikas likumā”: LV likums. Pieņemts: 13.03.2014. [22.11.2021.]

dominējošā piegādātāja daļa kopējā Latvijas dabasgāzes patēriņa nodrošināšanā ir mazāka par 75%.

Lai gan jau 2005.gadā Saeima lēma, ka dabasgāzes tirgus jālibalizē 2014.gada 4.aprīlī, un dabasgāzes tirgus atvēršanas tiesiskā reglamentācija atbilstoši Eiropas Savienības liberalizācijas direktīvai (Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 26.jūnija direktīva 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu)⁴⁰ nacionālajā regulējumā iestrādāta jau ar 2005.gada likumu “Grozījumi Enerģētikas likumā”⁴¹ (līdz šo grozījumu veikšanai Enerģētikas likums tā pamata redakcijā neparedzēja priekšnosacījumus dabasgāzes tirgus liberalizācijai vai trešās puses pieejai dabasgāzes pārvades, sadales un uzglabāšanas infrastruktūrai), 2014.gada 13.martā Saeimas deputāti atbalstīja tādus grozījumus likumdošanā, kas pilnīgu tirgus atvēršanu savā ziņā atcēla (tādējādi 2014.gada 4.aprīlī spēku zaudēja Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likums). Tādējādi, līdz ar šo grozījumu izdarīšanu Enerģētikas likumā, akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” ekskluzīvā darbība Latvijā vēl uz trīs gadiem tika nostiprināta juridiski. Atvērta dabasgāzes tirgus juridiskas funkcionēšanas sākums saistāms ar 2017.gada 3.aprīli, kad stājās spēkā grozījumi Enerģētikas likumā, paredzot tiesības tirgus dalībniekiem savstarpēji vienoties par dabasgāzes cenu.⁴²

Ievērojot minēto, akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” faktiski reorganizāciju ir piedzīvojusi divos posmos. Un kā pamats bija jau minētie 2016.gada 11.februāra Enerģētikas likuma grozījumi⁴³ ar atsauci uz Latvijas Republikas kā Eiropas Savienības dalībvalsts pienākumu ieviest Direktīvas 2009/73/EK prasības. Lai īstenotu šajos grozījumos noteikto prasību attiecībā uz vienotā dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora nodalīšanu, 2016.gadā norisinājās akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas pirmais posms, kā rezultātā saskaņā ar 2016.gada 1.jūlija padomes sēdē akceptēto sadalīšanas lēmumu no akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” tika nodalītas pārvades un uzglabāšanas funkcijas, kas rezultējās ar 2017.gada 2.janvārī dibinātu pārvades sistēmas operatoru – māsassabiedrību,

⁴⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 26.jūnija direktīva 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu. Spēkā līdz 03.03.2011. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/55/oj/?locale=LV>- [aplūkots 10.09.2021.]

⁴¹ Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 06.04.2004. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0755_0.htm [aplūkots 11.11.2021.]

⁴² Balabkina I. Dabasgāzes sadales sistēmas operatora neatkarība un pārvades sistēmas operatora sertificēšana. Jurista Vārds, 04.07.2017. Nr.28 (982), 20.lpp.

⁴³ Likums “Grozījumi Enerģētikas likumā”: LV likums. Pieņemts: 11.02.2016. [22.11.2021.]

akciju sabiedrību “Conexus Baltic Grid”. Ne reorganizācijas veida izvēle, ne pamats, nav bijusi uzņēmuma ziņā, jo to tieši nosaka normatīvais regulējums – no Enerģētikas likuma pārejas noteikumu 50. un 56.punkta izriet tiešs pienākums iegūstošās sabiedrības izveidi veikt reorganizācijas ceļā, nodalot dabasgāzes pārvades sistēmas operatoru.

Pēc dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora nodalīšanas no darbībām, kas saistītas ar dabasgāzes sadali vai tirdzniecību, tika veikts akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas otrais posms – no akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” nodalītas arī sadales funkcijas, tādējādi pilnībā atverot dabasgāzes tirgu. Lai izpildītu Enerģētikas likuma prasības, 2017. gada 15. augusta AS “Latvijas Gāze” ārkārtas akcionāru sapulcē tika pieņemts lēmums par uzņēmuma tālāku reorganizāciju, nodalot meitasuzņēmumā dabasgāzes sadales sistēmas operatoru – akciju sabiedrību “Gasó”.

Akciju sabiedrības “Gasó” dibināšanas sapulce norisinājās 2017.gada 22.novembrī, bet Uzņēmumu reģistrā tā reģistrēta 2017.gada 1.decembrī un ir vienīgais dabasgāzes sadales sistēmas operators Latvijā, kas nodrošina dabasgāzes piegādi no pārvades sistēmas līdz gala patērētājiem. Akciju sabiedrība “Gasó” nodrošina sadales infrastruktūras attīstību, dabasgāzes pieslēgumu izbūvi, sistēmas ekspluatāciju un dabasgāzes uzskaiti, kā arī avārijas dienesta darbību. 2017.gada 7.decembrī saņēmta dabasgāzes sadales sistēmas operatora licence. Akciju sabiedrība “Gasó” ir akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” 100% meitasuzņēmums, kurš saskaņā ar Enerģētikas likuma prasībām darbojas neatkarīgi no akciju sabiedrības “Latvijas Gāze”. Savukārt akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” akcionāri pēc reorganizācijas ir kļuvuši par koncerna īpašniekiem jeb netiešiem akciju sabiedrības “Gasó” īpašniekiem. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas un akciju sabiedrības “Gasó” izveides gaita balstījās Reorganizācijas prospektā⁴⁴, kas tika publiskots 2017. gada 13. jūlijā.

Lai izvērtētu dabasgāzes tirgus liberalizācijas procesa atbilstību Konkurences likuma mērķiem, arī Konkurences padome veica uzraudzību par dabasgāzes tirgus atvēršanas apstākļiem, uzraudzībā vērtējot konkurences apstākļus pēc dabasgāzes tirgus liberalizācijas, kas izveidojušies lietotājiem, kas nav mājsaimniecības.⁴⁵

⁴⁴ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. 2017. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2017_Reorganizācijas_prospekts.pdf [aplūkots 01.11.2021.]

⁴⁵ Dabasgāzes tirgus atvēršanas apstākļu un faktiskās situācijas uzraudzība. Noslēguma ziņojums. Konkurences padome, 2017, Rīga Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/412/download> [aplūkots 02.11.2021.]

2.3. Monopola uzņēmuma reorganizācijas veids

Kā izriet no spēkā esošā Komerclikuma⁴⁶ C daļas regulējuma, komercsabiedrību var reorganizēt apvienošanas (pievienojot vai saplūstot), sadalīšanas vai pārveidošanas ceļā (skat. Komerclikuma 334.panta pirmo daļu). Tā kā jau no darba iepriekšējā apakšnodaļā aprakstītā ir secināms, ka vēsturiski pastāvējušais monopola uzņēmums tika reorganizēts nevis pēc paša uzņēmuma izvēles, bet gan ārējo normatīvo aktu iespaidā, šajā nodaļā autore tuvāk aplūkos tieši reorganizāciju sadalīšanas ceļā un tā izvēles pamatu. Tomēr, lai labāk ilustrētu reorganizācijas sadalīšanas ceļā īpatnības un atšķirības, pavisam īsi jāieskicē arī pārējie reorganizācijas pamatveidi.

Apvienošanas ceļš, kas tieši regulēts Komerclikuma 335., 335.¹ pantā, paredz esošu kapitālsabiedrību saplūšanu, izveidojot jaunu trešo kapitālsabiedrību, vai arī vienai pastāvošai kapitālsabiedrībai pievienojot vienu vai vairākas citas arī pastāvošas kapitālsabiedrības. Nozīmīgi, ka šādā veidā neviena no iesaistītajām sabiedrībām netiek dalīta, bet pievienojamā sabiedrība beidz pastāvēt bez likvidācijas procesa, saistībām pārejot uz iegūstošo sabiedrību.

Sabiedrības pārveidošana, kas tieši regulēta Komerclikuma 337.pantā, pēc būtības nozīmē sabiedrības pārveidošanu no viena veida uz citu veidu – piemēram, no sabiedrības ar ierobežotu atbildību uz akciju sabiedrību u.tml. Arī šajā reorganizācijas ceļā nenotiek dalīšanas process, pārveidojamā sabiedrība beidz pastāvēt bez likvidācijas procesa un tiesības un saistības pāriet iegūstošajai sabiedrībai.

Savukārt reorganizācija sadalīšanas ceļā ir process, kurā sadalāmā sabiedrība nodod savu mantu iegūstošajai sabiedrībai (vai vairākām iegūstošajām sabiedrībām). Sadalīšanu raksturo tas, ka sadalāmās sabiedrības manta tiek sadalīta starp vairākiem subjektiem – pilnībā vai daļēji nododot vienai vai vairākām sabiedrībām, kas var būt jau pastāvošas vai arī tādas, kas tiek izveidotas konkrētās reorganizācijas ietvaros. Saskaņā ar Komerclikuma 336.pantā noteikto sadalīšanu var veikt kā sašķelšanu un nodalīšanu. Sašķelšanas gadījumā tiek nodota visa manta un sadalāmā sabiedrība beidz pastāvēt bez likvidācijas procesa, savukārt nodalīšanas gadījumā sadalāmā sabiedrība turpina pastāvēt un nodod tikai daļu mantas.

Darbā jau konstatēts, ka akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas mērķis ir bijis no vēsturiski pastāvoša monopola nodalīt pārvades un uzglabāšanas operatora funkcijas un sadales sistēmas operatora funkcijas, tomēr saglabājot akciju sabiedrībai “Latvijas Gāze”

⁴⁶ Komerclikums: LV likums. Pieņemts: 13.04.2000. [01.08.2021.]

tirgotāja funkcijas. Tādējādi akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” likvidācija nevar tikt apsvērta. Vispārīgi saskaņā ar Komerclikuma noteikumiem pastāvoša kapitālsabiedrība var izveidot jaunu sabiedrību, kļūstot par jaundibināmās sabiedrības vienīgo dalībnieku, divos veidos:

1) Komerclikuma B daļas XI sadaļas 2.nodaļā „Sabiedrības dibināšana” noteiktajā kārtībā, veicot naudas ieguldījumu vai mantiskā ieguldījuma ceļā;

2) Komerclikuma C daļas „Komersabiedrības reorganizācija” noteiktajā kārtībā, veicot reorganizāciju nodalīšanas ceļā, nododot daļu savas mantas vienai jaundibināmai (iegūstošai) sabiedrībai.⁴⁷

Tāpat jaunu sabiedrību dibināšana mantiskā ieguldījuma ceļā vai reorganizācijas kārtībā nodalīšanas ceļā, atbilst abu regulējumu tiesiskajiem sastāviem: dalāmās sabiedrības manta samazinās par jaundibināmās sabiedrības pamatkapitālā ieguldītās mantas apmēru; dalāmās sabiedrības manta palielinās par dibināmās sabiedrības kapitāldaļu nominālvērtību summu; dalību dibināmajā sabiedrībā iegūst dalāmā sabiedrība, nevis tās dalībnieki; dalāmā sabiedrība saglabā kontroli pār dibināmajai sabiedrībai nodoto mantu kā dibināmās sabiedrības dalībnieks; dalāmās sabiedrības dalībnieki saglabā kontroli pār dibināmajai sabiedrībai nodoto mantu kā valdošās sabiedrības dalībnieki. Atšķirība ir procesā, laikā, kā arī sekās (piem., aktīvu nodošanas darījuma neapstrīdamība reorganizācijas gadījumā (Komerclikuma 350.panta septītā daļa).⁴⁸ Noteicošais jaunas sabiedrības izveidošanas ceļa izvēlē parasti ir dalībnieku griba saimnieciskās darbības organizēšanā.

Konkrētajā gadījumā reorganizācijas veida izvēle bija ierobežota un izrietēja no EK Direktīvā 2009/73/EK noteiktā, kur plānotajam reorganizācijas pirmajam posmam tika paredzēti trīs pārvades sistēmas operatora nodalīšanas modeļi:

- izveidojot neatkarīgu pārvades operatoru;
- izveidojot neatkarīgu sistēmas operatoru;
- īstenojot īpašumtiesību nodalīšanu.

Tā kā neatkarīga sistēmas operatora modelis ir ieviests tikai pāris ES dalībvalstu, tā ieviešana Latvijā netika izvērtēta. Kā nodalīšanas modelis ar 2015.gada 3.marta Ministru kabineta sēdē pieņemto lēmumu par dabasgāzes tirgus reformas tālāko attīstību tika izvēlēts

⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 16.novembra spriedums lietā SKC-161/2017. Pieejams: www.at.gov.lv, 8.p

⁴⁸ Ibid.

tieši īpašumtiesību nodalīšana, jo kā minimums pārvades sistēmas operatora neatkarības prasību nodrošināšanai šis modelis saturēja vismazāko interešu konflikta risku⁴⁹, un tā rezultātā izveidotais uzņēmums paredzēts kā ar akciju sabiedrību “Latvijas Gāze” nesaistīts pārvades un uzglabāšanas infrastruktūras īpašnieks, paredzot, ka sākotnēji netiek mainīta akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” īpašnieku struktūra, bet vēlāk tiek veikta īpašumtiesību atsavināšana. Ievērojot minēto, ir konstatējams, ka akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” akcionāriem nav bijusi brīva izvēle lemt par to, kā veikt komercsabiedrības reorganizāciju.

Kā jau minēts, attiecībā uz akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” pirmo reorganizācijas posmu, no Enerģētikas likuma pārejas noteikumu 50. un 56.punkta izriet tiešs pienākums iegūstošās sabiedrības izveidi veikt reorganizācijas ceļā, nodalot dabasgāzes pārvades sistēmas operatoru. Turklāt, pretēji otrā reorganizācijas posma nosacījumiem, ievērojot izvēlēto īpašumtiesību nodalīšanas modeli, Enerģētikas likuma 111.pants noteic, ka vienotais dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operators vai dabasgāzes pārvades sistēmas operators ir energoapgādes komersants, kas nošķirts no dabasgāzes ražošanas un tirdzniecības darbībām un elektroenerģijas ražošanas un tirdzniecības darbībām un neietilpst vertikāli integrēta dabasgāzes apgādes komersanta vai vertikāli integrēta elektroapgādes komersanta sastāvā.

Ievērojot minēto, 2016. gada 22. marta akcionāru sapulcē tika nolemts uzsākt akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas sagatavošanas darbus, nosakot šādus galvenos reorganizācijas pamatprincipus:

- 1) apstiprināt “māsas” modeli kā sadalīšanas modeli;
- 2) apstiprināt Enerģētikas likumā paredzētās sadalīšanas uzsākšanu, nodalot no sabiedrības Enerģētikas likuma 111.panta pirmajā daļā paredzētos saimnieciskās darbības virzienus reorganizācijas ceļā Komerclikumā noteiktajā kārtībā, un nosakot, ka:
 - a) iegūstošā sabiedrība ir akciju sabiedrība;
 - b) par iegūstošās sabiedrības akcionāriem var kļūt visi esošie akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” akcionāri Komerclikumā noteiktajā kārtībā.⁵⁰

⁴⁹ Informatīvais ziņojums par dabasgāzes tirgus reformu. Ekonomikas ministrija. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40349146&mode=mk&date=2015-03-03> [aplūkots 03.11.2021.]

⁵⁰ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. Rīga, 01.07.2016. Pieejams: https://docplayer.lv/144345962-2016_latvijas_gaze_reorganizacijas_prospekts.html [aplūkots 03.11.2021.]

Akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" reorganizācijas pirmā posma rezultātā, nodalot dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas darbības virzienu, ir izveidots vienotais dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operators akciju sabiedrība "Conexus Baltic Grid", kas kopš 2017.gada 5.janvāra veic dabasgāzes pārvadi un uzglabāšanu Latvijas Republikā saskaņā ar Regulatora izsniegtām licencēm pārvadei un uzglabāšanai.⁵¹

Arī akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" reorganizācijas otrajā posmā, veicot dabasgāzes sadales sistēmas operatora nodalīšanu, konkrētajam monopola stāvoklī esošajam komersantam veikts reorganizācijas process, kas tāpat realizēts sadalīšanas ceļā. Attiecībā uz sadales pakalpojumiem Enerģētikas likumā tika noteikts, ka tie ir jānodala no dabasgāzes tirdzniecības līdz 2018. gada 1. janvārim, bet nav noteikta prasība veikt īpašumtiesību nodalīšanu kā gadījumā ar pārvades un uzglabāšanas nodalīšanu. Proti, EK Direktīva Nr.2009/73/EK pieļauj, ka dabasgāzes sadales sistēmas operators ir daļa no vertikāli integrēta energoapgādes komersanta un netiek nodalītas īpašumtiesības uz sadales sistēmas aktīviem, ja tiek nodrošināta neatkarība no pārējām darbībām, kas neattiecas uz sadali.⁵² Attiecīgi arī Enerģētikas likuma 45.panta otrā daļa paredz, ka sadales sistēmas operators var būt vertikāli integrēta energoapgādes komersanta sastāvā, pie nosacījuma, ka operators ir atsevišķa kapitālsabiedrība ar patstāvīgas juridiskās personas statusu un nošķirts no dabasgāzes ražošanas, pārvades, uzglabāšanas, sašķidrinātās dabasgāzes pakalpojuma sniegšanas un tirdzniecības darbībām, un tas saziņā un sava zīmola veidošanā nodrošina, ka tā identitāte ir nošķirta no vertikāli integrēta dabasgāzes apgādes komersanta tirdzniecības struktūras identitātes. Vērtējot sadales sistēmas operatora neatkarību, ir jāpārlicinās, ka sadales sistēmas operatora vadībai nepieder vertikāli integrēta dabasgāzes komersanta akcijas un ka minētās personas neieņem amatu vertikāli integrētā dabasgāzes komersantā.⁵³

Ievērojot Enerģētikas likuma prasības (redakcijā pēc 2016.gada 11.februāra), akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" akcionāri 2017.gada 16.jūnija ārkārtas akcionāru sapulcē

⁵¹ Vienotā dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora ziņojums par atbilstību sertificēšanas prasībām 2018.gadā. Pieejams: https://www.conexus.lv/uploads/filedir/conexus_ikgadejais_sertifikācijas_zinojums_2018.pdf [aplūkots 01.11.2021.]

⁵² Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 13.jūlija Direktīva 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/73/oj/?locale=LV> [aplūkots 01.11.2021.]

⁵³ Babalkina I. Dabasgāzes sadales sistēmas operatora neatkarība un pārvades sistēmas operatora sertificēšana. Jurista Vārds, 04.07.2017., Nr.28 (982), 23.lpp.

nolēma uzsākt reorganizācijas sagatavošanas darbus, nosakot šādus galvenos reorganizācijas pamatprincipus:

1) apstiprināt “meitas” modeli kā sadalīšanas modeli;

2) apstiprināt Enerģētikas likumā paredzētās sadalīšanas uzsākšanu, nodalot no sabiedrības Enerģētikas likuma 45.panta otrajā daļā paredzēto saimnieciskās darbības virzienu (sadales sistēmas darbība) reorganizācijas ceļā Komerclikumā noteiktajā kārtībā, un nosakot, ka:

a) Iegūstošā sabiedrība ir akciju sabiedrība;

b) par Iegūstošās sabiedrības vienīgo akcionāru kļūst pati akciju sabiedrība “Latvijas Gāze”.⁵⁴ Reorganizācijas otrajā posmā kā izvēlēts nodalīšanas solis, kas atbilstoši Komerclikuma 336.panta ceturtajai un piektajai daļai nodrošina sadalāmās sabiedrības turpmāku pastāvēšanu, nevis likvidāciju, jo likvidācija nav bijusi reorganizācijas mērķis. Tādējādi akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” organizēja sadalīšanas procesu, nodalīšanas ceļā, kurā akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” ir sadalāmā sabiedrība, nodalot saimnieciskās darbības veidu un akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” mantas daļu un izveidojot jaunu juridisko personu (iegūstošo sabiedrību) – akciju sabiedrību “Gaso”. Pēc reorganizācijas procesa akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” turpina pastāvēt, saglabājot savā rīcībā to mantas daļu, kas nepieciešama dabasgāzes tirdzniecībai.

Tipiski Komerclikums 338.pantā paredz nepieciešamību pēc reorganizācijas līguma, kad pamatojoties uz lēmumu par reorganizāciju, ja reorganizācijas procesā piedalās divas vai vairākas jau pastāvošas sabiedrības – tās slēdz reorganizācijas līgumu. Līgums slēdzams rakstveidā. Ja procesā piedalās tikai 1 pastāvoša sabiedrība – pietiek ar reorganizācijas lēmumu. Proti, saskaņā ar Komerclikuma 355.panta trešajā daļā noteikto gadījumā, kad, sabiedrībai sadaloties, tiek dibināta jauna iegūstošā sabiedrība un reorganizācijā nav iesaistīta cita jau pastāvoša sabiedrība, sadalāmā sabiedrība pieņem Sadalīšanas lēmumu, kas aizstāj Komerclikuma 338.pantā minēto reorganizācijas līgumu. Atbilstoši Komerclikuma 355.panta septītajai daļai sadalīšana stājas spēkā ar brīdi, kad komercregistrā ierakstīta iegūstošā sabiedrība un izdarīts ieraksts par sadalāmo sabiedrību. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze”

⁵⁴ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. 12.07.2017. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2017_Reorganizācijas_prospekts.pdf [aplūkots 01.11.2021.]

reorganizācijas otrā posma Sadalīšanas lēmums paredz, ka iegūstošā sabiedrība pārņem visas tās tiesības un pienākumus, kas ir saistīti ar mantu un nodalīto saimnieciskās darbības veidu, tajā skaitā tiesības un pienākumus, kas izriet no Latvijas Gāzes un trešo personu starpā noslēgtajiem līgumiem attiecībā uz mantu.⁵⁵ Reorganizācijas rezultātā iegūstošajai sabiedrībai tika nodots sadales saimnieciskās darbības virziens – uzņēmuma patstāvīga daļa kā lietu kopība Komerclikuma 18.panta izpratnē pilnā ekonomiskajā sastāvā, kas ietver aktīvus un pasīvus. Atbilstoši Sadalīšanas lēmumam attiecīgie ar mantu saistītie akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” darījumi iegūstošās sabiedrības grāmatvedībā tiek uzskatīti par iegūstošās sabiedrības darījumiem ar dienu, kad stājās spēkā Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izsniegtā dabasgāzes sadales licence Iegūstošajai sabiedrībai. Atbilstoši Darba likuma 117.panta pirmās daļas un 118.panta pirmās daļas noteikumiem reorganizācijas ceļā nododot dabasgāzes sadales saimnieciskās darbības virzienu, iegūstošajai sabiedrībai tika nodotas arī darba tiesiskās attiecības ar tiem akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” darbiniekiem, kas nodrošināja šī saimnieciskā darbības virziena nepārtrauktu un drošu veikšanu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments ir noteicis, ka tiesības un pienākumus pārņemošā komercsabiedrība turpina reorganizējamās komercsabiedrības mantiskās attiecības.⁵⁶

Sadales sistēmas operators akciju sabiedrība “Gasos” ir dibināta 2017.gada 22. novembrī, 2017. gada 1.decembrī tā iereģistrēta Komercreģistrā un 2017.gada 7.decembrī saņēma licenci dabasgāzes sadalei. Tādējādi kopš 2017.gada 22.novembra akciju sabiedrība “Gasos” ir vienīgais dabasgāzes sadales sistēmas operators Latvijā, kas nodrošina dabasgāzes piegādi vairāk, kā 390 tūkstošiem klientu Latvijā un uztur 5310 km sadales gāzesvadu⁵⁷, nodrošina sistēmas ekspluatāciju, dabasgāzes uzskaiti, avārijas dienesta darbību, infrastruktūras attīstību. Jāsecina, lai arī tika veiktas darbības, kas vērstas uz Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizēšanu, atsevišķos šā tirgus sektoros joprojām pastāv monopola apstākļi – atbilstoši Enerģētikas likuma 45. panta septītajai daļai sadales sistēmas operatoru licenču darbības zonu pārklāšanās nav pieļaujama. Tādējādi 2017. gada 7. decembrī akciju

⁵⁵ Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. 12.07.2017. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2017_Reorganizācijas_prospekts.pdf [aplūkots 01.11.2021.]

⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.novembra lēmums lietā Nr.SK-869. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 27.12.2021.]

⁵⁷ AS Conexus Baltic Grid Vidējā termiņa stratēģija 2019.-2023.gadam. Publiskā daļa. Pieejams: https://www.conexus.lv/uploads/filedir/Media/conexus_vidēja_termiņa_stratēģija.pdf [aplūkots: 20.11.2021.]

sabiedrībai “Gasó” izsniegta ekskluzīva licence dabasgāzes sadalei Latvijas teritorijā. Salīdzinot ar pārvades un uzglabāšanas jomu – šiem sistēmas operatoriem Enerģētikas likums neparedz ierobežojumu un atļauj vairāku operatoru darbību Latvijas teritorijā.

2.4. Iespējamie ieguvumi un problēmas pēc reorganizācijas

Līdz akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijai un dabasgāzes tirgus atvēršanai esošā dabasgāzes pārrobežu pārvades sistēma tīri tehniski deva iespēju saņemt dabasgāzi ne vien no Krievijas, bet arī no Lietuvas (Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes termināla). Tomēr juridiski līdz tirgus atvēršanai Latvijas dabasgāzes tirgū bija viena piegādātāj valsts – Krievija, kā arī tiesības veikt dabasgāzes tirdzniecību Latvijas Republikā bija tikai vienam tirgus dalībniekam – akciju sabiedrībai “Latvijas Gāze”. Šie ir bijuši galvenie mīnusi slēgtam dabasgāzes tirgum gan praktiskā nozīmē, gan arī tāpēc, ka pastāvot šādiem apstākļiem, Latvija nenodrošināja Eiropas savienības noteiktos mērķus radīt konkurētspējīgu un drošu dabasgāzes tirgu, kas ilgtermiņā neapdraud vidi. Tirgus atvēršana viennozīmīgi nozīmē konkurences palielināšanos dabasgāzes tirgū.

Pēc akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas Latvijas dabasgāzes tirgu veido akciju sabiedrība “Conexus Baltic Grid”, kas atbild par dabasgāzes uzglabāšanu un pārvadi, akciju sabiedrība “Gasó”, kas atbild par dabasgāzes sadali, kā arī vairāk, nekā 20 reģistrēti dabasgāzes tirgotāji, no kuriem lielākie ir akciju sabiedrība “Latvijas Gāze”, akciju sabiedrība “Latvenergo”, akciju sabiedrība “JA Power Gas” un SIA “Enefit”.

Attiecībā uz dabasgāzes mājsaimniecību lietotāju pēc akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas viena no jūtamām izmaiņām ir tas, ka dabasgāzes apgāde darbojas pēc “tirgotāja centriskā” dabasgāzes apgādes modeļa principa. Tas paredz, ka klients slēdz vienotu līgumu ar tirgotāju un sadales sistēmas operatoru un saņem vienotu rēķinu. Tādējādi no vienas puses formāli it kā klientam tiek atvieglots komunikācijas process un administratīvais slogs, tomēr no otras puses, rādījumu nodošanā un avārijas vai citu sadales jautājumu un tehnisku situāciju risināšanā klientam ir jākomunicē ar sadales sistēmas operatoru. Lai arī līdzīgs regulējums noteikts arī elektroenerģijas tirgū, tomēr dabasgāzes apgādes sistēmas ir nianse dabasgāzes sadales sistēmas operatoru komunikācijā ar klientu iesaistīta vairāk, jo komunikācija notiek gan pieslēdzot jaunu gazificējamo objektu, gan veicot atļautās maksimālās slodzes izmaiņas, gan veicot dabasgāzes uzskaiti, gan mēraparāta darbības

precizitātes kontrolei, gan dabasgāzes apgādes sistēmas un iekārtu izmaiņu veikšanā, gan avārijas situācijās, gan attiecībā uz aizsargjoslām, gan situācijās, kad konstatēts dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpums kā rezultātā samazināta dabasgāzes patēriņa uzskaitē vai radīta iespēja dabasgāzi patērēt bez uzskaites.

Mājsaimniecību lietotājiem autores vērtējumā ieguvumi pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas nav viennozīmīgi. Līdz 2017.gadam vertikāli integrētais uzņēmums akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” kontrolēja dabasgāzes pārvades, uzglabāšanas, sadales un tirdzniecības virzienus, kas, pateicoties noslēgtajiem ilgtermiņa līgumiem un uzņēmuma izstrādātajam pieprasījuma prognozēm, ļāva sistēmas izmantošanu plānot ilgtermiņā, kā arī nodrošināja centralizētas saimnieciskās darbības atbalsta funkcijas, samazinot izmaksas, kas arī bija monopoluzņēmuma ieguvums. Pēc reorganizācijas ir secināms, ka kopējās izmaksas pieaug, kā arī pieaug vadības un atbalsta pakalpojumi, kas ir attiecināmi uz katru darbības virzienu (pārvadi un uzglabāšanu, sadali, tirdzniecību). Šāds izmaksu pieaugums jau ir realizējies regulēto pakalpojumu tarifu palielinājumā – pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas dabasgāzes cenu veido vairāki elementi – pārvades tarifs, uzglabāšanas tarifs, sadales tarifs, tirdzniecības tarifs, akcīzes nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis⁵⁸. Neskatoties uz to, ka 2018. gada beigās kā gāzes tirgotāji Latvijā bija reģistrēti 29 uzņēmumi, bet šobrīd – 31⁵⁹, akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” joprojām turpina būt par lielāko dabasgāzes tirgotāju klientu skaita ziņā.

Attiecībā uz situācijām, kad tiek fiksēts dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpums, tirgus atvēršanas fakts dabasgāzes lietotājus ir ietekmējis tikai tiktāl, ka šie jautājumi nu ir nodalītā sadales sistēmas operatora pārziņā. Tā kā MK noteikumu Nr.78, kas bija sagatavoti tieši ar mērķi noteikt dabasgāzes tirgus darbības principus saistībā ar dabasgāzes tirgus atvēršanu no 2017.gada 3.aprīļa, regulējums attiecībā uz dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumiem pamata versijā pēc būtības ir līdzīgs iepriekš spēkā esošajam regulējumam, nav pamata uzskatīt, ka dabasgāzes tirgus atvēršana un monopoluzņēmuma reorganizācija būtiski ietekmējusi konkrēto jautājumu. Tomēr minētais nenozīmē, ka problemātikas vispār nav.

⁵⁸ AS “Latvijas Gāze” mājaslapa. Kā veidojas cena. Pieejams: <https://lg.lv/uznemumam/ka-veidojas-cena> [aplūkots 12.11.2021.]

⁵⁹ Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas energoapgādes komersantu reģistrs. Pieejams: <https://www.sprk.gov.lv/content/registresanalicencesana> [aplūkots 24.11.2021.]

2.5. Normatīvais regulējums pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas attiecībā uz dabasgāzes lietošanas pārkāpumiem un problemātika

Normatīvais regulējums kā dabasgāzes tirgus atvēršanas juridiskais pamats tika sagatavots pirms reorganizācijas katra posma īstenošanas, proti MK noteikumi Nr.78. Tādējādi, pēc dabasgāzes tirgus pilnīgas reorganizācijas un dabasgāzes tirgus pilnīgas atvēršanas attiecībā tieši uz tirgus atvēršanas jautājumu normatīvais regulējums palika stabils. Pēc reorganizācijas otrās kārtas, kā jau minēts iepriekšējās maģistra darba nodaļās, no vienotā dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” nodalītais jaunais sadales sistēmas operators pārņēma visas ar dabasgāzes sadali saistītās funkcijas, tostarp gan sadales sistēmas pakalpojuma veikšanas pienākumu, gan sistēmas iekārtas. Arī dabasgāzes lietošanas pārkāpuma gadījumā MK noteikumi Nr.78 nosaka, ka sadales sistēmas operators pārtrauc dabasgāzes piegādi un veic pārrēķinu par izlietoto dabasgāzi un sadales sistēmas pakalpojumiem, kā arī līdz Satversmes tiesas spriedumam lietā Nr. 2021-03-03 noteica kārtību dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumā.

Latvijas Gāzes un iegūstošās sabiedrības atbildību par Latvijas Gāzes saistībām nosaka Komerclikuma 20., 351. un 356.pants. Saskaņā ar Komerclikuma 20.panta otro daļu uzņēmuma patstāvīgas daļas pārejas gadījumā uzņēmumā vai tā daļā ietilpstošie prasījumi un citas tiesības pāriet uz uzņēmuma ieguvēju. Minētais ir būtisks aspekts saistību pārejas noteikšanā arī attiecībā uz dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpumu lietām.

Pēc dabasgāzes tirgus sadalīšanas, attiecības ar klientiem par dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpumiem risina gan akciju sabiedrība “Latvijas Gāze”, gan akciju sabiedrība “Gaso”, piemērojot tos normatīvos aktus, kas ir spēkā esoši attiecīgajā brīdī. Praksē nereti viena pārkāpuma gadījumā tiek piemēroti vairāki dabasgāzes lietošanas noteikumi, jo laika periods, par kuru tiek veikts izlietotās dabasgāzes aprēķins, atbilstoši MK noteikumu Nr.1048 59.punktam un MK noteikumu Nr.85 101.punktam ir noteikts kā mērierīces pēdējās pārbaudes vai uzstādīšanas laiks – ne ilgāks par diviem gadiem, un atbilstoši MK noteikumu Nr.78 90.punktam – mēraparāta uzstādīšanas laiks, bet ne ilgāks par 1 gadu.

Arī pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas aktuāla problēma ir tieši normatīvajos aktos paredzētā aprēķinu kārtība, pēc kuras veic aprēķinus gan prettiesisko darbību rezultātā izlietotās dabasgāzes daudzuma aprēķināšanai, gan kompensācijas aprēķināšanai. Laika gaitā aprēķinus nedaudz ir mēģināts mīkstināt, padarot tos mazliet labvēlīgākus dabasgāzes

lietotājam par labu – gan jau pieminētā maksimālā laika perioda, par kuru tiek veikts izlietotās dabasgāzes aprēķins, samazināšana no diviem uz vienu gadu (MK noteikumos Nr.78, gan veicamās kompensācijas apmēra izmaiņas – no sākotnēji noteiktā divkārtšā apmēra (MK noteikumu Nr.1048 58.punkts, MK noteikumu Nr.85 100.punkts, MK noteikumu Nr.78 89.punkts redakcijā līdz 2020.gada 21.janvārim) visbeidzot izslēdzot kompensācijas noteikšanu kā izlietotās dabasgāzes daudzuma reizinājumu, tā vietā izmantojot formulu, kurā ņem vērā individualizētus lielumus, piemēram, mēraparāta uzskaitītās dabasgāzes daudzumu periodā, kurā noticis pārkāpums (MK noteikumu Nr.78 89.punkts redakcijā no 2020.gada 21.janvāra un vēlāk precizēts redakcijā no 2021.gada 10.augusta). Jānorāda, ka grozījumi dabasgāzes lietošanas noteikumos attiecībā uz minēto veikti tieši laika periodā pēc dabasgāzes tirgus atvēršanas.

Ir skaidrs, ka regulējumam cita starpā jānovērš iespēja vienai pusei iedzīvoties uz otras puses rēķina un tas darbojas abpusēji. Prasījumu tiesības no netaisnas iedzīvošanās regulētas Civillikuma piektajā apakšnodaļā. Civillikums regulē piecus īpašus netaisnas iedzīvošanās gadījumus – neesoša parāda izpildījuma atprasījums (2369.-2383.pants), nākošā notikuma izredzēs izpildītā atprasījums (2384.-2386.pants), atprasījums nelikumīga vai pretlikumīga pamata dēļ (2387.-2388.pants), atprasījums jebkāda pamata trūkuma dēļ (2389.-2390.pants) un vispārējs atprasījums iedzīvošanās dēļ (2391.-2392.pants). Saskaņā ar Civillikuma 2391.pantu nevienam nav tiesības netaisni iedzīvoties otram par ļaunu un uz tā rēķina, pretējā gadījumā cietušajam ir atprasījuma tiesība. Atprasījums no netaisnas iedzīvošanās var rasties tad, ja iedzīvošanās ir netaisna ne vien no vispārējā morāles viedokļa, bet kad arī pašam ieguvumam nav tiesiska pamata.⁶⁰ Tomēr noteikumi par netaisnu iedzīvošanos attiecas uz gadījumiem, kad nav ne delikta, ne līguma pārkāpuma un parasti nav arī ieguvēja vainojamas uzvedības. Ja ieguvējs rīkojies prettiesiski, tad viņa darbības kvalificējas kā delikts vai līguma pārkāpums un uz šāda pamata piedzenama zaudējumu atlīdzība vai lieta natūrā.⁶¹ Ar jēdzienu “zaudējums” jāsaprot jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, kā arī

⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 14.februāra spriedums lietā Nr.SK-66. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 22.12.2021.] konstatējošā daļa.

⁶¹ Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014., 518.lpp.

peļņas atrāvumu, papildu izdevumus un citas mantiski novērtējamas tiesību aizskāruma sekas.⁶²

Ņemot vērā, ka dabasgāzes lietotājs – dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja klients – savā valdījumā rīkojas brīvi, bet pakalpojuma sniedzējs esošās infrastruktūras dēļ ir ierobežots kontrolēt, ir jāparedz atbildība, kas preventīvi motivē nepārkāpt normatīvajos aktos noteikto kārtību ar mērķi lietot dabasgāzi bez maksas.

Autore secina, ka komunālo pakalpojumu nozarē tarifu piemērošana divkāršā apmērā nav ekskluzīva tikai dabasgāzes jomā un attiecībā uz dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu. Piemēram, Ministru kabineta 2008.gada 21.oktobra noteikumu Nr.876 “Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi”⁶³, kas arī izdoti saskaņā ar Enerģētikas likuma un likuma “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” prasībām, 42.1.apakšpunkts noteic kompensāciju atbilstoši trīskāršam tarifam par patvaļīgu atļautās maksimālās slodzes un siltumnesēja caurplūdes pārsniegšanu. Savukārt sabiedriskā pakalpojuma sniedzējiem ūdenssaimniecības jomā, Ministru kabineta 2016.gada 22.marta noteikumu Nr.174 “Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu”⁶⁴ 53.punktā paredzēta kompensācija šo noteikumu 55.punktā norādītajā apmērā, proti, par ūdens daudzumu, kas izplūst caur divreiz lielāka diametra cauruli un ar četrkārt lielāku ūdens tecēšanas ātrumu, nekā tas faktiski iespējams.

Jebkurā gadījumā, objektīvo notikumu atbilstība apstrīdēto normu sastāvam katrā konkrētajā gadījumā var tikt pārbaudīta tiesā, kā tas laika gaitā notiek arvien biežāk, jo (i)dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs veic pastiprinātu kontroli par drošu dabasgāzes lietošanu, tajā skaitā monitorē iespējamās dabasgāzes patēriņa neatbilstības, lai konstatētu patvaļīgu rīcību, kas var apdraudēt lietotāju un sabiedrību kopumā, un (ii)dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs strīda gadījumā prasību par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā veicamo maksājumu vērs, ceļot prasību tiesā. Autores rīcībā esošā informācija (maģistra darba sagatavošanas laikā autore ir darba tiesiskajās attiecībās ar sadales sistēmas operatoru) liecina,

⁶² Torgāns K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Astotā nodaļa. Zaudējumi un to atlīdzība. Pirmā apakšnodaļa. Zaudējumu veidi. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna visp zin.vad. Rīga: Mans īpašums, 1998., 267.lpp.

⁶³ Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.876. Publicēti 21.10.2008. [22.12.2021.]

⁶⁴ Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu: Ministru kabineta noteikumi Nr.174. Pieņemti 22.03.2016. [22.12.2021.]

ka dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam – sadales sistēmas operatoram – maģistra darba tapšanas laikā (2021.gada novembra sākumā) ir uzsāktas aptuveni 400 tiesvedības tieši saistībā ar minēto.

Arī tiesvedības procesā tiesas, vadoties pēc normatīvo aktu regulējuma, piedzen maksu par izlietoto dabasgāzi un kompensāciju. Izlīgumu gadījumā dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs samazina kompensāciju vai “atlaiž” to pavisam. Tomēr, kā norādījusi Augstākā tiesa, tiesai vienmēr pēc savas iniciatīvas ir jāveic piemērojamo tiesību normu konstitucionalitātes pārbaude, kā arī jāsniedz savi apsvērumi par pieteicēja argumentiem par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu. Pamattiesību ierobežojuma samērīguma izvērtējums un piemērojamo tiesību normu konstitucionalitātes pārbaude jāveic, izskatot lietu pēc būtības pirmās instances un apelācijas instances tiesā.⁶⁵

Maģistra darba trešajā nodaļā autore vērtē trīs Satversmes tiesas spriedumus par normām, kas nosaka kārtību, kādā dabasgāzes pakalpojumu sniedzējs veic aprēķinu par izlietoto dabasgāzi un kompensāciju par dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpumiem. Vispārīgi, pēc Satversmes tiesas sprieduma pieņemšanas, nepieciešamības gadījumā likumdevējs ir tiesīgs ātri reaģēt uz jaunajām izmaiņām un pieņemt tādas tiesību normas, kas varētu atrisināt gan radušās problēmas, gan novērstu problēmsituācijas nākotnē. Tiesību zinātnē ir norādes arī, kad likumdevējs varētu pieņemt tādas tiesību normas, kas jau tikušas atzītas par Satversmei neatbilstošām.⁶⁶ Par taisnīgu izlietotās dabasgāzes un kompensācijas maksas regulējumu būtu uzskatāms tāds, kas ļauj saņemt pienācīgu atlīdzību par izlietoto dabasgāzi, vienlaicīgi arī dodot iespēju piedzīt kompensāciju, vienlaikus motivējot nepārkāpt dabasgāzes lietošanas noteikumus.

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 20.06.2018. spriedums lietā Nr.SKA-23/2018., 9. punkts. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 11.11.2021.]

⁶⁶ Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentāro. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zin.vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 141. lpp.

3. SATVERSMES TIESAS SPRIEDUMU IETEKME UZ PAKALPOJUMU SNIEDZĒJA UN KLIENTU ATTIECĪBĀM

3.1. Satversmes tiesas 2020.gada 20.marta spriedums lietā Nr.2019-10-0103 un tā pienesums

Kā jau minēts maģistra darba iepriekšējās nodaļās, dabasgāzes pakalpojuma sniedzējs aktīvi realizējis kontroli par pareizu un drošu dabasgāzes lietošanu un dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumā arī aktīvi īstenojis savu tiesību aizstāvību tiesvedības ceļā. Šādu darbību rezultātā par pārkāpumiem atbilstoši spēkā esošajos normatīvajos aktos noteiktajai aprēķinu veikšanas kārtībai lietotājiem aprēķinātās summas raisījušas diskusijas un neapmierinātību, jo dažkārt kompensācijās aprēķinātās summas var sasniegt vairākus desmitus tūkstošus. Autore pieredze profesionālajā darbībā konkrētajā jomā norāda, ka visbiežāk šādos gadījumos strīds risinās ar izlīguma noslēgšanu. Veicamā samaksa slēdzot izlīgumu bieži ir bez kompensācijas daļas, turklāt ļaujot summu samaksāt pa daļām. Dabasgāzes lietotāju neapmierinātība ar summām, kuras aprēķinātas saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto aprēķinu veikšanas kārtību, ir realizējusies vairākos Satversmes tiesas spriedumos tieši par dabasgāzes lietošanu regulējošos normatīvajos aktos noteikto aprēķinu kārtību. Minētais autore ieskatā apliecina jautājuma aktualitāti. Vēl jo vairāk tā dēļ, ka joma skar teju katru Latvijas iedzīvotāju, kas ikdienas lietošanā izmanto dabasgāzi. Tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no vissvarīgākajām personas tiesībām, jo no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī pārējo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzība.⁶⁷ Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 92.pants nosaka būtisku valsts pamatpienākumu – izveidot tiesisku kārtību, ar kuras palīdzību ikviena persona spētu efektīvi aizsargāt savas tiesības.⁶⁸

Vispirms, pēc vairāku pieteikumu saņemšanas 2019.gadā, Satversmes tiesa ir vērtējusi Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas redakcijā līdz 2016.gada 7.martam (turpmāk šajā nodaļā – apstrīdētā likuma norma) atbilstību Satversmes 64. un 105.pantam un MK noteikumu

⁶⁷ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Satversmes 92.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 149.lpp

⁶⁸Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 89, 07.06.2012.

Nr.1048 56., 58., un 87.punkta (turpmāk šajā nodaļā – apstrīdētas noteikumu normas) atbilstību Satversmes 64. un 105.pantam un apstrīdētā likuma normai. Lietā Nr.2019-10-0103⁶⁹, par kuru Satversmes tiesa pieņēmusi spriedumu 2020.gada 20.martā (turpmāk – Satversmes tiesas spriedums Nr.1), ir apvienotas astoņas lietas, kas ierosinātas pēc fiziskas personas konstitucionālās sūdzības un vairāku tiesu pieteikumiem.

Maģistra darba sagatavošanas procesā autore ir konstatējusi, ka viennozīmīgus konkrētus secinājumus par to, kā Satversmes tiesas spriedumi ietekmē dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja un tā klientu, dabasgāzes lietotāju, savstarpējās attiecības šaurā nozīmē izvirzīt ir aprūtināši. Ir konstatējams, ka lielākā daļa tiesvedību par dabasgāzes lietošanas normatīvo aktu pārkāpšanu, arī tās, kas atjaunotas pēc Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 spēkā stāšanās, pamatojoties uz jaunatklātajiem apstākļiem, nav līdz galam izskatītas. Tādējādi nav iespējams gūt precīzus faktus par to, kā lietas tiek risinātas pēc Satversmes tiesas konkrēta sprieduma, kā arī skaitļus par to, cik lietas ir apturētas uz Satversmes tiesas sprieduma lemšanas laiku. Ievērojot minēto, nav arī produktīvi spriest par tiesu praksi maģistra darbā pētāmajā jautājumā. Tomēr, lai būtu iespējams pēc iespējas kvalitatīvāk izvērtēt situāciju un Satversmes tiesā skatītās lietas apstākļus, autore ir lūgusi un guvusi iespēju iepazīties ar Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 lietas materiāliem.

Pirms pievērsties Satversmes tiesas spriedumā Nr.1 nodibinātajam, autore vēlas uzsvērt, ka jau pirms pirmā Satversmes tiesas nolēmuma par maģistra darbā pētāmo jautājumu publicēšanas, lietas apstākļu vērtēšanas procesā autore saskata būtisku problēmu attiecībā uz vienotu izpratni par regulējuma kvalitāti. Proti, autore, vērtējot konkrētās lietas materiālus, konstatē, ka institūcijas, kas izdevušas konkrēto apstrīdēto aktu, kā arī pieaicinātās personas izsaka nevis tikai pretējus viedokļus, bet dažādus viedokļus, kas turklāt bieži nesakrīt ar Satversmes tiesas spriedumā nostiprināto. Piemēram, Saeima, kā arī Ministru kabinets, paužot viedokli šajā pirmajā lietā, uzskata, ka apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 105.pantam un tiesvedība daļā par tās atbilstību Satversmes 64.pantam būtu izbeidzama (Satversmes tiesas

⁶⁹ Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam): Satversmes tiesas 2020.gada 20.marta spriedums lietā Nr.2019-10-0103. Latvijas Vēstnesis, 29, 24.03.2020.

sprieduma Nr.1 7., 8.punkts), kā arī apstrīdētās noteikumu normas atbilst Satversmes 64., 105.pantam un apstrīdētajai likuma normai.

Tieslietu ministrijas ieskatā likumdevējs var paredzēt un noteikt, kā novērtējams pārkāpuma gadījumā nodarītais kaitējums, kā aprēķināmas energoapgādes komersantam-pakalpojuma sniedzējam radušās izmaksas, kā konstatējams patērētās dabasgāzes daudzums, kā arī ir tiesīgs deleģēt šo jautājumu noregulēšanu MK (Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 9.punkts). Arī Ekonomikas ministrija pauž, ka normas atbilst Satversmei, pievienojoties Saeimas un Ministru kabineta viedokļiem (Satversmes tiesas sprieduma Nr.1.11.punkts).

Tiesībsargs citstarp norādījis, ka mērķi iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, ka gan Krimināllikums, gan Administratīvo pārkāpumu kodekss paredzot atbildību par tādu pašu rīcību, par kuru apstrīdētās normas paredz kompensācijas maksāšanas pienākumu.

Tomēr minētajam autore sliecas nepiekrīst, jo Administratīvo pārkāpumu kodekss tā spēkā esamības laikā noteica tikai atbildību gāzes un elektroenerģijas izmantošanas pārkāpumu un normu pārkāpumiem un gāzes izmantošanas iekārtu ekspluatāciju bez gāzes patēriņa uzskaites kā par faktu kā tādu amatpersonām, juridiskām personām, cehu un dienestu priekšniekiem u.tml. (skat. Administratīvo pārkāpumu kodeksa 95., 96., 98., 98.¹ pantu redakcijā līdz 30.06.2020, tā spēka zaudēšanai). Respektīvi, autore secina, ka minētā administratīvā atbildība nav attiecināma uz dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja privāto tiesību jomā zaudējumu par izlietoto dabasgāzi atgūšanu, kompensāciju, ko iespējams panākt civiltiesiskā ceļā, kā arī ne kādā veidā nedarbojas preventīvi.

Ievērojot, ka līdzīgus argumentus ir izteicis konstitucionālās sūdzības pieteicējs, arī Satversmes tiesa spriedumā Nr.1 ir veikusi savu vērtējumu par minēto attiecībā uz Administratīvo pārkāpumu kodeksa un Krimināllikuma piemērošanu, ko autore aplūko tālāk šajā nodaļā.

Satversmes tiesa arī konstatēja, ka Civillikuma vispārīgā regulējuma piemērošana nebūtu uzskatāma par alternatīvu apstrīdētajā likuma normā noteiktajam mājāsaimniecības lietotāja pienākumam samaksāt par izlietot dabasgāzi, jo mēģinot aprēķināt zaudējumus, leģitīmie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē. Savukārt attiecībā uz pienākumu maksāt kompensāciju, Satversmes tiesa atzina, ka šāds pienākums pilda preventīvu, kompensējošu un sodīšanas funkciju, pēc būtības pielīdzinot to līgumsodam un norādot, ka likumdevējam ir

tiesības ar speciālajām normām noregulēt saistību tiesību pastiprināšanu atšķirīgi no vispārējās tiesiskās kārtības, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas. Apstrīdētajā likuma normā ietvertie legītīmie pamattiesību ierobežojuma mērķi netiktu sasniegti ar Civillikuma vispārīgā regulējuma piemērošanu, jo tādos apstākļos komersantam būtu iespēja neievērot vienādus nosacījumus visiem mājsaimniecību lietotājiem. Satversmes tiesa vērtējusi arī citus iespējamus alternatīvos līdzekļus, kas saskaņā ar lietas dalībnieku un pieaicināto personu viedokļiem, iespējams personu pamattiesības aizskartu mazāk, un secinājusi, ka kriminālatbildība un administratīvā atbildība ir vērsta uz prettiesiskās rīcības īstenotāja sodīšanu un sabiedrības kā abstrakta indivīdu kopuma interešu aizsardzību, bet neveicina energoapgādes komersanta interešu aizsardzību tiešā veidā. Satversmes tiesa nostiprināja, ka nepastāv citi saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma legītīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (Satversmes sprieduma Nr.1 29.punkts). Satversmes tiesa nonāca arī pie secinājuma, ka apstrīdētā likuma normā ietvertais pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam, līdz ar ko, ievērojot visu iepriekš minēto, apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 105.pantam (Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 30.punkts).

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētā likuma norma ietilpst Satversmes 105.panta tvērumā, ietver skaidru īpašuma tiesību ierobežojumu Satversmes 105.panta izpratnē, tajā ietvertais likumdevēja pilnvarojums Ministru kabinetam ir pietiekami skaidrs (Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 25.punkts), kā arī apstrīdētajā likuma normā ietvertais mājsaimniecības lietotāja pamattiesību ierobežojums ir noteikts pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 64.pantam.

Taisnīguma nodrošināšanai modernā demokrātiskā tiesiskā valstī ir vismaz divas izpausmes formas – materiālais taisnīgums (lai pieņemtais lēmums pēc būtības saturiski būtu taisnīgs un pareizs) un procesuālais taisnīgums (lai lēmuma pieņemšanas procedūra radītu pārlicību, ka lēmums ir pieņemts taisnīgi un pareizi).⁷⁰ Taču konkrētās lietas pušu un pieaicināto personu viedokļu dažādības rada šaubas taisnīga regulējuma esamību. Viss minētais var pamatoti radīt neuzticību konkrētās jomas regulējumam.

⁷⁰ Pleps J., Likumdošanas procesam jāveicina sabiedrības uzticēšanās. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299267-likumdosanas-procesam-javeicina-sabiedribas-uzticesanas-2018#_ftn3 [aplūkots: 20114.2021.]

Autore, vērtējot apstrīdētās likuma normas anotāciju, norāda, ka tajā iekļautais mērķis norādīts kā nepieciešams no energoapgādes sistēmu efektīvas un operatīvas darbības viedokļa, kā arī aizsargā enerģijas lietotājus, neļaujot dominējošā stāvoklī esošiem energoapgādes komersantiem piemērot nepamatotus atšķirīgus līgumu nosacījumus dažādiem enerģijas lietotājiem.⁷¹

Kā jau minēts, apstrīdēti tika tieši MK noteikumu Nr.1048 56. punkts (noteikts pienākums pārkāpuma gadījumā maksāt par izlietoto dabasgāzi, kā arī kompensāciju), 58. punkts (kompensācijas aprēķināšanas kārtība) un 87. (izlietotās dabasgāzes daudzuma aprēķināšanas kārtība) punkts. Satversmes tiesa konstatēja, ka Ministru kabinets, nevis pats ir noteicis, kā dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nosakāms izlietotās dabasgāzes daudzums, bet pilnvarojis to darīt dabasgāzes pakalpojuma sniedzēju kā privātpersonu bez demokrātiskas leģitimitātes, tādējādi apstrīdētās noteikumu normas neatbilst Satversmes 64.pantam. Ievērojot minēto, tā kā apstrīdētās noteikumu normas vispār nav noteiktas ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesa nav vērtējusi šo normu atbilstību Enerģētikas likuma 42.³ pantam. Šajā sakarā autore gan secina, ka arī noteikumu 58.punkts noteikts kā neatbilstošs gan Satversmes 64., gan 105.pantam, lai gan autorei nav tapis skaidrs, kā tieši kompensācijas aprēķināšanas kārtība neatbilst Satversmes 64.pantā noteiktajam, jo tā nedelegē Ministru kabinetam noteiktos pienākumus, kā arī nesatur atsauci uz citu normu.

Jāpiemin, ka Satversmes tiesas spriedumam Nr.1 pievienotas Satversmes tiesas tiesneša atsevišķās domas, kur norādīts, ka, ievērojot, ka minēto noteikumu 56. un 58.punkts tikuši norādīti kā izdoti ārpus likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma, Satversmes tiesai bija jāpārbauda un jāatspoguļo sprieduma tekstā to, vai par nesamērīgām atzītās tiesību normas kalpo leģitīmam mērķim, ir piemērotas, nepieciešamas un samērīgas – tā, kā Satversmes tiesa to veica attiecībā uz apstrīdēto likuma normu. Satversmes tiesas tiesnesis arī norāda, ka noteikumu 56.punkts, kas atzīts par spēkā neesošu, pēc būtības un satura ir tāds pats, kā apstrīdētā likuma norma, ko Satversmes tiesa atzina par atbilstošu Satversmei. Vienlaikus Satversmes tiesas tiesnesis norādījis, ka nepiekrīt, ka apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā

⁷¹ Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 24.01.2008. Pieejams: https://www.saeima.lv/Likumdosana/9S_DK/lasa-dd=LP0646_0-1.htm#b. [aplūkots 10.11.2021.]

neesošām no to izdošanas brīža attiecībā uz visām personām, kurām tās piemērotas tiesā.

72

Satversmes tiesa daļā par to, no kura brīža noteikt apstrīdēto noteikumu normu spēkā neesamību, atzina, ka likumdevējs Satversmes tiesai ir piešķīris plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē augstāka juridiskā spēka normai neatbilstoša norma. Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesa pamatojās tikai uz Satversmes tiesas praksi un norādīja, ka tiesību normas, kas pieņemtas *ultra vires*, ir atzīstamas par prettiesiskām un spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža, un atkāpes no šīs prezumpcijas varētu tikt pieļautas tikai izņēmuma gadījumos, konstatējot apstākļus, kas pamatotu izņēmumu. Satversmes tiesa vienkārši tādus apstākļus lietā nekonstatēja un lēma, ka apstrīdētās noteikumu normas attiecībā uz personām, kurām tās piemērotas, vai būtu jāpiemēro tiesā, atzīstamas par neesošām no to izdošanas brīža.

Ir skaidrs, ka tiesību normas atzīšana par spēkā neesošu atstāj ļoti būtisku ietekmi uz tiesību sistēmu un sabiedrības dzīvi. Satversmes tiesai jāvērtē vai gadījumā, ja apstrīdētā norma spēku zaudētu ar atpakaļejošu datumu, konstitucionālo sūdzību iesniedzējiem radītais pamattiesību aizskārums tiktu novērsts un vai noteikt atpakaļejošu datumu apstrīdētās normas spēka zaudēšanai būtu nozīme. Šajā sakarā autore norāda uz Satversmes tiesas 2018.gada 12.aprīļa spriedumā lietā Nr.2017-17-01⁷³ secinājumu daļā nostiprināto: "Vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām atbilstoša piespiedu nomas maksas apmēra noteikšana ir likumdevēja uzdevums, ko iespējams veikt vienīgi tad, ja ir nodrošināts atbilstošs likumdošanas process un pienācīgs iecerētā tiesiskā regulējuma izvērtējums. Ja Satversmes tiesa lemtu, ka apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža vai kāda cita brīža pagātnē, tad normatīvajos aktos vispār nebūtu noteikts piespiedu nomas maksas apmērs. Šāds nolēmums radītu būtisku apdraudējumu piespiedu nomas tiesisko attiecību dalībnieku tiesībām un likumiskajām interesēm, nevis nodrošinātu sociālajā realitātē tiesisko

⁷² Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-10-0103 "Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabaszāģes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)". 01.04.2020. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/06/2019-10-0103_Atseviskas_domas_Neimanis-1.pdf#search= [aplūkots 17.11.2021.]

⁷³ Par 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju"" 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma "Grozījums likumā "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2017-17-01. Latvijas Vēstnesis, 74, 13.04.2018.

stabilitāti, skaidrību un mieru.”. Autore arī maģistra darbā izskatāmajā jautājumā saskata līdzību ar Satversmes tiesas jau pieminētajā spriedumā nostiprināto. Proti, abos gadījumos – gan apstrīdētās noteikumu normas par izlietotās dabasgāzes un kompensācijas aprēķināšanu, gan normas par nomas maksu, ir atzītas par neatbilstošām augstāka juridiskā spēka normai, abos gadījumos normas ir noteikušas maksājumu apmēru starp lietotājiem un pakalpojuma sniedzējiem, privātpersonām, abu lietu regulējums attiecas uz vairāk nekā simt tūkstošiem personu. Tomēr šajās lietās Satversmes tiesa lēmusi atšķirīgi attiecībā uz brīdi, ar kuru normas zaudē spēku, tādējādi radot atšķirīgas sekas to piemērošanā, kas pats par sevi nebūtu arguments, ja konkrētajā lietā Satversmes tiesa būtu ieguldījusi vērtējumu.

Autore secina, ka Satversmes tiesas spriedumā Nr.1 Satversmes tiesa patiesībā nevis nav konstatējusi, bet gan nav vērtējusi tādu apstākļu esamību, kas norādītu uz nepieciešamību apstrīdēto noteikumu normu cita spēkā neesamības brīža noteikšanu. Autore pie šāda secinājuma nonākusi, arī salīdzinot abos spriedumos iekļauto tekstuālo apjomu – Satversmes tiesas spriedumā Nr.1 ir tikai viens secinājuma teikums par to, ka izskatāmajā lietā nav konstatēti izņēmuma apstākļi no prezumcijas, bet nav paša vērtējuma, kas būtu novedis pie šāda secinājuma. Nav vērtēts vai apstrīdēto normu atzīšana par spēku zaudējušām ar atpakaļejošu datumu ir nepieciešama, vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētās normas būtu jāatzīst par spēkā neesošām ar atpakaļejošu datumu, vai pastāv citas iespējas novērst Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu, kā vien atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža.⁷⁴

Satversmes tiesai katrā no izvērtējamām situācijām būtu jāizsver, vai tai ir primāri jāaizsargā personas, kuru intereses vai tiesības ir aizskartas ar prettiesiski pieņemtajām tiesību normām un kas var tikt atjaunotas Satversmes tiesai atceļot tiesību normas ar atpakaļejošu spēku laikā. Vai arī tiesai, neskatoties uz prettiesisko regulējumu, ir jānodrošina tiesiskā stabilitāte un jāaizsargā tiesības vai intereses, kuras ir radušās, pamatojoties uz pastāvošo, taču prettiesiski pieņemto regulējumu. Izvērtējot prettiesiski pieņemto tiesību normu atzīšanu par spēkā neesošām ar atpakaļejošu datumu, Satversmes tiesai jāizsver, vai tiks nodrošināta efektīva aizsardzība aizskartajām personām no vienas puses, un vienlaikus ievērots tiesiskās

⁷⁴ Par likuma "Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam" 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam: Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201, 22.12.2009.

noteiktības princips attiecībā pret personām, kuru intereses vai tiesības ar sprieduma pieņemšanu varētu tikt aizskartas – no otras puses.⁷⁵

Satversmes tiesas spriedumiem no atceltā tiesību akta spēkā stāšanās (*ex tunc*) par prettiesiskām tiek padarītas visas darbības, kas veiktas uz tā pamata.⁷⁶ Satversmes tiesas Spriedums atzīstot apstrīdētās noteikumu normas par neesošām no to pieņemšanas brīža, radījis situāciju, kad normatīvajos aktos vispār nav noregulēta kārtība, kādā aprēķina izlietotās dabasgāzes daudzumu un kompensāciju par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu. Praksē situācija tiek risināta tādējādi, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas, vērtējot konkrētus apstākļus lietā, piemēro aprēķinus individuāli. Izdodot jaunas attiecīgo jomu regulējošas normas, lai nodrošinātu to atbilstību augstāka juridiskā spēka normām, ņemot vērā Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 32.3.1.punktā ietverto, autore secina, ka regulējumam būtu jābūt tādām, kas no vienas puses radītu iespēju katrā konkrētajā gadījumā kompensācijas apmēru samērot ar pārkāpumu, un no otras puses – būtu samērīgs ar pārkāpuma rezultātā radītajiem zaudējumiem. Pretējā gadījumā paredzams risks, ka arī jaunais regulējums var tikt atzīts par Satversmei neatbilstošu.

Tā kā nav spēkā apstrīdētās noteikumu normas, tostarp noteikumu 87.punkts, nav piemērojamas komersanta apstiprinātajās norēķinu kārtībās iekļautās dabasgāzes diferencētās patēriņa normām sadzīves vajadzībām un apkurei gazificētajos objektos mājāsaimniecības lietotājam. Kā autorei izdevies noskaidrot, minētās diferencētās patēriņa normas pirmo reizi zinātniski pamatotas N.Stankeviča 1960.gada izdevumā⁷⁷, ar kuru autorei ir izdevies iepazīties (šis retais izdevums ir vienīgais zināmais eksemplārs Latvijā un atrodas sadales sistēmas operatora rīcībā). Savukārt 1984.gada decembrī tās saskaņotas ar Dzīvokļu komunālās saimniecības ministru un “Gaskomgaza” priekšnieka apstiprinātas gāzes patēriņa normatīvos⁷⁸. Faktiski dabasgāzes diferencētās patēriņa normas balstītas uz fizikas likumsakarībām, piemēram, saskaņā ar citu, jaunāku, avotu, kas paredzēts kā mācību un

⁷⁵ Onževs M. Tiesību normu atpakaļejošs spēks laikā: Satversmes tiesas prakse. Pieejams: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/tiesibas/Onzevs.pdf [aplūkots: 15.12.2021.]

⁷⁶ Pastars E. Satversmes tiesas sprieduma nolēmumu daļas izpratne un piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 16.02.2016., Nr.7 (910), 11.lpp.

⁷⁷ Н. Л. Стаскевич. Справочное руководство по газоснабжению. Ленинград: государственное научно-техническое издательство нефтяной и горно-топливной литературы Ленинградское отделение, 1960, с 164-175.

⁷⁸ Latvijas Dzīvokļu komunālās saimniecības ministrijas un „Goskomgaz” 20.12.1984. apstiprinātās „Dabas gāzes diferencētās patēriņa normas sadzīves vajadzībām iedzīvotājiem”, 18.10.1999. izraksts no gāzes patēriņa normatīviem.

izziņas līdzeklis gāzes tehnoloģijas specialitāšu studentiem, attiecībā uz siltumietilpību (lielums, kas raksturo siltuma daudzumu, kāds nepieciešams, lai dotā ķermeņa temperatūru paaugstinātu par 1 grādu) visu telpā esošo kilogramu gaisa sasildīšanai līdz 20⁰ C ir nepieciešams enerģijas daudzums, kas atbilst telpas tilpumam (m² reiz griestu augstums).⁷⁹ Dabasgāzes diferencētās patēriņa normas ir šo fizikas likumsakarību izteiksme dabasgāzes kubikmetros.

Nav konstatēts, ka gadu gaitā fizikas likumsakarības būtu mainījušās, līdz ar ko varētu pieņemt arī, ka dabasgāzes diferencētās patēriņa normas kā visiem lietotājiem vidēji nepieciešamie enerģijas daudzumi nav būtiski mainījušās. Tomēr, tos ietekmēt varētu tādi apstākļi, kā būtiskas klimata, temperatūru izmaiņas valstī, kā arī vēsturiskās un arhitektūras īpatnības, daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku un Individuālo dzīvojamo ēku attiecība, ēku siltumspēja. Ja pastāvētu būtiskas šaubas par līdz šim izmantotajām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām, autore ierosina veikt aktuālu pētījumu šajā jomā, šādu pētījumu pasūtīt veikt, piemēram, Rīgas Tehniskās universitātes speciālistiem. Šāds risinājums nodrošinātu iespēju balstīties uz reāliem šā laika aktuāliem mērījumiem, kas cita starpā saistīti gan ar daudzdzīvokļu bloku māju renovāciju, gan ēku energoefektivitātes pasākumiem, gan ar centrālās siltumapgādes sistēmas renovāciju/izmaiņām. Laika gaitā palielinoties mājsaimniecībās sadzīves iekārtu skaitam (automātiskās veļas mašīnas, plītis, cepeškrāsnis), kas darbojas ar elektrību, iespējamās dabasgāzes patēriņa izmaiņas, kas cita starpā saistīts ar uzstādīto dabasgāzes iekārtu (pavards, caurteces ūdens sildītājs, apkures iekārta) skaita izmaiņām, kā arī jāņem vērā, ka 90. gadu sākumā visi normatīvi un materiāli bija no Padomju Savienības, saistoši visai Padomju Savienības teritorijai ar dažādiem klimatiskiem un ģeogrāfiskiem apstākļiem.⁸⁰

Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 rezultātā apturētās tiesvedības var tikt turpinātas nu jau ievērojot spriedumā nodibināto. Savukārt lietas, kurās spriedums stājies likumīgā spēkā, saskaņā ar Civilprocesa likuma⁸¹ 478.panta noteikumiem var tikt atjaunotas, pamatojoties uz

⁷⁹ I.Platais, P.Graudiņš. Gazapgāde. 1.daļa. Ogļūdeņražu deggāzes, to īpašības, metroloģija un sadedzināšana. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 288., 26.lpp.

⁸⁰ Gāzei uzticīgs. Enerģija un pasaule. 2.02.2008., 36.-39.lpp. Pieejams: http://85.254.195.140/images/stories/arhivs/LIELIE/2008_1.pdf [aplūkots:17.12.2021.]

⁸¹ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [20.12.2021.]

jaunatklātiem apstākļiem, tiesā pieteikumu iesniedzot trīs mēnešu laikā par lietām, kurās kopš spēkā stājušās nolēmuma nav pagājis vairāk kā 10 gadi.

3.2. Satversmes tiesas 2020.gada 28.septembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103 un tā pienesums

2020.gada 28.septembrī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr.2019-37-0103⁸² (turpmāk – Satversmes tiesas spriedums Nr.2), vērtējot Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016.gada 7.martam) (turpmāk šajā apakšnodaļā – apstrīdētā likuma norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105.pantam un Ministru kabineta 2016.gada 9.februāra noteikumu Nr.85 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi” 98.punkta, 99.2.apakšpunkta un 100.punkta (turpmāk šajā apakšnodaļā – apstrīdētās noteikumu normas) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105.pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016.gada 7.martam). Lietā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22.panta sesto daļu apvienotas astoņas lietas, kas ierosinātas pēc vairāku tiesu pieteikumiem. Ņemot vērā, ka apstrīdētā likuma norma, ciktāl tā attiecas uz mājsaimniecības lietotāju, jau vērtēta ar Satversmes tiesas spriedumu Nr.1, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību lietā daļā par šo, bet vērtēja apstrīdētās likuma normas atbilstību daļā ciktāl tā attiecas uz enerģijas lietotāju, kas nav mājsaimniecības lietotājs.

Līdzīgi kā Satversmes tiesas spriedumā Nr.1, Satversmes tiesa atzina, ka arī attiecībā uz ne-mājsaimniecības lietotāju apstrīdētā likuma norma ietilpst Satversmes 105.pantā ietvertu tiesību uz īpašumu tvērumā, kā tā ierobežo personas – enerģijas lietotāja, kas nav mājsaimniecības lietotājs, – pamattiesības, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgi pieņemtu likumu un apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 64.pantam, ka pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi (citu personu tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība) un izraudzītie līdzekļi ir piemēroti pamattiesību

⁸² Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98. punkta, 99.2. apakšpunkta un 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam): Satversmes tiesas 2020.gada 28.septembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103. Latvijas Vēstnesis, 191, 02.10.2020.

ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai un nepastāv saudzējošāki līdzekļi mērķa sasniegšanai vismaz tādā pašā kvalitātē, kā arī pamattiesību ierobežojums atbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 105.pantam.

Kā jau minēts, apstrīdēti tika tieši MK noteikumu Nr.85 98. punkts (nosaka pienākumu norēķināties gan par izlietoto dabasgāzi, gan kompensāciju), 99.2. apakšpunkts (nosaka patērētās dabasgāzes daudzuma aprēķināšanas kārtību mājstaimniecības lietotājam) un 100. punkts (nosaka kompensācijas apmēra aprēķināšanas kārtību). Satversmes tiesa atzīmē, ka, lai gan lieta ierosināta pēc tiesu pieteikuma, noteiktos gadījumos var tikt paplašinātas prasījuma robežas jau ierosinātās lietās un šajā gadījumā Satversmes tiesa prasījuma robežas paplašina, vērtējot nevis tikai 99.2.apakšpunktu, bet gan 99.punktu, ņemot vērā, ka vienas no tiesām, kas iesniegušas pieteikumu Satversmes tiesā, izskatīšanā ir civillieta, kuras puse ir lietotājs, kas nav mājstaimniecības lietotājs un tādējādi jāvērtē arī noteikumu 99.1.apakšpunkts.

Satversmes tiesas spriedumā Nr.2 Satversmes tiesa ir atspoguļojusi savu vērtējumu attiecībā uz apstrīdētajām noteikumu normām līdzīgi, kā Satversmes tiesa to veica attiecībā uz apstrīdēto likuma normu. Arī konkrētajā lietā Satversmes tiesa saskatījusi, ka Ministru kabinets, noteikumu 99.2.apakšpunktā atsaucoties uz sistēmas operatora norēķinu kārtībā apstiprinātām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām, ir pilnvarojis energoapgādes komersantu tā apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteikt diferencētās patēriņa normas un tādējādi konkretizēt daļu no tādām likumdevēja noregulētām tiesiskajām attiecībām, kuras ietver mājstaimniecības lietotāja pamattiesību ierobežojumu. Tādējādi Satversmes tiesa noteica, ka apstrīdētās noteikumu normas, ciktāl tās dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā paredz mājstaimniecības lietotāja pienākumu maksāt par izlietoto dabasgāzi atbilstoši energoapgādes komersanta apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktajām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām, ir izdotas *ultra vires* un neatbilst Satversmes 64. pantam, kā arī Satversmes 105.pantam un apstrīdētajai likuma normai (Satversmes tiesas sprieduma Nr.2 26.punkts).

Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētajā likuma normā iekļautais leģitīmais mērķis ir arī apstrīdēto noteikumu normu leģitīmais mērķis, un tā sasniegšanai noteiktais personu pamattiesību ierobežojums ir piemērots un nepieciešams.

Attiecībā uz samērīgumu, Satversmes tiesa nostiprināja, ka apstrīdētajās noteikumu normās (noteikumu 99.1.apakšpunkts) paredzētā patērētās dabasgāzes daudzuma noteikšanas

metode, izmantojot faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu līdzīgā laikposmā līdzīgos apstākļos, nodrošina ekonomisko ekvivalenci, tādēļ personas pamattiesību aizskārums ir mazāks nekā labums, ko sabiedrība gūst šīs metodes izmantošanas rezultātā, un apstrīdētajās noteikumu normās ietvertais pamattiesību ierobežojums šajā daļā atbilst samērīguma principam. Savukārt paredzētās metodes pārkāpuma gadījumā patērētās dabasgāzes daudzuma noteikšanai, pamatojoties uz lietotājam atļauto maksimālo dabasgāzes patēriņu stundā vai enerģijas lietotāja dabasgāzes iekārtu maksimālo iespējamo patēriņu stundā, Satversmes tiesa vērtēja kā tādas, kas nenodrošina ekonomisko ekvivalenci un ir acīmredzami nesamērīgas, tādēļ personas pamattiesību aizskārums ir lielāks nekā labums, ko sabiedrība gūst šo metožu izmantošanas rezultātā, un apstrīdētajās noteikumu normās ietvertais pamattiesību ierobežojums šajā daļā neatbilst samērīguma principam (Satversmes tiesas sprieduma Nr.2 29.1.1.punkts).

Attiecībā uz apstrīdētajā noteikuma normā (MK noteikumu Nr.85 100.punkts) noteikto Satversmes tiesa vērtēja, ka tā kā kompensācija ir saistību pastiprināšanas līdzeklis, tad kompensācijas kā līgumsodam pielīdzināma maksājuma apmēram jābūt pielāgojamam iespējamā pārkāpuma apstākļiem, lai sasniegtu taisnīgu rezultātu, neuzliekot neproporcionāli lielu līgumsodu. Savukārt situācijā, kad ir pierādījumi par konkrētiem zaudējumiem un šo zaudējumu apmēru, šie pierādījumi ir attiecīgi izmantojami, prasot zaudējumu atlīdzību Civillikumā noteiktajā kārtībā. Tādējādi Satversmes tiesa noteica, ka kompensācijas apmēra aprēķināšanas metode, saskaņā ar kuru kompensācijas apmērs tiek noteikts divkārtšā dabasgāzes tirdzniecības tarifa apmērā atbilstoši apstrīdētajās noteikumu normās paredzētajā kārtībā noteiktajam dabasgāzes daudzumam, ir acīmredzami nesamērīga un netaisnīga gan attiecībā uz māsaimniecības lietotāju, gan lietotāju, kas nav māsaimniecības lietotājs. Tādējādi Satversmes tiesa lēma, ka apstrīdētās noteikumu normas, ciktāl kompensācijas apmērs nosakāms, reizīnot tajās noteiktajā kārtībā aprēķīnāto patērētās dabasgāzes daudzumu ar dabasgāzes tirdzniecības tarīfu divkārtšā apmērā, neatbilst Satversmes 64. un 105. pantam, kā arī apstrīdētajai likuma normai (Satversmes tiesas sprieduma Nr.2 29.3.punkts).

Satversmes tiesas spriedumā Nr.2 Satversmes tiesa skaidro, ka gadījumos, kad spēkā stājušies tiesas nolēmumi var tikt uzskatīti par netaisnīgiem, priekšroka dodama taisnīguma principam, nevis tiesiskās noteiktības principam, kā arī – lai gan apstrīdēto noteikumu normu atzīšana par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža varētu aizskart energoapgādes

komersanta paļāvību uz tiesiskā regulējuma noteiktību un ietekmēt tā uzticēšanos valstij un tiesībām, tomēr nav pieļaujamas situācijas, ka personu uzticēšanās valstij un tiesībām ir balstīta uz tādām tiesību normām, kurās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir acīmredzami nesamērīgs. Tāpat Satversmes tiesa ir devusi skaidrojumu arī attiecībā uz Satversmes tiesas sprieduma Nr.1 sekām, norādot, ka tas vien, ka konkrēts jautājums netiek regulēts ar rakstītajām tiesību normām, vēl nenozīmē, ka tas vispār netiek regulēts – Satversmes tiesa norāda virkni soļu, ko ņemt vērā, izskatot civillietu vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Vienlaikus Satversmes tiesa norāda gan to, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt tiesiskā regulējuma efektivitāti, gan to, ka no Direktīvas 2009/73/EK ievada 52.apsvēruma, 3.panta 3. un 8.punkta un I pielikuma 2.punkta izriet valsts pienākums, pamatojoties uz ekonomisko izvērtējumu, apsvērt iespēju ieviest viedo mēraparātu sistēmu, lai veicinātu energoefektivitāti un patērētāju aktīvu dalību dabasgāzes piegādes tirgū, kā arī aizsargātu enerģijas lietotāju, un, ka gan energoefektivitātes veicināšana, gan enerģijas lietotāju aizsardzība ir tādi mērķi, kuru īstenošanai var būt vajadzīgs periodiski atkārtoti izvērtēt viedās mēraparātu sistēmas ieviešanas nepieciešamību un ekonomisko pamatotību.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ar Satversmes tiesas spriedumu Nr.2 Satversmes tiesa atzina par neatbilstošu Satversmes 64. un 105. pantam un apstrīdētajai likuma normai un attiecībā uz personām, kurām tas piemērots vai būtu jāpiemēro tiesā, spēkā neesošu no spēkā stāšanās brīža, MK noteikumu Nr.85 98., 99. un 100.punktu:

- ciktāl patērētās dabasgāzes daudzums nosakāms, pamatojoties uz enerģijas lietotājam atļauto maksimālo dabasgāzes patēriņu stundā vai enerģijas lietotāja dabasgāzes iekārtu maksimālo iespējamo patēriņu stundā, vai komersanta apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktajām diferencētajām patēriņa normām,

- ciktāl kompensācijas apmērs nosakāms, reizinot tajos paredzētajā kārtībā noteikto patērētās dabasgāzes daudzumu ar dabasgāzes tirdzniecības tarifu divkārsā apmērā.

Kā sekas pirmajiem diviem Satversmes tiesas spriedumiem (lietā Nr.2019-10-0103 un lietā Nr.2019-37-0103) autore konstatē, ka ar 2021.gada 10.augusta grozījumiem grozīts MK Noteikumu Nr.78⁸³ 88.punkts, nosakot kā aprēķinu metodi patērētās dabasgāzes daudzumu līdzīgos apstākļos un līdzīgā laikposmā lietotājiem, kas nav mājsaimniecības lietotāji un

⁸³ Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.78. Pieņemti 07.02.2017. [10.08.2021.red.]

mājsaimniecības lietotājiem, kuriem dabasgāzes iekārtas un aparāti ir izmantojami apkurei un ir uzstādīti gāzes ūdens sildītāji, un diferencētās dabasgāzes patēriņa mēneša un gada normas mājsaimniecības lietotājiem, un 89.punkts, kurā iekļauta šāda aprēķinu formula: $K = (PDG - UDG) \times (Tm + CDG)$.

Saskaņā ar sākotnējo ietekmes novērtējuma ziņojumu, sadales sistēmas operators līdzīgu laika posmu, par kuru veicams 88. punktā paredzētais aprēķins, var noteikt: (i) aprēķinot katra mēneša vidējo patēriņu gazificētajā objektā un piemēro aprēķinu uz laika posmiem, kuros lietotāja mēneša vidējais dabasgāzes patēriņš gazificētajā objektā samazinājies ne mazāk kā par 5 % salīdzinājumā ar citu mēnešu vidējo patēriņu šajā gazificētajā objektā; (ii) par pēdējiem 10 gadiem, ja lietotāja objektā dabasgāzes piegāde ir ierīkota patvaļīgi, atjaunota pēc tās pārtraukšanas vai citu iemeslu dēļ nav tikusi uzskaitīta ar komercuzskaites mēriekārtu.⁸⁴ Tādējādi rasts citādāks risinājums aprēķinu veikšanai. Vienlaikus minētie noteikumi papildināti ar 2.pielikumu, kurā norādītas dabasgāzes diferencētās patēriņa mēneša un gada normas mājsaimniecības lietotājam un dzēsts 89.¹ punkts.

Attiecībā uz Satversmes tiesas spriedumā norādīto par viedo mēraparātu sistēmas ieviešanu, iepazīstoties ar lietas Nr. Nr.2019-37-0103 materiāliem, autore ir ievērojusi, ka Satversmes tiesa lūgusi viedokli SIA “V&V VentMet laboratorija” par to, vai faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu, kā arī MK noteikumu Nr.85 98.punktā norādītā pārkāpuma sākuma brīdi iespējams noteikt precīzāk, aprīkojot dabasgāzes uzskaites norēķinu mēraparātu ar telemetriju vai telemehānikas sistēmu datu automatizētai attālinātai nolasīšanai (sk. Noteikumu Nr.85 43.punktu), un vai šādā gadījumā lietotājam ir grūtāk ietekmēt mēraparāta darbību. Iespēja dabasgāzes apgādes sistēmu aprīkot ar viedajiem mēraparātiem pētītajos Satversmes tiesas spriedumos tikusi pieminēta vairākos viedokļos kā iespējama risinājums Ministru kabineta noteikumos paredzētajai aprēķinu kārtībai – gan, lai palīdzētu fiksēt pārkāpuma brīdi, gan, lai atvieglotu aprēķinu noteikšanu. Uz minēto Satversmes tiesas jautājumu SIA “V&V VentMet laboratorija” sniedza atbildi, norādot, ka laboratorija nav specializējusies dabasgāzes uzskaites norēķinu mēraparātu aprīkošanā ar telemetriju vai

⁸⁴ Ministru kabineta noteikumu projekta “Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumos Nr. 78 “Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325275-grozijumi-ministru-kabineta-2017-gada-7-februara-noteikumos-nr-78-dabasgazes-tirdzniecibas-un-lietosanas-noteikumi> [aplūkots 20.11.2021.]

telemehānikas sistēmu datu automatizētai attālinātai nolasīšanai un tās kompetencē nav sniegt viedokli.⁸⁵

Autore konstatē, ka kopš 2016.gada jau tiek veikta viedo dabasgāzes mēraparātu uzstādīšana lielajiem tirgus dalībniekiem, jo tie dabasgāzi patērē ievērojami lielākā apjomā. Lai arī, attīstoties tehnoloģijām un citiem risinājumiem, viedie mēraparāti kļūst pieejamāki, jo pēdējos gados sāk parādīties risinājumi, kas nodrošina patēriņa datu pārraidi bez baterijas nomaiņas visā skaitītāja verifikācijas periodā mājsaimniecību patēriņa uzskaitē nepieciešamajiem skaitītājiem, tomēr lielākoties šādi risinājumi ir pieejami tiem mājsaimniecību lietotājiem, kuri dabasgāzi izmanto arī apkures vajadzībām un viedo skaitītāju uzstādīšana tiem lietotājiem, kuri dabasgāzi izmanto ēdiena gatavošanai, Eiropā nav plaši sastopama.

Autore secina, ka viedo mēraparātu izmantošana mājsaimniecības vajadzībām varētu ietekmēt dabasgāzes tirdzniecības tarifu lielumu un radīt dabasgāzes cenas sadārdzinājumu. Minētais pamatots ar to, ka viedo mēraparātu izmaksas nav tikai paša mēraparāta iegāde, bet gan arī izdevumi par bateriju, modemu, datu pārraidi, licenču iegādi datu savākšanas platformām u.tml. Vienlaikus ir iespējama priekšapmaksas viedā sistēma, kas sekmē klientu rūpīgāku attieksmi pret energoresursiem un precīzu, laicīgu norēķināšanos par patērēto dabasgāzi. Tas tādēļ, ka priekšapmaksas viedie skaitītāji ir jāaprīko ar baterijām, un tajos ir iebūvēts noslēgvārsts – kad baterija ir izlietota vai noņemta, mehānisms aptur dabasgāzes plūsmu. Baterijas lietošanas ilgums ir svarīgs, jo nepārtraukti jākontrolē atlikušais apmaksātais dabasgāzes apjoms, kā arī baterijas uzlādes līmenis, lai novērstu dabasgāzes padeves apturēšanu vai arī tieši pretēji – laicīgi noslēgtu dabasgāzes padevi, kad pilnībā izlietots apmaksātais dabasgāzes apjoms. Priekšapmaksas viedie dabasgāzes skaitītāji patērē arī elektrību, kas nepieciešama dabasgāzes uzskaitē, datu atainojumam uz displeja, noslēgvārsta darbināšanai un datu apmaiņai. Pēc tehniskajiem un funkcionālajiem parametriem vienotas prasības dabasgāzes viedajiem skaitītājiem Latvijā vēl nav noteiktas.⁸⁶ Tā kā par enerģētikas politikas īstenošanu saskaņā ar Energoefektivitātes likuma⁸⁷ 4.pantu ir Ekonomikas ministrija,

⁸⁵ Pieaicinātās personas SIA "V&V VentMet laboratorija" 09.06.2020.viedoklis lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 70-71.lpp.

⁸⁶ I.Bode, L.Jansons. Viedā izskaite aktuāla arī dabasgāzes jomā. Enerģija un pasaule.2020/3., 44.-48.lpp. Pieejams: https://www.gaso.lv/uploads/filedir/Zinas/energetikas-aktualitates/ep-viedi-skaititji-2020_maijs.pdf [aplūkots 25.12.2021.]

⁸⁷ Energoefektivitātes likums: LV likums. Pieņemts 03.03.2016. [22.12.2021.]

šis būtu vēl viens jautājums, kura korekts regulējums Ekonomikas ministrijai būtu ieviešams dabasgāzes jomā. Turklāt atbilstoši MK noteikumu Nr.78 138.punktam industriālais vai komerciālais dabasgāzes lietotājs var iegādāties savu dabasgāzes mēraparātu un lūgt sadales sistēmas operatoru to uzstādīt. Tomēr, gadījumā, ja objektā ir uzstādīts tikai lietotāja īpašumā esošs mēraparāts, sadales sistēmas operatoram ir iespējami šķēršļi realizēt tiesības uz ekspertīžu veikšanu u.tml.

Vienlaikus, autores ieskatā, ievērojot gan Eiropas Savienības mērķus, gan viedo mēraparātu piedāvāto dabasgāzes patēriņa uzskaites precizitāti, kontroli, iespēju attālināti nolasīt rādījumus, pāreja uz viedo mēraparātu izmantošanu kopumā varētu būt ieguldījums ilgtermiņā, kā arī palīdzēt sadales sistēmas operatoram laicīgi fiksēt kļūdas un pārkāpumus dabasgāzes sadales sistēmā neatkarīgi no lietotāja ziņotās informācijas. Tā kā ik gadu sadales sistēmai tiek pieslēgti vidēji 1500 jauni lietotāji, un daļai no tiem (ja patēriņš atbilst viedās uzskaites uzstādīšanas kritērijiem) tiek uzstādīti viedie dabasgāzes skaitītāji, klienti, kuri savās mājāsaimniecībās patērē dabasgāzi apkurei, potenciāli jau šobrīd var sagaidīt viedo dabasgāzes mēraparātus.⁸⁸

Tomēr, ievērojot šā brīža enerģētikas krīzi, ir apšaubāms, vai dabasgāzes lietotāji būtu ar mieru maksāt vēl dārgāk par dabasgāzi, lai ar viedajām mērierīcēm aprīkotu pilnīgi visus dabasgāzes lietotājus – arī tos, kas dabasgāzi lieto tikai plīts vajadzībām. Saskaņā ar veiktu pētījumu, spriežot pēc pieejamajiem datiem, viedo uzskaites mēraparātu sistēma katram lietotājam varētu izmaksāt vidēji 200–250 *euro* un sniegt kopumā 160 *euro* (par gāzi) ieguvumu.⁸⁹ Katrā ziņā jautājums par pilnīgas dabasgāzes viedo mēraparātu ieviešanas iespēju varētu būt pilnvērtīgs atsevišķi pētāms aktuāls jautājums.

⁸⁸ I.Bode, L.Jansons. Viedā izskaite aktuāla arī dabasgāzes jomā. *Enerģija un pasaule*.2020/3., 44.-48.lpp. Pieejams: https://www.gaso.lv/uploads/filedir/Zinas/energetikas-aktualitates/ep-viedi-skaititji-2020_maijs.pdf [aplūkots 25.12.2021.]

⁸⁹ Eiropas Komisijas ziņojums. Salīdzinošs novērtējums par viedo uzskaites mēraparātu ieviešanu 27 ES dalībvalstīs, īpaši pievēršoties elektroenerģijai. 2014. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0356&from=et> [aplūkots 25.12.2021.]

3.3. Satversmes tiesas 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr. 2021-03-03 un tā pienesums

Satversmes tiesa 2021. gada 14. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2021-03-03⁹⁰ par MK noteikumu Nr. 78 88. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 12. augustam) un 89. punkta (pamata redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 24. janvārim) (turpmāk šajā apakšnodaļā – apstrīdētās noteikumu normas) atbilstību Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai (turpmāk – Satversmes tiesas spriedums Nr.3). Lietā ir apvienotas trīspadsmit lietas, kas ierosinātas pēc tiesu pieteikumiem.

Enerģētikas likuma 107.panta septītā daļa (107.pants saskaņā ar Pārejas noteikumu 42.punktu stājās spēkā 2017.gada 3.aprīlī) deleģē Ministru kabinetam noteikt kārtību, kādā lietotājiem piegādā dabasgāzi un pārtrauc tās piegādi, dabasgāzes sistēmas drošas lietošanas prasības, tirgotāja, publiskā tirgotāja, sistēmas operatora, lietotāja un gazificētā objekta īpašnieka tiesības un pienākumus dabasgāzes piegādē un lietošanā, kārtību, kādā veicami norēķini par saņemtajiem pakalpojumiem, nokavējuma procentu apmēru, tirgotāju maiņas kārtību un lietotāju apgādi dabasgāzes piegādes traucējumu gadījumā, kā arī sašķidrinātās dabasgāzes pakalpojuma sniegšanas kārtību. Kā autore to maģistra darbā jau ir norādījusi – iepriekš deleģējums bija noteikts Enerģētikas likuma 42.³ pantā, kur cita starpā bija tiešs deleģējums regulēt arī dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu tiesiskās sekas (redakcijā līdz 2016.gada 8.martam).

MK Noteikumi Nr.87 to pamata versijā dabasgāzes lietošanas pārkāpumu gadījumos veicamo aprēķinu kārtību regulēja ar 87., 88., 89. un 90.punktu. Autore secina, ka tā kā apstrīdētās normas pēc būtības ir līdzīgas jau Satversmes tiesas Spriedumā Nr.1 un Nr.2 analizētajām normām, arī pieaicināto personu un pušu viedokļi pārsvarā ir līdzīgi un atsaucas uz jau sniegtiem skaidrojumiem šajās lietās. Autore, ņemot vērā jau divus iepriekšējās apakšnodaļās aplūkotos Satversmes tiesas spriedumus, kā interesantu izdala Saeimas viedokli, ka apstrīdētās normas nesatur tādu regulējumu, ko noteikumi privātpersona bez demokrātiskas leģitīmācijas. Arī Ministru kabineta viedokli (Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 4.punkts), ka

⁹⁰ Par Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumu Nr. 78 "Dabasgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi" 88. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 12. augustam) un 89. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 24. janvārim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai: Satversmes tiesas 14.10.2021.spriedums lietā Nr.2021-03-03. Latvijas Vēstnesis, 200, 15.10.2021.

nepastāvot citi tikpat iedarbīgi līdzekļi, kas pamattiesības ierobežotu mazāk, turklāt – pat pēc pirmajiem diviem Satversmes tiesas spriedumiem un tajos nodibinātā, Ministru kabinets savā viedoklī vēl joprojām norāda, ka apstrīdētajās normās paredzētā kompensācija pēc sava rakstura esot zaudējumus atlīdzinoša, nevis sodoša. Arī Tieslietu ministrija no apstrīdētajām normām izrietošo, pretēji jau iepriekš Satversmes tiesas spriedumos nodibinātajam, ka kompensācijai pēc būtības ir sodošs raksturs, sasaista ar zaudējumu pierādīšanas pienākumu un uzsver, ka nav pieļaujama atkāpšanās no civiltiesiskās atbildības piemērošanas kārtības (Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 6.punkts).

Savukārt pieaicinātā persona Lauris Rasnačs norāda, ka, tā kā Ministru kabinets atbrīvojis dabasgāzes pakalpojuma sniedzēju no pienākuma pierādīt zaudējumus, bet maksājums nav saistīts ar individuālajiem apstākļiem, varot secināt, ka kompensācijas mehānismam drīzāk piemīt līgumsoda (sodošs), nekā zaudējumus kompensējošs raksturs. Tāpat tiek norādīts uz iespējamiem gadījumiem, kad skrāpējumi uz mēraparāta bijuši jau pirms tā uzstādīšanas vai radušies, mēraparātu skarot kādam krītošam priekšmetam (Satversmes tiesas sprieduma Nr3 12.punkts).

Autore, vadoties no praktiskās darba pieredzes noraida pēdējo apgalvojumu, jo vienkārši skrāpējums uz mēraparāta korpusa, ja vien tas nav skaitīšanas mehānisma vai kādas no plombām, un nenoved pie uzskaitītā dabasgāzes daudzuma manipulācijas vai dabasgāzes lietošanas vispār bez uzskaites, nenoved arī pie izlietotās dabasgāzes aprēķina un kompensācijas maksāšanas pienākuma. Secīgi autore norāda, ka pastāv gadījumi, kuros arī, ja notikusi iejaukšanās skaitītāja skaitīšanas mehānismā vai paša skaitītāja neautorizēta demontāža un dabasgāzes lietošana bez uzskaites, rādījumu precizitāte var nebūt ietekmēta. Proti – skaitītājs nodrošina rādījumu precizitāti, ja vien pati uzskaitē kā tāda notiek un nav bojātas tieši uzskaitē veicošās detaļas. Kā jau autore ir minējusi maģistra darba 1.1. apakšnodaļā, lai samazinātu izlietotās dabasgāzes uzskaitē vai saņemtu dabasgāzi vispār bez uzskaites, praktiski pietiek atvienot pašu mēraparātu no gāzapgādes sistēmas vai tā skaitīšanas mehānismu no mēraparāta korpusa un ir ietekmēta nevis mēraparāta rādījumu precizitāte, bet gan pati uzskaitē vienkārši nenotiek. Proti, tiek ietekmēta nevis rādījumu precizitāte, bet gan dabasgāzes uzskaitē kā tāda. Vēlāk, pievienojot skaitīšanas mehānismu vai mērierīci, uzskaitē notiek ar tādu pašu rādījumu precizitāti, it kā nekādas darbības nebūtu veiktas. Minētais nav saistāms ar paviršiem sadzīves skrāpējumiem, krītošiem priekšmetiem vai iespēju, ka

mēraparāts bijis saskrāpēts pirms uzstādīšanas. Tikpat labi mēraparātu varētu noberzt ar smilšpapīru, atstājot simtiem skrāpējumu, vai pārkrāsot, bet tas pats par sevi neliecinātu par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu tādā izpratnē, par ko iestātos apstrīdētajās normās paredzētās sekas. Katrā konkrētā gadījumā svarīgs ir konstatēto pēdu raksturs, atrašanās vieta un citi apstākļi. Autorei savā profesionālajā darba pieredzē, pārstāvētot dabasgāzes pakalpojuma sniedzēju, tiesas procesā nav nācies pierādīt ‘nejaušu’ skrāpējumu vai bukti korpusā u.tml. Tās vienmēr ir bijušas tāda rakstura pēdas uz plombas/plombā, skaitītāja korpusa/skaitīšanas mehānisma, kas nevar rasties nejaušas ietekmes rezultātā un tieši liecinājušas par mērķtiecīgām darbībām.

Vienlaikus autorei, iepazīstoties ar Tieslietu ministrijas viedokli, radās iespaids, ka Tieslietu ministrijas viedoklis satur argumentus, par kuriem īsti strīda nav. Piemēram, tiek norādīts uz to, ka enerģijas lietotājam vajagot būt nodrošinātai iespējai lūgt sadales sistēmas operatoru pārbaudīt mēraparātu vai skaitītāju gadījumā, ja viņiem rastos aizdomas, ka tas neatbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām vai normālai lietošanas kārtībai. Tomēr šādas tiesības jau pastāv – skat. MK noteikumu Nr.78 5., 148., 165.punktu. Turklāt šīs tiesības ikkatrā gadījumā neizraisa civiltiesisko atbildību. Lietotājam, kas nav mājsaimniecības lietotājs, turklāt ir jānorīko par gāzes saimniecību atbildīgo personu regulāru pārbaudi veikšanai un kontrolei – skat. MK noteikumu Nr.78 14., 15.punktu. Vienlaikus Tieslietu ministrija pamatoti norādījusi, ka Satversmes tiesas secinājumi, kas izdarīti Satversmes tiesas spriedumā Nr.2, neesot tieši attiecināmi uz izskatāmo lietu, jo Enerģētikas likuma normās ietvertais likumdevēja piešķirtais pilnvarojums un arī apstrīdēto normu saturs esot atšķirīgs. Proti, lietā Nr. 2019-37-0103 atšķirībā no izskatāmās lietas likumdevējs pats jau bija noregulējis būtiskākos jautājumus.

Attiecībā uz atšķirībām Satversmes tiesas sprieduma Nr.2 un Nr.3 Enerģētikas likuma regulējumā norādījusi arī akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” savā viedoklī. Proti, Satversmes tiesas spriedumā Nr.2 aplūkotā Enerģētikas likuma norma esot pilnvarojusi Ministru kabinetu noteikt “faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu”, taču šā likuma 107. panta septītā daļa pašlaik spēkā esošajā redakcijā Ministru kabinetu pilnvarojot noteikt sadales sistēmas operatora un enerģijas lietotāju tiesības un pienākumus, kā arī kārtību, kāda veicami norēķini par saņemtajiem pakalpojumiem (Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 11.punkts).

Satversmes tiesa, vērtējot vai iespējamais Satversmes 105. pantā ietvertu pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tajā skaitā atbilstoši Satversmes 64. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai, secināja, ka nav pieļaujama tāda situācija, ka atkāpšanās no Civillikumā ietvertā vispārīgā civiltiesību regulējuma tiek īstenota ar Ministru kabineta noteikumiem, nevis likumu, ka apstrīdētās normas rada jaunas tiesiskās attiecības, kuras neizriet no Enerģētikas likuma. Tādējādi, ievērojot, ka Enerģētikas likuma 107.pantā vairs nav tieši paredzēts pilnvarojums Ministru kabinetam regulēt dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma sekas, Ministru kabinets, izdodot apstrīdētās normas, ir pārkāpis tam Enerģētikas likuma 107. panta septītajā daļā noteiktā pilnvarojuma robežas un rīkojies *ultra vires*. Respektīvi, apstrīdētās normas neregulē kārtību, kādā veicami norēķini par saņemtajiem pakalpojumiem, bet spēkā esošajā Enerģētikas likuma redakcijā likumdevējs nav nedz izlēmis par speciāla tiesiskā regulējuma noteikšanu dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumiem, nedz arī deleģējis Ministru kabinetam attiecīga regulējuma konkretizēšanu. Apstrīdētās normas rada jaunas, no neatļautas darbības izrietošas enerģijas lietotāja un sadales sistēmas operatora tiesiskās attiecības. Neatļauta ir katra darbība vai bezdarbība, kas aizskar cita tiesības.⁹¹

Līdz ar to Satversmes tiesa konstatēja, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un neatbilst Satversmes 64. un 105.pantam un Enerģētikas likuma 107.panta septītajai daļai (Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 24.punkts). Tā kā arī turpmākās MK noteikumu Nr.78 88., 89. un 89.¹ punktu redakcijas pēc būtības turpina regulēt tiesiskās sekas gadījumos, kad enerģijas lietotājs pieļāvis dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu, Satversmes tiesa paplašināja prasījuma robežas izskatāmajā lietā un noteica, ka arī Noteikumu Nr. 78 88.punktā (spēkā esošajā redakcijā), 89.punktā (redakcijā, kas bija spēkā no 2020.gada 25.janvāra līdz 2021.gada 12.augustam, un spēkā esošajā redakcijā) un 89.¹ punktā (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021.gada 12.augustam) ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un neatbilst Satversmes 64. un 105.pantam un Enerģētikas likuma 107.panta septītajai daļai.

⁹¹ Torgāns K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Trešā nodaļa. Iepriekšējās piezīmes. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna visp zin.vad. Rīga: Mans īpašums, 1998., 142.lpp

Satversmes tiesa gan apstrīdētās normas, gan Noteikumu Nr. 78 88., 89. un 89.¹ punktu attiecībā uz personām, kurām tie piemēroti vai būtu jāpiemēro tiesā, atzina par spēkā neesošiem no to izdošanas brīža (Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 26.punkts).

Minētais nozīmē, ka dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma tiesiskās sekas vairs nenosaka speciāls tiesiskais regulējums, bet enerģijas lietotājam vēl joprojām ir pienākums atlīdzināt dabasgāzes pakalpojuma sniedzējam ar dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu nodarītos zaudējumus, piemērojot Civillikumā ietverto vispārīgo civiltiesību regulējumu.

Civillikumā tieši trešā nodaļa ir vispārējā nodaļa, kura brīdina par pārkāpumiem.⁹² Saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums, dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Gadījumos, kad neatļautas darbības sekas ir mantisks samazinājums, mantisks kaitējums, nodarītājam ir jāatlīdzina zaudējumi tiesā mantiskā samazinājuma (izdevumu) robežās.⁹³

Ievērojot kopumā minēto, autore secina, ka vērojama tendence likumdevēja un Satversmes tiesas atšķirīgos uzskatos. Proti, Saeima un Ministru kabinets, neskatoties uz jau esošiem Satversmes tiesas spriedumiem savos viedokļos tomēr pieturējusies pie tā, ka šobrīd par spēkā neesošo pasludinātais regulējums ir atbilstošs. Respektīvi, Satversmes tiesa analizējot katru spriedumu, ir noskaidrojusi likumdevēja mērķi, tomēr pēc izteiktajiem viedokļiem nu jau pēc kārtas trešajā lietā secināms, ka tiesai atšķirībā no likumdevēja un izpildvaras ir atšķirīgs redzējums vismaz par mērķa sasniegšanas līdzekļiem – normu saturu. Uzņēmējdarbības videi, tostarp arī enerģētikas nozarē, ir jābūt sakārtotai, tiesiski noregulētai un skaidrai. Autores ieskatā normatīvo aktu stabilitāte ir jāanalizē kopsakarā ar normatīvo aktu prognozējamību, jo tieši normatīvo aktu prognozējamība nodrošina normatīvo aktu stabilitāti.

Autores ieskatā ir nepieciešams adekvāts Ministru kabineta noteikumu regulējums, un ne tikai. Jau lietas izskatīšanas laikā Ekonomikas ministrija norādīja, ka tiek izstrādāts jauns MK noteikumu Nr.78 grozījumu projekts, kurā citstarp esot paredzēts veikt izmaiņas patērētās dabasgāzes daudzuma aprēķināšanā māsjaimniecības lietotājiem, lai novērstu *ultra vires* situāciju, tai skaitā izslēgt 89.punktu. Līdz maģistra darba izstrādes pabeigšanai, 2021.gada 31.decembrim minētais grozījumu projekts vēl nav izstrādāts. Savukārt speciāla tiesiskā

⁹² Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 173.lpp

⁹³ Ibid., 207.lpp

regulējuma esamībai dabasgāzes piegādes jomā pēc Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 būtu nepieciešami grozījumi Enerģētikas likumā, minēto autore analizēs zemāk šajā apakšnodaļā.

Satversmes tiesa uzsvērusi, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt tiesiskā regulējuma efektivitāti. Savukārt, sagatavojot jaunu normatīvo aktu, ir jāveic kvalitatīva projekta sākotnējā ietekmes izvērtēšana. Tādējādi jautājumiem, kurus atspoguļojusi Satversmes tiesa apskatītajos spriedumos, būtu bijis jābūt jau vērtētiem. Tiesību akta sākotnējā izvērtēšana (*ex ante*) ir regulēta Ministru kabineta 2021.gada 7.septembra noteikumos Nr.617 “Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība”⁹⁴. Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas mērķis ir apzināt sekas un ietekmi, ko radīs projekts, vērtējot projekta izstrādes mērķi un nepieciešamību, efektivitāti mērķa sasniegšanai, ietekmi uz makroekonomisko vidi, ietekmi uz uzņēmējdarbības vidi, ietekmi uz administratīvajām procedūrām un to izmaksām, sociālo ietekmi, ietekmi uz vidi, fiskālo ietekmi uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem, ietekmi uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu un Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām un vēl citus apstākļus.

Pieņemot, ka likumdevējs apzināti nebija paredzējis Enerģētikas likumā deleģēt Ministru kabinetam izdot noteikumus, kuros būtu regulēts jautājums attiecībā arī uz dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumiem, minētajam būtu jābūt atspoguļotam likumprojekta anotācijā. Tomēr autore secina, ka attiecībā uz Enerģētikas likuma 107.panta septītās daļas redakciju likumprojekta „Grozījumi Enerģētikas likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācija) nav sniegts atbilstošs skaidrojums.⁹⁵

Autore, izvērtējot Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 iespējamās sekas, secina, ka pastāvot konkrētajiem apstākļiem, kuros vairs netiek īpaši regulētas dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu tiesiskās sekas, praktiskajā realitātē lietotājam nu ir pienākums atlīdzināt sadales sistēmas operatoram ar dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu nodarītos zaudējumus atbilstoši Civillikumā ietvertajam vispārīgajam civiltiesību regulējumam attiecībā uz prettiesiskiem tiesību aizskārumiem. Proti, sadales sistēmas operatoram vairs nav pamata savus aprēķinus saistīt ar izlietotās neuzskaitītās dabasgāzes

⁹⁴ Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība: Ministru kabineta noteikumi Nr.617. Publicēti 07.09.2021. [21.12.2021.]

⁹⁵ Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 02.10.2015. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/0DD3C2CAB8E7BA2AC2257ED200345E64?OpenDocument> [aplūkots 22.11.2021.]

daudzuma pierādīšanu, jo šis zaudējumu pierādīšanas pienākums kļūst par tirgotāja pienākumu. Kā dabasgāzes sadales sistēmas operatora iespējamus zaudējumus šādos apstākļos autore saskata bojāta dabasgāzes mērāparāta vērtību un sadales sistēmas bojājumus, un ar tiem saistītos potenciālos zaudējumus. Tādējādi sadales sistēmas operatoram atliek tikai viens no iepriekšējos apstākļos pastāvošajiem pierādīšanas posmiem – konstatēt un pierādīt dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu un aprēķināt ar to saistītos zaudējumus. Savukārt dabasgāzes tirgotājam tādā gadījumā pāriet pierādīšanas pienākums par izlietotās dabasgāzes daudzumu un ar to saistīto zaudējumu piedziņu.

Autore secina, ka tā kā norēķini ar sadales sistēmas operatoru par sadales sistēmas lietošanu ir jāveic dabasgāzes tirgotājam, tad attiecīgi pierādītās izlietotās, bet neapmaksātās dabasgāzes daudzumam dabasgāzes tirgotājam būtu jāsamaksā dabasgāzes sadales sistēmas operatoram arī nesamaksāto maksu par sadales sistēmas izmantošanu saistībā ar izlietotās bet neuzskaitītās dabasgāzes piegādi. Turklāt dabasgāzes tirgotājs jebkādos aprēķinus par iespējamiem zaudējumiem dēļ lietotāja prettiesiskas rīcības varēs veikt tikai pēc tam, kad sadales sistēmas operators būs pierādījis attiecīgo prettiesisko rīcību.

Autore konstatē, ka atbilstoši iepriekš aprakstītajam procesam, lai arī pēc sadales sistēmas rīcībā esošās informācijas uz Satversmes tiesas sprieduma Nr.3 izskatīšanu līdz 2021.gada oktobrim skaitliski apturētas apmēram tikai sešas tiesu lietas, Satversmes tiesas spriedums Nr.3 ir būtiski mainījis gan dabasgāzes tirgus dalībnieku savstarpējās attiecības, gan pienākumus un tiesības, gan aprēķinu veikšanas pamatu un kārtību, gan arī attiecības ar dabasgāzes lietotājiem dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumos kopš iepriekš minēto Satversmes tiesas spriedumā par spēkā neesošo normu izdošanas brīža – 2017.gada 7.februāra.

Vienlaikus autore vēlas vērst uzmanību uz jau Satversmes tiesas spriedumā Nr.3 nodibināto par to, ka likumdevēja pienākums papildus noteikt arī izņēmumus no vispārīgā civiltiesību regulējuma pastāvēja citstarp tādēļ, lai līdzsvarotu konkrēto tiesisko attiecību dalībnieku tiesiskās intereses laikā, kad akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” Latvijas dabasgāzes tirgū bija monopolstāvoklī. Šobrīd šāda valsts iejaukšanās tomēr var būt nepieciešama attiecībā uz monopolstāvoklī esošajiem tirgus dalībniekiem: sadales sistēmas operatoru un pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatoru, jo likumdevējs noteicis, ka Latvijas Republikā var būt tikai viens licencēts sadales sistēmas operators – tātad saglabāts sadales monopols.

Turklāt kā jau Satversmes tiesas Spriedumā Nr.1 nodibināts, piemērojot Civillikuma vispārīgo regulējumu, pēc būtības līdzīgā apstrīdētā likuma normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē, jo energoapgādes komersantam gadījumā, kad zaudējumu apmēra noteikšana var būt objektīvi apgrūtināta vai pat neiespējama, būtu jāpierāda tam nodarīto zaudējumu apmērs un tādos apstākļos komersantam būtu iespēja neievērot vienādus nosacījumus visiem mājāsaimniecību lietotājiem. Tādējādi Civillikuma vispārīgā regulējuma piemērošana nebūtu uzskatāma par alternatīvu.

Ņemot vērā minēto, iespējams likumdevējs nav apzināti vēlējis izslēgt valsts iejaukšanos dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu risināšanā regulējot attiecības starp monopolstāvoklī esošo sadales sistēmas operatoru un lietotāju. Autorei nav saprātīga izskaidrojuma kādēļ gan pretējā gadījumā apstrīdētās normas MK noteikumos Nr.78 būtu varējušas būt spēkā vairāk kā četrus gadus, turklāt apstākļos, kad MK noteikumi Nr.78 (tostarp apstrīdētās normas) vairākkārt grozīti, tātad pārskatīti. Tāpat autores ieskatā uz minēto norāda fakts, ka salīdzināmos apstākļos likumdevējs saglabājis valsts regulāciju attiecībā uz energoapgādes piegādes un lietošanas noteikumu pārkāpumiem starp energoapgādes komersantu un lietotāju.⁹⁶ Tādējādi autores ieskatā būtu nepieciešams likumdevēja skaidras nostājas paušana. Kā jau autore to norādījusi iepriekš, autorei nav izdevies Likumprojekta „Grozījumi Enerģētikas likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācija) rast Enerģētikas likuma 42.³ panta izslēgšanas un 107.panta septītās daļas redakcijas pamatojumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam, ievērojot Satversmes 1.pantā nostiprinātos tiesiskās valsts pamatprincipus, arī pēc tiesību normu spēkā stāšanās iespēju robežās ir jāseko līdzi, vai tiesību piemērošanas praksē šīs normas patiešām efektīvi pilda savu uzdevumu. Ja tiek konstatēts, ka normas nefunkcionē, tad ir nepieciešams tās pilnveidot. Tāpat Satversmes tiesa norādījusi arī, ka likumdevējam ir pienākums pēc zināma termiņa vēlreiz apsvērt, vai attiecīgais tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams, un vai tas nebūtu kādā veidā pilnveidojams.⁹⁷

Lai nodrošinātu normatīvo aktu stabilitāti un prognozējamību, tiem ir jābūt izstrādātiem kvalitatīvi, ko autores ieskatā ir iespējams izdarīt tikai tad, ja pienācīgi tiek veikta

⁹⁶ Enerģētikas likums: LV likums. Pieņemts: 03.09.1998., 46.¹.pants [10.11.2021.]

⁹⁷ Par Civilprocesa likuma 434. un 464. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam: Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01, Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008.,18.3. punkts.

tiesību aktu projektu pirmslikumdošanas (*ex ante*) un pēclikumdošanas (*ex post*) novērtēšana no likumdevēja puses. Satversmes tiesa darbojas varas dalīšanas principa ietvaros, kā dēļ tā nevar aizstāt likumdevēju un tam piešķirto rīcības brīvību attiecībā uz normatīvā regulējuma pieņemšanu.⁹⁸ Būtu nepieciešama stingrāka analīze likumdevēja darba kvalitātes uzlabošanai, kas uzlabotu likumprojektu izstrādātāju darba kvalitāti, gan arī palielinātu likumdevēju atbildību par pieņemto tiesību normu efektivitāti.⁹⁹ Kvalitatīvs likums ir tāds likums, kas veicina ilgtspējīgu valsti un ilgtspējīgu sabiedrību atbilstoši Satversmē noteiktajām vērtībām.¹⁰⁰ Tiesiskajai videi ir nozīmīga ietekme uz dažādiem uzņēmējdarbības pastāvēšanas aspektiem. Normatīvie akti ir pamatā uzņēmējdarbības veikšanai un lēmumu pieņemšanai. Ievērojot visu iepriekš minēto, autore secina, ka komersantu būtiski ietekmē ārējās vides – normatīvā regulējuma kopums, ko komersants uzņēmējs darbojas noteiktos juridiskos ietvaros, kuri regulē uzņēmējdarbības subjektu uzvedību, to ietvaros tiek noteiktas to savstarpējās attiecības un risināti konflikti. Vēl jo vairāk – saskaņā ar Satversmes tiesas jau nodibināto, arī pašam likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jāsaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam.¹⁰¹

Nobeigumā autore secina, ka tiesu prakse attiecībā uz Satversmes tiesas Spriedumā Nr.1, Nr.2 un Nr.3 analizēto un nolemtu vēl nav izveidojusies, tādējādi attiecībā uz šo spriedumu ietekmi dabasgāzes pakalpojumu sniedzēju un klientu attiecībām un sekām ierosinātajos tiesvedības procesos izdarīt secinājumus ir pārāgri.

⁹⁸ Pastars E. Satversmes tiesas nolēmumu daļas izpratne un piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 16.02.2016., Nr. 7(910), 10.lpp.

⁹⁹ Lībiņa-Egnere I. Vērtēt, cik efektīvi likums pēc pieņemšanas darbojas praksē, ir ne mazāk būtiski par pirmslikumdošanas analīzi. Jurista Vārds, 20.10.2015., nr. 41 (893), 16.-18.lpp.

¹⁰⁰ Levits E. Kā uzlabot likumdošanu un ierobežot likumdevēja netikumus. Jurista Vārds, 04.02.2020., Nr.05 (1115), 8.lpp.

¹⁰¹ Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3. panta 9.2 daļas 1. un 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2018-11-01. Latvijas Vēstnesis, 48, 08.03.2019., 18.1.punkts.

KOPSAVILKUMS

1. Normatīvajos aktos līdz šim paredzētajiem aprēķiniem par izlietoto dabasgāzi un kompensāciju par dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumiem piemīt arī preventīva un sargājoša funkcija sabiedrības drošības nodrošināšanai, jo dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumi var novest ne vien pie dabasgāzes bezatlīdzības lietošanas un secīgi no tās izrietošas tarifu paaugstināšanās, bet arī pie dabasgāzes apgādes sistēmas funkcionāliem traucējumiem un visas sabiedrības drošības riska. Galvenie riski saistās ar nolietotu un vecu infrastruktūru, gāzes iekārtu kvalitāti lietotāju īpašumā un pašu personu rīcību gan lietojot dabasgāzi, gan veicot patvaļīgas manipulācijas ar gāzes iekārtām.
2. Tieši metroloģiskā jeb rūpnīcas ražotāja plomba, ar kuru skaitītāju ražotāji jau sākotnēji rūpnīcā noplombē mērierīci, lai neradītu iespēju skaitīšanas ierīci atvienot no skaitītāja metāla korpusa, kā arī dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja plomba, kas nodrošina to, lai pēc uzstādīšanas mērierīce netiktu atvienota no gāzes pievada, nodrošina mēraparāta rādījumu ticamību un to, ka jebkura iejaukšanās dabasgāzes apgādes sistēmā tiks identificēta. Tieši tāpēc kādas no plombām bojājums ir būtiska pazīme pārkāpuma konstatēšanai atšķirībā no nejaušiem mērierīces korpusa skrāpējumiem vai buktēm.
3. Akciju sabiedrībai “Latvijas Gāze” pateicoties privatizācijas līgumiem ilgstoši ir bijusi uzņēmuma darbības ekskluzivitāte, tomēr Direktīva 2009/73/EK, kas tika ieviesta Latvijas Republikas normatīvajos aktos un paredz dabasgāzes tirgus liberalizāciju, ir bijis pamats reorganizācijas procesam, kas veikts divos posmos. Šajā gadījumā ne reorganizācijas veida izvēle, ne pamats, nav bijusi monopoluzņēmuma ziņā, jo to tieši nosaka normatīvais regulējums – no Enerģētikas likuma pārejas noteikumu 50. un 56.punkta izriet tiešs pienākums iegūstošās sabiedrības izveidi veikt reorganizācijas ceļā, veicot īpašumtiesību nodalīšanu un izveidojot dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatoru kā māsas sabiedrību pirmajā posmā, bet reorganizācijas otrajā posmā – atbilstoši Enerģētikas likuma 45.panta otrai daļai no akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” nodalītas arī sadales funkcijas, izveidojot jaunu iegūstošo meitas sabiedrību – sadales sistēmas operatoru, tādējādi pilnībā atverot

- dabaszgāzes tirgu. Attiecībā uz situācijām, kad tiek fiksēts dabaszgāzes lietošanas noteikumu pārkāpums, tirgus atvēršanas fakts dabaszgāzes lietotājus un nozari kopumā ir ietekmējis tiktāl, ka šie jautājumi tika nodoti tieši nodalītā sadales sistēmas operatora pārziņā. Normatīvais regulējums kā dabaszgāzes tirgus atvēršanas juridiskais pamats tika sagatavots pirms reorganizācijas katra posma īstenošanas.
4. Enerģētikas likums nosaka enerģijas lietotāja būtiskākās tiesības liberalizētā dabaszgāzes tirgū. Likumdevējs Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajā daļā (redakcijā līdz 07.03.2016.) pilnvaroja Ministru kabinetu noteikt kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka faktiski patērētās dabaszgāzes daudzumu, kā arī kompensācijas apmēru un aprēķināšanas kārtību, kas uzskatāms par speciālu regulējumu attiecībā pret Civillikuma noteikumiem. Savukārt pēc tirgus atvēršanas Enerģētikas likuma 107. panta septītajā daļā (redakcijā no 03.04.2017.) likumdevējs vairs nav izdalījis tiešu pienākumu noteikt kārtību aprēķiniem par dabaszgāzes lietošanas noteikumu pārkāpšanu.
 5. Maģistra darbā apskatāmajās lietās Nr. 2019-10-0103 un Nr. 2019-37-0103 Satversmes tiesa atzina, ka Ministru kabinets, pamatojoties uz tam likumdevēja piešķirto pilnvarojumu, bija tiesīgs noteikt speciālu tiesisko regulējumu attiecībā uz dabaszgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma sekām, pamatojoties uz Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajā daļā (redakcijā līdz 07.03.2016.) ietverto pilnvarojumu, bet (i) Satversmes tiesa konstatēja, ka Ministru kabinets, nevis pats ir noteicis, kā dabaszgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nosakāms izlietotās dabaszgāzes daudzums (attiecībā uz diferencēto dabaszgāzes patēriņa normu noteikšanu), bet pilnvarojis to darīt dabaszgāzes pakalpojuma sniedzēju kā privātpersonu bez demokrātiskas leģitīmācijas, tādējādi apstrīdētās noteikumu normas neatbilst Satversmes 64.pantam (Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2019-10-0103), kā arī (ii) Satversmes tiesa lēma, ka lietā apstrīdētās noteikumu normas, ciktāl kompensācijas apmērs nosakāms, reizinot tajās noteiktajā kārtībā aprēķināto patērētās dabaszgāzes daudzumu ar dabaszgāzes tirdzniecības tarifu divkārsā apmērā, neatbilst Satversmes 64. un 105. pantam, kā arī apstrīdētajai likuma normai (Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2019-37-30103), ir spēkā neesošas.

6. Savukārt lietā Nr.2021-03-03 Satversmes tiesa atzina, ka Ministru kabinets izdodot apstrīdētās normas, ir pārkāpis tam likumdevēja piešķirto pilnvarojumu un rīkojies *ultra vires*, līdz ar ko lietā apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un neatbilst Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai (redakcijā no 03.04.2017.), ir spēkā neesošas no to izdošanas brīža. Satversmes tiesa par spēkā neesošām atzinusi arī turpmākās MK noteikumu Nr.78 88., 89. un 89.¹ redakcijas, tādējādi dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu tiesiskās sekas vairs nenosaka speciāls tiesiskais regulējums un, nepastāvot speciālam privāttiesisko attiecību tiesiskajam regulējumam, piemērojams vispārīgais civiltiesību regulējums attiecībā uz prettiesiskiem tiesību aizskārumiem.
7. Vienlaikus jau iepriekš, lietā Nr.2019-10-0103, Satversmes tiesa nodibināja, ka piemērojot Civillikuma vispārīgo regulējumu, pēc būtības līdzīgajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi netiktu sasniegti tādā pašā kvalitātē, jo energoapgādes komersantam gadījumā, kad zaudējumu apmēra noteikšana var būt objektīvi apgrūtināta vai pat neiespējama, būtu jāpierāda tam nodarīto zaudējumu apmērs. Tādējādi Civillikuma vispārīgā regulējuma piemērošana nav alternatīva noteiktajam mājstaiņniecības lietotāja pienākumam samaksāt par izlietot dabasgāzi Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Savukārt attiecībā uz pienākumu maksāt kompensāciju, Satversmes tiesa atzina, ka šāds pienākums pilda preventīvu, kompensējošu un sodīšanas funkciju, pēc būtības pielīdzinot to līgumsodam un norādot, ka likumdevējam ir tiesības ar speciālajām normām noregulēt saistību tiesību pastiprināšanu atšķirīgi no vispārējās tiesiskās kārtības, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas. Leģitīmie pamattiesību ierobežojuma mērķi netiktu sasniegti ar Civillikuma vispārīgā regulējuma piemērošanu, jo tādos apstākļos komersantam būtu iespēja neievērot vienādus nosacījumus visiem mājstaiņniecību lietotājiem.
8. Arī Administratīvo pārkāpumu kodekss neparedz atbildību par tādu pašu rīcību, jo minētā administratīvā atbildība nav attiecināma uz dabasgāzes pakalpojuma sniedzēja privāto tiesību jomā zaudējumu par izlietoto dabasgāzi atgūšanu, kompensāciju, ko iespējams panākt civiltiesiskā ceļā, kā arī ne kādā veidā nedarbojas preventīvi.

- Kriminālatbildība un administratīvā atbildība ir vērsta uz prettiesiskās rīcības īstenotāja sodīšanu un sabiedrības kā abstrakta indivīdu kopuma interešu aizsardzību, bet neveicina energoapgādes komersanta interešu aizsardzību tiešā veidā.
9. Iespējams likumdevējs nav apzināti vēlējies izslēgt valsts iejaukšanos dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu risināšanā regulējot attiecības starp vēl joprojām monopolstāvoklī esošo sadales sistēmas operatoru un lietotāju. Tādā gadījumā būtu nepieciešams veikt atbilstošus grozījumus Enerģētikas likuma 107.panta septītajā daļā un dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu risināšanai paredzēt jau vēsturiski esošo īpašo regulējumu.
 10. Ievērojot gan Eiropas Savienības mērķus, gan viedo mēraparātu piedāvāto dabasgāzes patēriņa uzskaites precizitāti, kontroli, iespēju attālināti nolasīt rādījumus, pāreja uz viedo mēraparātu izmantošanu kopumā varētu būt ieguldījums ilgtermiņā, kā arī palīdzēt laicīgi fiksēt kļūdas un pārkāpumus dabasgāzes sadales sistēmā neatkarīgi no lietotāja ziņotās informācijas. Tomēr ir apšaubāms, vai dabasgāzes lietotāji būtu ar mieru maksāt vēl dārgāk par dabasgāzi, lai ar viedajām mērierīcēm aprīkotu pilnīgi visus dabasgāzes lietotājus – arī tos, kas dabasgāzi lieto tikai plīts vajadzībām, ņemot vērā, ka izmaksas atspoguļotos uz dabasgāzes tirdzniecības tarifiem.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra

Grāmatas

1. Autoru kolektīvs Dr.Andra Sprūda vadībā. Pētījums “Latvijas enerģētikas politika: ceļā uz ilgtspējīgu un caurspīdīgu enerģētikas sektoru”. Sorosa fonds Latvija, Munks Print Partner, 2009.
2. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Satversmes 92.panta komentārs. Grām.: Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
3. Gāzei Latvijā 140. 1862-2002. Rīga: Preses nams, 2003.
4. I.Platais, P.Graudiņš. Gazapgāde. 1.daļa. Ogļūdeņražu deggāzes, to īpašības, metroloģija un sadedzināšana. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2008.
5. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Aut.izd., 2004.
6. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums (Jelgavas tipogrāfija), 2015.
7. Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentāro. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zin.vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.
8. Svešvārdu vārdnīca. Izlabots un papildināts otrais izdevums. Rīga: Izdevniecība “Liesma”, 1978.
9. Torgāns K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna visp zin.vad. Rīga: Mans īpašums, 1998.
10. Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
11. Torgāns K. Saistību tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
12. VAS “Latvijas gāze” Privatizācijas noteikumi. Pamatnoteikumi. Jaunā redakcija. Rīga: VAS “Privatizācijas aģentūra” izraksts, 1996.
13. Н. Л. Стаскевич. Справочное руководство по газоснабжению. Ленинград: государственное научно-техническое издательство нефтяной и горно-топливной литературы Ленинградское отделение, 1960.

Periodika

14. Ansonē A. Reģionālā gāzes tirgus izveide un tā ietekme uz valstu tiesisko regulējumu. *Jurista Vārds*, 23.07.2019., Nr.29/30
15. Balabkina I. Dabaszgāzes sadales sistēmas operatora neatkarība un pārvades sistēmas operatora sertificēšana. *Jurista Vārds*, 04.07.2017., Nr.28 (982)
16. Levits E. Kā uzlabot likumdošanu un ierobežot likumdevēja netikumus. *Jurista Vārds*, 04.02.2020., Nr.05 (1115)
17. Lībiņa-Egnere I. Vērtēt, cik efektīvi likums pēc pieņemšanas darbojas praksē, ir ne mazāk būtiski par pirmslikumdošanas analīzi. *Jurista Vārds*, 20.10.2015., Nr. 41 (893)
18. Pastars E. Satversmes tiesas nolēmumu daļas izpratne un piemērošanas problēmas. *Jurista Vārds*, 16.02.2016., Nr. 7(910)

Normatīvie akti

Starptautiskie tiesību akti

19. Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 13.jūlija Direktīva 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabaszgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu.
20. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 26.jūnija direktīva 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabaszgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu. Spēkā līdz 03.03.2011.

Latvijas Republikas tiesību akti

21. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.10.2021.red.]
22. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [08.11.2021.red.]
23. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [20.12.2021.red.]
24. Enerģētikas likums: LV likums. Pieņemts 03.09.1998. [10.11.2021.red.]
25. Enerģētikas likums: LV likums. Pieņemts 03.09.1998. [03.04.2017.red.]
26. Enerģētikas likums: LV likums. Pieņemts 03.09.1998. [03.07.2014.red.]
27. Komerclikums: LV likums. Pieņemts: 13.04.2000. [01.08.2021.red.]
28. Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem: LV likums. Pieņemts 19.10.2020. [12.11.2021.red.]

29. Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.50. Pieņemti 21.01.2014. [19.11.2021.red.]
30. Energoefektivitātes likums: LV likums. Pieņemts 03.03.2016. [22.12.2021.red.]
31. Likums “Grozījumi Enerģētikas likumā”: LV likums. Pieņemts 13.03.2014. [22.11.2021.red.]
32. Likums “Grozījumi Enerģētikas likumā”: LV likums. Pieņemts 11.02.2016. [22.11.2021.red.]
33. Gāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.23. Pieņemti 20.01.1998. [20.11.2021.red.]
34. Kārtība, kādā pārtraucama sabiedrisko pakalpojumu sniegšana: Ministru kabineta noteikumi Nr.298. Pieņemti 03.07.2001. [10.11.2021.red.]
35. Noteikumi par metroloģiskajām prasībām gāzes patēriņa skaitītājiem un tilpuma korektoriem: Ministru kabineta noteikumi Nr.665. Pieņemti 22.08.2006. [11.11.2021.red.]
36. Dabaszgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.99. Pieņemti 12.02.2008. [20.11.2021.red.]
37. Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.876. Pieņemti 21.10.2008. [22.12.2021.red.]
38. Dabaszgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.1048. Pieņemti 16.12.2008. [20.11.2021.red.]
39. Dabaszgāzes piegādes un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.85. Pieņemti 09.02.2016. [25.11.2021.red.]
40. Dabaszgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.78. Pieņemti 07.02.2017. [13.11.2021.red.]
41. Dabaszgāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi Nr.78. Pieņemti 07.02.2017. [10.08.2021.red.]
42. Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu: Ministru kabineta noteikumi Nr.174. Pieņemti 22.03.2016. [22.11.2021.red.]

Juridiskie prakses materiāli

43. Par Ministru kabineta 2017. gada 7. februāra noteikumu Nr. 78 "Dabaszāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi" 88. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2021. gada 12. augustam) un 89. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 24. janvārim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 107. panta septītajai daļai: Satversmes tiesas 14.10.2021.spriedums lietā Nr.2021-03-03. Latvijas Vēstnesis, 200, 15.10.2021.
44. Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabaszāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam): Satversmes tiesas 2020.gada 20.marta spriedums lietā Nr.2019-10-0103. Latvijas Vēstnesis, 29, 24.03.2020.
45. Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2019-10-0103 "Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 "Dabaszāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)". 01.04.2020. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/06/2019-10-0103_Atseviskas_domas_Neimanis-1.pdf#search= [aplūkots 17.11.2021.]
46. Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 "Dabaszāzes piegādes un lietošanas noteikumi" 98. punkta, 99.2. apakšpunkta un 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam): Satversmes tiesas 2020.gada 28.septembra spriedums lietā Nr.2019-37-0103. Latvijas Vēstnesis, 191, 02.10.2020.

47. Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3. panta 9.2 daļas 1. un 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2018-11-01. Latvijas Vēstnesis, 48, 08.03.2019.
48. Par 2017. gada 1. jūnija likuma "Grozījumi likumā "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju"" 1. panta un 2017. gada 22. jūnija likuma "Grozījums likumā "Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2017-17-01. Latvijas Vēstnesis, 74, 13.04.2018.
49. Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 89, 07.06.2012.
50. Par likuma "Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam" 2. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam un 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam: Satversmes tiesas 2009.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2009-43-01. Latvijas Vēstnesis, 201, 22.12.2009.
51. Par Civilprocesa likuma 434. un 464. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam: Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-22-01, Latvijas Vēstnesis, 89, 10.06.2008.
52. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 16.novembra spriedums lietā SKC-161/2017. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 15.09.2021.]
53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 20.06.2018. spriedums lietā Nr.SKA-23/2018. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 11.11.2021.]
54. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 14.februāra spriedums lietā Nr.SKC-66. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 22.12.2021.]
55. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2006.gada 22.novembra lēmums lietā Nr.SKC-869. Pieejams: www.at.gov.lv [aplūkots 27.12.2021.]

Avoti internetā un citi avoti

Likumprojektu anotācijas un Saeimas stenogrammas

56. Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 02.10.2015. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/0DD3C2CAB8E7BA2AC2257ED200345E64?OpenDocument> [aplūkots 22.11.2021.]
57. Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 24.01.2015. Pieejams: https://www.saeima.lv/Likumdosana/9S_DK/lasa-dd=LP0646_0-1.htm#b [aplūkots 10.11.2021.]
58. Likumprojekta “Grozījumi Enerģētikas likumā” anotācija. 06.04.2004. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0755_0.htm [aplūkots 11.11.2021.]
59. Ministru kabineta noteikumu projekta “Grozījumi Ministru kabineta 2017.gada 7.februāra noteikumos Nr.78 “Dabaszāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). 04.12.2019. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40466601> [aplūkots 11.11.2021.]
60. Ministru kabineta noteikumu projekta “Grozījumi Ministru kabineta 2017.gada 7.februāra noteikumos Nr.78 “Dabaszāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). 01.06.2021. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40488815> [aplūkots 12.11.2021.]
61. Ministru kabineta noteikumu projekta “Dabaszāzes tirdzniecības un lietošanas noteikumi” anotācija. 06.02.2017. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40395410> [aplūkots 11.11.2021.]

Avoti internetā

62. AS Conexus Baltic Grid Vidējā termiņa stratēģija 2019.-2023.gadam. Publiskā daļa. Pieejams: https://www.conexus.lv/uploads/filedir/Media/conexus_vidēja_termiņa_stratēģija.pdf [aplūkots: 12.12.2021.]
63. A.Dāvis, K.Miķelsons, V.Zēbergs, N.Zeltiņš. Latvijas enerģētikas sektora ārējās neatkarības palielināšana reģionālo un globālo energosistēmu ietvaros. Enerģija un pasaule. 02.02.2008., Nr1. Pieejams: http://85.254.195.140/images/stories/arhivs/LIELIE/2008_1.pdf [aplūkots: 16.12.2021.]

64. Akciju sabiedrības “Gasol” 2020.gada korporatīvās sociālās atbildības ziņojums. ANO programmas Global Compact progresa ziņojums. Pieejams: https://www.gaso.lv/uploads/filedir/Par_uznemumu/KSA/2020_gasol_korporativa_socila_atbildiba.pdf [aplūkots 12.12.2021.]
65. Akciju sabiedrība “Latvijas Gāze” Ārkārtas akcionāru sapulces lēmums par reorganizāciju. Projekts. 02.09.2016. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2016_Reorganizācijas_lemuma_projekts_2020-07-29-045521.pdf [aplūkots 19.09.2021.]
66. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. Rīga, 01.07.2016. Pieejams: https://docplayer.lv/144345962-2016_latvijas_gaze_reorganizācijas_prospekts.html [aplūkots 03.11.2021.]
67. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” reorganizācijas prospekts. 2017. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2017_Reorganizācijas_prospekts.pdf [aplūkots 01.11.2021.]
68. Akciju sabiedrības „Latvijas Gāze” 2015.gada pārskats. Skaitļi un fakti. Pieejams: https://lg.lv/uploads/documents/2015_Finansu_parskats.pdf [aplūkots 13.11.2021.]
69. Dabaszāzes tirgus atvēršanas apstākļu un faktiskās situācijas uzraudzība. Noslēguma ziņojums. Konkurences padome, 2017, Rīga. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/412/download> [aplūkots 02.11.2021.]
70. Eiropas Komisijas ziņojums. Salīdzinošs novērtējums par viedo uzskaites mēraparātu ieviešanu 27 ES dalībvalstīs, īpaši pievēršoties elektroenerģijai. 2014. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0356&from=et> [aplūkots 25.12.2021.]
71. ES faktu lapas. Iekšējais enerģijas tirgus. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/45/ieksejais-enerģijas-tirgus> [aplūkots 02.11.2021.]
72. Gāzes eksplozijas seku novēršanai piešķir teju 19 tūkstošus eiro. Pieejams: <https://www.liepajniekiem.lv/zinas/sabiedriba/gazes-eksplozijas-seku-noversanai-pieskir-teju-19-tukstosus-eiro-121338> [aplūkots 20.11.2021.]

73. I.Bode, L.Jansons. Viedā izskaite aktuāla arī dabasgāzes jomā. Enerģija un pasaule.2020/3. Pieejams: https://www.gaso.lv/uploads/filedir/Zinas/energetikas-aktualitates/ep-viedi-skaititji-2020_maijs.pdf [aplūkots 25.12.2021.]
74. Informatīvais ziņojums par dabasgāzes tirgus reformu. Ekonomikas ministrija Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40349146&mode=mk&date=2015-03-03> [aplūkots 03.11.2021.]
75. I.Platais, Z.Kipere. Gāzei uzticīgs. Enerģija un pasaule. 2.02.2008., Nr.1. Pieejams: http://85.254.195.140/images/stories/arhivs/LIELIE/2008_1.pdf [aplūkots:17.12.2021.]
76. Onževs M. Tiesību normu atpakaļejošs spēks laikā: Satversmes tiesas prakse. Pieejams: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/tiesibas/Onzevs.pdf
77. Pleps J., Likumdošanas procesam jāveicina sabiedrības uzticēšanās. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299267-likumdosanas-procesam-javeicina-sabiedribas-uzticesanas-2018#_ftn3 [aplūkots: 2014.2021.]
78. R.Āboltiņš, D.Akule. Gāzes tirgus liberalizācija Latvijā: situācija un izaicinājumi. Providus. Pieejams: <https://providus.lv/petijumi/gazes-tirgus-liberalizacija-latvija-situacija-un-izaicinajumi/> [aplūkots 01.11.2021.]
79. AS “Latvijas Gāze” mājaslapa. Pieejams: <https://lg.lv/uznemumam/ka-veidojas-cena>, [aplūkots 12.11.2021.]
80. Vērtības un vēsture. Pieejams: <https://lg.lv/par-mums/vertibas-un-vesture> [aplūkots 26.09.2121.]
81. Vienotā dabasgāzes pārvades un uzglabāšanas sistēmas operatora ziņojums par atbilstību sertificēšanas prasībām 2018.gadā. Rīga, 2019. Pieejams: https://www.conexus.lv/uploads/filedir/conexus_ikgadejais_sertifikacijas_zinojums_2018.pdf [aplūkots 01.11.2021.]
82. Vinsents Makaris: lai notiktu sprādziens, jāsakrīt specifiskiem apstākļiem. Pieejams: <https://www.liepajniekiem.lv/viedokli/vinsents-makaris-lai-notiktu-spradziens-jasakrit-specifiskiem-apstakliem-118508> [aplūkots 20.11.2021.]
83. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas energoapgādes komersantu reģistrs. Pieejams: <https://www.sprk.gov.lv/content/registresanalicesana> [aplūkots 24.11.2021.]

84. Traģēdija, ko noklusēja, bet neaizmirsa. 50 gadi kopš sprādziena Jelgavā. Pieejams: <https://www.apollo.lv/6497942/tragedija-ko-nokluseja-bet-neaizmirsa-50-gadi-kops-spradziena-jelgava> [aplūkots 20.11.2021.]

Citi avoti

85. Akciju sabiedrības “Gasol” stratēģija 2021.-2030. gadam. Rīga: AS “Gasol”, 2020.
86. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” 2007.gada pārskats. Rīga: AS “Latvijas Gāze” Sabiedrisko attiecību daļa.
87. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” koncerna konsolidētais un Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” gada pārskats par 2018.gadu. Akciju sabiedrības “Latvijas Gāze” konsolidētais nefinanšu ziņojums.
88. Latvijas Dzīvokļu komunālās saimniecības ministrijas un „Goskomgaz” 20.12.1984. apstiprinātās „Dabas gāzes diferencētās patēriņa normas sadzīves vajadzībām iedzīvotājiem”, 18.10.1999. izraksts no gāzes patēriņa normatīviem.
89. Pieaicinātās personas Dr.habil. sc.ing. Egila Dzelzīša 12.06.2020.viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 50-59.lpp.
90. Pieaicinātās personas SIA “Latvijas Gāze” 11.06.2020.viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 33-49.lpp.
91. Pieaicinātās personas SIA “V&V VentMet laboratorija” 09.06.2020.viedoklis Satversmes tiesas lietā Nr.2019-37-0103. Lieta Nr.2019-37-0103, 9.sējums, 70-71.lpp.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs “**Satversmes tiesas ietekme uz pakalpojumu sniedzēja un klientu attiecībām dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpumu gadījumos**” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Santa Rubīne

(Paraksts)

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Mg.iur. Pauls Zeņķis _____ __.__. 202__.

(paraksts)

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes civiltiesisko zinātņu katedrā

Dekāna pilnvarotā persona: _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.__.202__. Protokola Nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: _____

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA
ZĪMOGU